

עטרת זקנים

חברו החכם זמחוקק בישראל
השר דק יצחק אבראבינאל

אשר און וחקר מהקר חקרוהו חקרי לב
לבקש ממנו דרך ישרה וילאו למצא
הפתח והוא בחכמתו כל יקר
ראתה עינו ותעלומה הוציא

עזרת אור באר היטב :

עוד למד דעת את העס מה הס נורות
היסודות אשר אדם תועה מדרך
השכל וידוע אותם :

נדפס בפעם הראשון בשנת שי' לפ"ק

ועתה נדפס מתקדש לזכות את הרבים בתכלית
היופי ובהס' מרזיקת כל אשר עיני
כל תחזינה משרים :

באמשטרדם

במצות ובהשגחת האפטרופסים

נדפוס ובנית

יתמי המנוח כהר"ר שלמה כ"ז ז"ל
פרופס מ"ס :

בשנת עטרת זקנים לפ"ק :

הקדמה

בי

שמעתי דבת רבים יודעי דעת ומביני מדע חדשים גם ישנים
מוציאי דבת אנשים נדיקים וטובים וקני העם ושועריו
מתנבאים במחנה רואי פני המלך ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר •
ויוציאו דבתם רעה לאמר ברכו אלדים בלבבם ויחפאו אלילי ב"י דברים
אשר לא כן אשר לא כדת שגו ברואה וימירו את כבודם כבוד אלדים
בתבנית אבן דומם גופך ספיר ויהלום והוא עון פלילי יום תת ה' ג' שם •
פקו פליליה אשר כללה מן הגשמות מה שכללה דברו בה' ויאמרו איש אל
אחיו מן הוא ואיזה הדום רגליו ספיר גזר"תם גזרו אומר עמדו רגליו
ביום ההוא על מראה אבן ספיר דמות כסא בחשכה התהלכו במהמורות
בליקומו עזבו את ה' ויהי להם חזות הכל חזון נפרץ ויקומו לזחק
ויאכלו וישתו • ואולם בעבור זה בני מות המה נתחייבו כליה ממתים
מחלד ויקראה' אלדים ביום ההוא המותה לחסידיו בני תמותה • אם
לא כי צורם הצור תמים פעלו הטה און לשמוע אל הרכה ואל התפלה •
וציר נאמן לשולחיו בכה ויתחנן לו לא יומת איש ביום הזה הן עוד היום
גדול ממותי תחלואים ימותו ועתה למה נמות לעיניך • ויעתר לו
אלדים האריך אפו ביום ההוא והיה ביום פקדו ספוטמו מן בלהות
חזיונ' ובאש ה' יבאזתאכל בקצה המחנה החטאים האלה בנפשות •
נעוטי תשמוע כדבר הרע הזה נבהלתי מראות החכמי' יודעי העתים
יושבי על מדין והולכי על דרך התורה ידינו לכף חובה האנשים האלה
שלמים הם אחנו כלם קדושים ובתוכם ה' • אמרתי אני היושבים לפני
השם מקום אשר דבר המלך ודתו ההרחמך אלדים לשבתו זה סיני
לחזות בנועם ה' ללמד להועיל • איכה ואיכבה מקום המשפט שמה
יגלו פני' בתורה שלא כהלכה יאצתק מפיהם שוא ודבר כוזב הכמות
נבל ולא חכם מתו בעיוגס אנשים ראשי בני ישראל המה כנפול בני
עולה נפלו אל תוך הפך וכנפל טמון לא ראו אור והימים הראשונים
יפלו אשר תבמו ישכילו טוב טעם ודעת • ורובבי שמים בחכמתם איך
נעו עורים נפילים היו בארץ • המזכירים את ה' מלידה ומצטן אמונת
אומן חקוקה על לוח לבם יבלי ימיהם בכל החכמה וגם עד וקנה ושיבה
אחריה' ילכו כל היום וכל הלילה יאקו מים ע"י משה איש האלדים לא
ימוש מתוך האהל ורוח אלדים מרחפת על פניהם מי זה אמר וקנים
באלה משער שבתו זה שער השמים והדבר אשר ישים אלדים ברום

דעת

הקדמה

דעת צפי כל חושב מחשבות ילד מסכן וחכם ונתן עליו אוח ומופת
 וראיות חזקות בעלם מסבתי ישראל וגביאיו לא ידעו ולא יבינו הכו
 בסגור' וילאו למצא הפתח האם כבדו מזוקן וקני העם ושטריו אשר
 חכמו מחכמת כל בני קדם ומזקנתם חשכו הרואות בארצות ותבהין
 מראות מראות אלדים עיניהם וכל זקן גרועה חכמים כל עוד שמזקיני'
 חכמה נתוספת בהם ואם הזקין בארץ שרשם ומדעתם כי קשה אין
 בהם תבונה וידו משה כבדים לסמוך את ידיו עליהם להנחותם
 במעגלי נדק: היטב בעיני ה' אשר גוה את אבותינו והדרת פני זקן
 כי יקום בקרב עמו איש יודע דעת ברוח השכל או חולם חלום גם בלא
 דעת כמוני היום וירם ימינו ושמאלו אל השמים לדעת אמרי בינה
 עמוק עמוק דברים שכסה אותם בימים הראשונים היו עובדים מאלה
 זקן שקנה חכמה חכם או גביא והחזיק בזקנו ולא יחמול עליו לאמר
 רדפו ותפשוהו אמר בלבו שכח אל אמר בבל בלבו אין אלדים וראה
 ראיתי כי אם אמת יהגה סכו והגה אמת נכון הדבר אשר פירש עליו אין
 זה כ"א רוע לב לגלות את חרפתו שכסה עתיק וימין לבאר על ספר
 עון אשר חטא שהיה חתום באוצרותיו: ואם לא הבין כוונת האומר
 וטעה מן הדרך הגה הוציא לעז על אותו דדיק ושם לו עלילות דברים
 והוציא עליו שם רע הלא טוב ליאו לאמר לא ידעתי ספר אמרתי
 אחכמה בדברי הנביאים והחכמים והיא רחוקה ממני ונעלמה מעיני
 ובוה ידיו לכף זכות הנביאים והחכמים הטובים וישרים בלבותם כמו
 שנות התורה האלדית ויורו המור' ו"ל בחוק המוגנו וכמו שכתב הרב
 המורה בהקדמת ספרו:

והן

אני יצחק בן לא"ה איש חי רב פעלים הנשא דו"ן יהודה
 אברבנאל ס"ט קנא קנאתי לכבוד איילי ב"י וכלכל לא אוכל
 את הלחץ אשר רבי' מהחכמים הראשונים וחדשים מקרוב באו לוחצים
 אותם ואומר עת לעשות מן הבא בידי מנקה מעט נורי למכתם
 אנושה ומעט דבש לאשכולות מרורותם במגילת ספר כתוב בביאור
 השגתם אשר אין בה מום ואופן מדעם דעת עליון לא בחיל ולא בכח
 הקבלה כי אם ברוחי והעולה בידי מהבנת פשט הכתובים באשר הם
 ואקראשם המאמר הקטן הזה **עמרת זקנים** כי הוא יפרש
 עמרת תפארת השגת' ויילס
 והנה אם היה דעת המגנים השגתם קבלה בידם נחלת אבות ומה' ידי
 שמת

הקדמה

שמתי למו' פי אשמרה לפי מחסוס כי ה' דבר אכל החכמים
הראשונים איש לדרכו פנו בדבר הזה יש דורשים אותו לשבח ויש
דורשים אותו לגנאי איש כל הישר בעיניו בסברת נוצרת ברוח חכמה
ובינה רוח דעת בפשט הכתובים לכן אמרתי אין חרצובות הקבלה
בידם ושערי תשובה לדבריהם לא ננעלו ואירא כי עירוס אנכי מבלי
לבוש החכמה ואין בפי תוכחת והן עוד היום נגרשתי מפני העיון והייתי
נעוגד בארץ פעם בחוץ פעם ברחובות עובר לסוחר ומאז חדלתי
לקטר מלאכת השמים לדעת חכמה ומוסר חסרתי כל דעת ולא
ידעתי החכמה מאין תמצא והאגשים אשר רדפו אחרי אצילי הע'
ושטריו המה הגבורים אשר מעולם ובפרט עטרת תפארת חכמה בכל
נחיה בגוים הרמב"ם ז"ל ועל כן כל השומע יצא"ק לי יפטר בשפ' יניע
ראש מי הוא זה אשר מלאו לבו לחרף מערכות אגשי המלחמ' אגשי השם
ויבקש להרוג את משה הלא ידעת כי ירים משה את ידו הי"ד הגדולה
וגבר ישראל נתן את המו"רה ללדקה מי שלח ידו במשיח ה' ונקה כי
ימצא שני אגשים עברים גלים איש צאחיהו ידובקו ויבן האחד את השני
וזרועו ישבר כל דאלים גבר ואם דמיתי היות אהיה כמוהו כי אערכה
מלין נגדו חכמה תחשב: אכן גלוי לכל העמים שנינו אנחנו שמים
לרום וארץ לעומק ובמה אושע חיפה: אכן שעיפי ישיבנו למה נחבאת
לברוח מקום הגיוחו לנו אבותינו להבין אמרי בינה לא את אבותינו
כרת ה' את הברית הזאת תורה גוה לנו משה בי גם אתנו אנחנו אלה
פה הקטנים עם הגדולים ואף כי לבס של הראשונים כפתחו של חולם
עד לב השמים סוככים בכנפיהם מה למעלה ומה למטה ונחנו מה עוד
לנו חלק ונחלה בבית אבינו והרבה פתחים לנו ולבנינו עד עולם כי
תמיד כל היום אחרון על עפר יקום יחפור פארות לבקש את דבר ה'
אם יבקשנה בכסף יבין יראת ה' ימצא אוכל לנפשו לא שיערו אבותיו כי
רוח היא בהנוש והאלדים בשמים לתת לפתאים ערמה לנער דעת
ומזמ' ואחרי אשר המה לעירים מהם לימים בשעיפי מחשבותם עזרו
כח להלחם באצילי העם כהן ונביא רחמיבו עליהם פה האריכו לשון
העלו עפר על ראשם וידו, אכן בס לגנות השגתם בעיני כל בעל כנף
גם אני לא אחשו' פי כי יחם השגתי להשגתם כפולה מכופלת מערך
השגת שכליהם להשגת האצילים אשר רוח אלדים דבר בס אף כי יקללו
המה ואני אברך להציל מיד עושק כוונתם הרצויה: על כן על כל

הקדמה

דברי האגרת הזאת חלני נערת אדברה ולא איראם ע"פ התורה לעזרת
ה' בגבורים: והנה ראיתי לשלמות החקירה שאחקור מתחלת
הפרשה הנה אנכי שולח מלאך לפניך עד ויקמו לי תרומה יען וביען
רוב גופי תורה וסודותיה ודרכי ההשגת האלדית טמונים בתוך אלה
ואעיר ראשונה על ספקות עלומות יתחייבו בה עם זכרון דעות
המפרשים והמחברים בהתירם ועלימו תטוף מלתי נגד תשובתם אחר
כל אלה הדברים אזכור הקדמות הכרחיות לחומר הדרוש ואמשיך
אחריהם היתר הספקות ופירוש הפרשה כאשר עם לבדי: וידעת היום
משכיל וגבון כי עם היות המניע הראשון במאמר הזה השגת הזקנים
הנה יבואו בכל קורת דברים רבים לדיקים וטובים ממנו בשאר
הספקות ועניני הפרשה וביעודי האבות ומדרגת אדונו משה בנבואה
כפלים לתושיה מה מתוק מדבש העין התוריי וכאלו המניע הראשון
ההוא ירד מטה מטה במעלת העיון מיתר המושכלות שיבאו במאמר
הזה לכן אמרתי שמעיה לי ואם נא מצאתי חן בעיניך קחנו ועיניך
שים עליו החל תת עיוןך בו מראשו ועד סופו אל תפל דבר והיה אם
דבש מצאת אכול דרך ואכלת ושבעת והללת את שם ה' מפיו דעת
ותבונה ואם תמצא תפל מבלי מלח או דבר נותן טעם לפגם הקריבתי
נא לפח"תך פחותי העיון ולא ירצה לקרבן אשה לפני כל יודעי דת ודין
ואל נא תשת עלי חטאת כי מקוצר העיון גם בלי דעת טעיתי כשהאובד
והיו בלא היו דברי אלה אשה שמתי בפוך: ועתה יגדל נא בך ה' ולחין
אונים כמוני היום עצמה ירבה;

זה זכרון פרקי זה המאמר

<p>פ"א בספק א' שיתחייב בפרש' מאמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך ושם הבאתי דעת רש"י לזה הבאתי בטולים עצמיים לדעתו ודעת המדרש גם כן והקשיתי עליו:</p>	<p>פ"ב בספק שני והוא למה לא התפלל משה ע"ה כאן שלא ילך המלאך ודעת הרא"ע והרמ"בן בתשובתו ודעת הר"ן ג"כ וספקות עצמיים לדעתם:</p>
--	--

זכרון פרקי זה המאמר

פ"ג בספק שלישי בפרשה והוא
מתי ינא לפועל היעוד
הזה והבאתי בו דעת הרמב"ם ז"ל
בספר המורה ופירשתי דבריו
והבאתי בטולים לדעתו מפשט
הכתוב ודעת המדרש ג"כ
והקשיתי עליו:

פ"ד בספק ד' בפרשה והוא
מה הנרצה בעצם שליחו'
המלאך והנהגתו ומאיוזה מין
מהאמצעיים היה והוא ספק עצום
לא שיערו החכמים הראשונים בו:
פ"ה בספק חמישי בפרשה
מאמרו כי לא ישא
לפשעכם ודעת הרב רבינו נסים
ז"ל בהיתרו' והבטולים
המתחייבים לדעתו:

פ"ו בספק ו' בפרשת מיתור
הפסוקים כי ילך מלאכי
וגו' לא תשתחוה לאלהיהם ודעת
הרמ"בן ובטולים לדעתו:
פ"ז בספקות שביעי ושמיני
בפרשה מאמרו ואל משה
אמר עלה וגומר ונגש משה וגו'
והמפרשים לא אמרו בהם:

פ"ח בספק ט' בפרשה והוא
הספק הגדול מאילי צ"י
זמעות השגתם ודעת הרמב"ם
ז"ל ושם פירשתי דבריו הסתומים
והבאתי בטולים לדעתו ודעות
שאר המפרשים גם כן ובטולים
לדעתם כפי פשט הכתוב:

פ"ט בספק עשירי בפרשה
באמרו ויכסהו הענן ששת
ימים והבאתי דעת הרב רבינו
נסים ז"ל והקשיתי עליו:
פ"י בשני ספקות י"א ו"ב בפרשה
מעמידת משה בהר ארבעי'
יום וארבעים לילה ומהעדר
האכילה שם והם ספקות מעולי
ההבנה והראשונים לא שיערו
בהם:

פ"יא בהקדמה אחת נלטרך
אליה להיות הספקות
מהיות האומו' כלם תחת ממשלת
המשרתים והנהגתם:

פ"יב בהקדמה צ' והיא מהיות
האומה ישראלית מיוחדת
בהנהגת הש"י לבדו מבלי שהשר
או הגלגל יהיה אמצעי בהנהגתם
וביארתי זה בדרכים מעולי העיון
מאד כפי השכל והדת וביאור
דרושים מעולים ודברים מספר
המורה דקי העיון ושם הבאתי ה'
שרשים בביאור ההשגחה האלדית
חדשים אללי ועניינים אחרים
ישמח בהם המעיין:

פ"יג בהקדמה ג' לריבה לביאור
הפרשה והיא מהיות ארץ
ישראל מסוגלת בטבעה לקבל
הניצוץ האלדי ושאר הארצות
מונעות אליו והנה ביארתי זה
בדרכים נחים מאד כפי הכתובים
ומאמרי חז"ל:

זכרון פרקי זה המאמר

פי"ד בחוססת ביאור להקדמה
שליש' ההיא מהשתלשלו'
האומה הנבחרת מאיש אחד
זיעורי האבות והוא פרק תורוי
מה מתוק מדבש :
פז"ו בהיתר הספק הראשון
והשני שזכרתי בפרשה
עם קשור הפסוקים הקולמים
לפרשה ההיא :
פי"ו בהיתר הספק הרביעי
שזכרתי בפרש' עם ביאור
ענינים יקרים בהשגחה האלדית :
פי"ז בהיתר הספקות הה' והו'
והמשך פי' הפרשה כפי
שיעור הספקות :
פי"ח בהיתר הספקות שביעי
ושמיני ופירושיהם דברי
הפרשה כפי מה שיאת אליהם
וסדר המעמד :
פי"ט בהיתר הספק התשיעי
שזכרתי בפרשה וביאור
השגת אצילי בני ישראל לדעתי :
ועם הבאתי דברי הרב המורה
בביאור המדא' הנבואית ופירשתי
דבריו באופן נאות מתיחס
לשרשיו בנבואה :
פכ"ב בהיתר הספק העשירי
והשלמת ביאור הפרשה :
ועם הארכתיו לשון בפניני נבואת
אדוננו משה : והם דרושי' מעולים
הפלא ופלא תשמח בהם :

פכ"א בהיתר הספקות אחד
עשר ושנים עשר :
וביאור שלשה סבות לעמידת ארון
הנביאים בהר ארבעים יום : ובאו
בו ענינים אחרים טובים מאד :
פכ"ב בהיתר הספק הרביעי
שלא הותר עדין :
והשלמת ביאור היתר השלישי
שזכרתי בפרשה : ועם חתמת
הדברים בביאור הדרוש ואמתתו :
והבאתי פירוש פסוקים מפרשת
כי תשא והוא חופס הדרוש הזה :
פכ"ג בהכחשת העד הראשון
שהביא הרב המורה
בפרק כ"ז חלק שני ממאמר רבי
אליעזר לבאר שלבנת הספיר הוא
החומר הראשון : ועם פרשתי איך
ראוי שיובן דעתו' אליעזר :
פכ"ד בהכחשת העד השני
שהביא הרב על זה בפר'
ד' חלק ג' ועם הבאתי ראיות חזקות
לדעתי להכריח שאין הכוונה
במראות יחזקאל הנביא כמו שחשב
הרב ובו נתתי הערה מה בזה
שגרמו במראות ההמה לדעתי :
פכ"ה בחתימת המאמר הזה
כלו ועם הבאתי ד'
בחימות תחזמה בהם האומה
הנבחרת לגלגל עם יעזרי
הנביאים על גלותו וזו מהרה יגלה
אמן :

פרק ראשון

הנה

יראה ספק בפרשה באמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך והוא כי מה היה הסבה שרצה הקדוש ברוך הוא לנטוש עמו יעקב חבל גחלתו ולהסיר מעליהם השגחתו הפרטית אשר השגיח בהם בדבקות נמרץ בלי אמצעי מיום הולדתו אותם מארץ מצרים ועתה למה הפקיד עליהם מלאך מליץ ינהגם הוא ימשל בהם והנה בפרשת כי תשא כאשר אמר ושלחתי לפניך מלאך היה לו סבה חזקה למה שחטאו בעגל אבל כאן אחרי זכרון המעמד הנבחר ושלמות העם בו וכי שמע עם קול אלדים חיים מדבר מתוך האש ותשובתם הרמ"ה לקיים התורה שאמרו נעשה וגשמע מה פשעם ומה חטאתם שנתחייבו לעונש גדול כזה וכבר חשד רבינו שלמה זכרונו לברכה להגדיל מן הספק הזה באמרו כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושיכנה אומרת להם כי לא תעלה בקרבך הנה ביאר שענין זה המאמר הוא עצמו מה שאומר בפרשת כי תשא ושנוכר כאן לבשר מה שיהיה ובאלה שמות רבה ג"כ יש מי שדורש כן על דבר העגל והוא דבר בלתי מתיישב על הלב מפני רבים האחד כי הבשורה הרעה הזאת אין לה מקום כי אינה לאות על מה שיהיה באחרית הימים באות מלך אחז ואינה על דרך הקהילו אלי וגו' ואע"פ שהם את השמים ואת הארץ ואינה כדי שישונו בתשובה האומנם אין הנדדים האלה ולא אחד בהם הכרחי כפי ענין הפרשה ומזה כי הבשורה והיעוד לא תבא ב"א על מה שיהיה אחרי זמן רב לקץ הימים ואין הענין הזה ככה כי אחרי חדש ימים אירע ענין העגל כלו וא"כ היה מותר שיבשרו הש"י מה שיהיה אחרי ימים מעטים ומהם שהנה לדעת רש"י ז"ל קצר הכתוב ולא בשר בחטא שעתידין ישראל לחטוא אבל זכר העונש שימשך עליו והוא זר מאד שיבשרו בעונש וברעה אשר ימצא את עמו ויעלים החטא כי בזה יתן מקום לאדוננו משה ע"ה להתרעם ולאמר למה תעשה כה לעבדיך ומה שאמר רש"י שעתידין לחטוא אינו בפשט הכתוב ומהם שהנה לדעתו יקצר הכתוב ג"כ ולא יבשר בתפלת אדון הנביאים שהתפלל על הגזירה וחזר בה השם ית' ואם יבשר בעונש איך לא יבשר בפליחה שהיה יותר ראויה לבשורה ושהיה

עשרת זקנים

תכלית הענין וישמיע החטא שהוא התחלת הענין והסליחה שהוא
התכלית ויבשר בעונש שהוא אמצעי ביניהם והנה בפרשת כי תוליד
בנים הודיעם החטא ואחריו העונש ובסוף יבשר בסליחה אמר ושבת
עד ה' אלדיך וכו' כי אל רחום ה' וכו' ועוד שאין המקום הזה ממה
שיאות בו ענין הכשורה הזאת כי תחלת הפרשה במשפטי התורה
ומלותיה ועלית הרגל ואיך סמוך לזה יבשרהו בעונש העגל ויחזור
לענינו הראשון באמרו ואל משה אמר עלה אל ה' שהוא מענין מתן
תורה גם כי כתב רש"י ז"ל שהפרשה היא ואל משה אמר וכולי
קדמה למתן תורה וא"כ נכתבו הדברים אשר לא כדת ובזולת סדר
וכבר הקשה על רש"י ג"כ בזה הרמז ז"ל בפרשת כי תשא מצדדים
אחרים חינם מענין המאמר הזה ולכן לא באו הנה ובאלה שמות
רבא אמרו ז"ל הנה אנכי שולח מלאך לפניך אמר לו הק"ב מי
שומר את האבות ישמור את הבנים וכן אתה מוצא באברהם כשברך
את יצחק הוא ישלח מלאכו לפניך ויעקב אמר המלאך הגואל אותי
מכל רע אמר להם הוא גאלני מיד עשו הוא הצילני מיד לבן הוא זכני
ופרנסני בשני רעבון אמר הק"ב למשה אף עכשו מי שומר את
האבות ישמור את הבנים שנאמר הנה אנכי שולח מלאך הנה יראה
מדבריהם שהנהגת העם על ידי מלאך הוא דבר ראוי ואינו עונש
אליהם כי אם כמו שהיה אלל אבותם ועם היות שהושרטנו
בדבריהם ז"ל שאין משיבין על האגדה ושהדרש ידרש והמקרא יתיישב
על פשוטו הנה לא אחדל מביאור הביטולים שיתחייבו לדעת המדרש
בזה ויראשון מהם כי האבות לא היתה הנהגתם על ידי מלאך
כי ילך לפניו השם והוא היה מנהיגם אבל המלאך הנמנה בדבריה
הוא כמלאך שבא למנניה וקבריו בגו אתון נורא וכמלאך שבא לדניאל
בגובא די אדיותא אשר אין אחד מהם המנהיג אותם כי אם השלוחים
שישלח השם יתברך להושיעם והם אללי במדרגת הכלים שלוחי
ההשגחה לא שהם היו השומרים והמנהיגים בין שני הענינים הפרש
דב כמו שיתבאר זה בשלמות בפרק רביעי מזה המאמר ולזה תמצא
באברהם שאמר הוא ישלח מלאכו לפניך ואמר שהמנהיג יתברך אלדי
השמים ואלדי הארץ הוא ישלח לפניו המלאך שליח השגחתו לישר
דרכו ויעקב אמר האללים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק
האללים הרופה אותי מעודי עד היום הזה המלאך הגואל אותי מכל

דע יצרך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי וגומר * ראה
 שבענין ההנהגה וההשגחה אמר האלקים כי האל יתברך לבדו הוא
 המשגיח בסכל המלאך הוא הכלי הפועל גזרת המנהיג והוא אמרו
 המלאך הגואל אותי מכל רע שיגאלהו בגזרת עירין ובמימר קדישין *
 וכל אחד ר"ל האל המנהיג והמלאך הפועל כליו אמר שיברך בפעולתו
 הנערים ובפי' התורה אשר לי פי' הפסוק באופן אחר : הנה התבאר
 שהאבות לא היתה הנהגתם ע"י מלאך * ואין לך שתאמר שבערך
 הכלי שולח המלאך ג"כ הנה למשה כמו שהיה לאבות כי המלאך הכלי
 תמיד ילך עמם ולא היה זה דבר חדש להודיעו והתורה אמרה במה
 שעבר ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל * ועוד כי הוא
 אומר כאן בביאור השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא ישא
 לפשעכם וזה לא יאמר על הכלי אם היה שאינו המנהיג במוחלט
 והנה יבא כל זה בשלמות בפ"ד הנז' בע"ה : וביטול שני שאף שנודה
 שהיתה הנהגת האבות ע"י מלאך לא היה מתחייב שיהיה כן בימי
 משה אשר נעלה מעלתו כפלים לתושיה מעל מדרגות האבן והכתוב
 אומר וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי'ה' לא נודעתי
 להם וגו' אשר הכוונה בו שהיה מעלתו בנבואה נבדלת הפלא ופלא
 ממעלת האבות ואם כן איך יאמר שהשומר את האבות ישמור את
 הבנים כי הנה יתחייב היות נבואת משה על ידו כמו שהיה נבואת
 האבות * כל שכן אחרי מתן תורה שהיה עול גדול בחוקו ע"ה עונש
 גדול אליו ואיך יודה בדבר : וביטול ג' זהו כי אף שנודה ג"כ
 שמעלת משה היה כמעלת נבואה האלהית ובדקויותו מה שאינו כן
 עדיין יקשה מאד אם היה שמיוס זאת ישראל ממזרים היתה הנהגתם
 על ידו יתברך ולא ע"י מלאך איך משה ע"ה יקבל הנהגה שירד ממעלתו
 מטה מטה וישתעבד להנהגת המלאך והיה ראוי שיאמר לפניו יתברך
 שיעלם בקדש ולא יורידם ממנו כיון שכבר באו בכל קורתו והונהגו
 ממעלתו * הנה מכל הצדדים האלו יתבאר עם שהביטולים האלה
 יתבארו עוד בשאר הפרקים שהספק הראשון נשאר בחזקו :

פרק שני

השני שיתחייב בפרשה הוא למה לא בקש משה
 ע"ה כאן על הגזרה הזאת ואם הענישם האל ית'

א ב ג ד על

והספק

עטרת זקנים

על לא חמם בכפס איך לא נתרעם עליו ולא שם תפלה לאלהים והיה ראוי שיתפלל לשם ית' שישוב מחרון אפו וילך בתוכס לא ע"י מלאך אלא הק"ו בכוודו ובעלמו כאשר עשה עד הנה כמו שהתפלל על זה עלמו אחרי עון העגל. ואם קבל הענין הנה איך בקש להרויח אחרי מעשה העגל כי שם התפלל לבטל הגזרה הזאת. וכבר התעוררו המפרשים להתיר הספק הזה והיה דעת ראב"ע והרמב"ן ג"כ ז"ל שאין המלאך הנזכר כאן הוא הנזכר בפרשת כי תשא כי שם לא נאמר בו כי שמי בקרבנו כמו שנא' כאן וכאן לא אמר כי לא עלה בקרבך כמו שאמר שם ולכן קבלו משה כאן ולא קבלו בפרשת כי תשא. והמלאך הזה לדעת הרמב"ן הוא המלאך הגואל ששמו כשם רבו והוא מלאך הפנים שעליו אמר פני ילכו. ואם אין פניך הולכים. וכמו שהעמיק בזה סודותיו: וממה שיורה פשט הכתובים יודע שהמלאך הנזכר בשני המקומות האלה הוא אחד בעלמו ושאינו כמו שחשבו האנשים האלה שלמים הם ז"ל. וזה לפי שכל שזכר החוקר הכח הנה יוכר ויובדל מפאת הפעל שימשך ממנו. וביאר ארסטו שאין דרך אלינו לעמוד על מציאות השכלים הנבדלים ועל מספרם כי אם מפאת פעולתם ותנועת הגרמים המתנועעים מהם וכיון שהפעל שזכר שיעשה המלאך בשני אלה המקומות פעל אחד מתדמה הנה א"כ המלאך הנאמר בשניהם הוא אחד ואינו שנים כדברי המפרשים האלה. ואמנם שהפעל אחד ומתדמה בהם יראה מאמרו כאן הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי. ושם נאמר ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי וגו' אל ארץ זבת חלב ודבש וגו'. הנה ביאר בשניהם שהמלאך לא יעשה כי אם השמירה להביאם אל הארץ. וא"כ מי יתן ידעתי במה יתחלפו המלאכים האלה ובמה יודע שאינם אחד. ומה שאמרו המפרשים כי לא נזכר בפרשת כי תשא במלאך ההוא כי שמי בקרבנו למה שלא היה במעלה העליונה ההיא במלאך הנזכר כאן ששם האל ית' בקרבנו אינו כלל כי כל מלאך וגם כל נביא שלוח השם יתברך נאמר ששמו בקרבנו ושכח האלהות אל עליו וכמו שאמר הנביא אשר ידבר בשמי. וא"כ המלאך הנזכר בפרשת כי תשא בהיותו שלית האל יתברך מבואר ששמו בקרבנו ושידבר בשמו. האמנם נזכר בו כאן בפרט כי שמי בקרבנו לפי שהזכיר ואמר השמר מפניו ושמע בקולו לזה הוצרך לתת סבה לשימעו בקולו. ואמרו כי שמי בקרבנו ל' דבריו יוצאים

ממני וכן פי' ראב"ע והרמב"ם ג"כ ואנקלוס תרגם מסכים לזה ארי
בשמי מימריה אבל בפרשת כי תשא למה שלא הזהיר שמע בקולו אל
תמר בו לא הוצרך לומר שם כי שמי בקרבנו עם היותו נודע בעצמו
שאחרי היותו שליח שם האל בקרבנו והנה לא הזהיר שמה במלאך
שמע בקולו אל תמר בו כמו שעשה הנה לסבה שזכר בזה המאמר
בג"ה: ועוד שאם נודה שהיה יתר שאת ומעלה באחד מהמלאכים
האלה ואינם אחד כדברי המפרשים הנה כפי פשט הכתובים המלאך
הנזכר בפרשת כי תשא היה גדול המעלה והערך כפי מה שיאות
לשלמות העם והטבתו מהמלאך הנזכר כאן ויתבאר זה מב' מקומות
האחד מאמרו הנה השמר מפניו ושמע בקולו ויורה שגבולת משה
תהיה ממנו אבל בפרשת כי תשא לא זכר שהמלאך יצוס ויזהירם אבל
שילך לפניהם כאחד הכלים שיעשה השם יתברך לשמירתם אמנם
האזהרה והנבואה תבא מהאל יתברך ומבואר הוא שיבחר משה וכל
העם שיהיה השמירה לבד ע"י המלאך ולא הנבואה משתהיה הנבואה
ושמירה שניהם על ידו וינהיגם בכלל והמקום השני מאמרו כאן
כי לא ישא לפשעכם ויורה שהוא ממדת הדין ושם נאמר כי לא אעלה
בקרבך וגו' כי עם קשה עורף אתה ויורה שהמלאך ירחם עליהם יותר
מהאל ושהוא היה ממדת הרחמים וכל זה ממה שזורה שאם נודה
בחלוק המלאכים יהיה המלאך הנזכר בפרשת כי תשא יותר נאות
ומועיל אל העם מהמלאך הנזכר הנה ואין לאומר שיאמר שגם שנודה
בחלוק המלאכים ויתרון המלאך הנזכר שם בערך הטבת העם
ותועלתו הנה המלאך ההוא בעצמו הוא קטן השפע והשלמות
מהמלאך הנזכר כאן אשר הוא מעולם הרוחניות והשפע עם שאינו כל
כך מועיל לעם הנבחר כי הנה מגמת אדון הגביאים אינה כי אם
להועיל לעם ולהצילו ולכן אין ראוי שנאמין שיקבל המלאך שלא יועילם
למעלתו בעצמו ולא יקבל המלאך הגואל אותם מכל רע בהיותו פחות
המעלה ממנו ועוד שאיך יאמרו המפרשים האלה שהודה משה ע"ה
הנה בשליחות המלאך לדעתו שהוא גדול המעלה ולא קבלו בפרשת
כי תשא לדעתו שהמלאך הוא לא היה כ"כ מעולה כי הנה אדון
הגביאים ע"ה אמר שמה ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי ויורה
שלא ידע עדין אם הוא המלאך הנזכר כאן או מלאך אחר ואם לא נתברר
זה אגלו איכה ואיכה בקש שלא ילך בתוכם והיה ראוי שישאל ראשונה

עטרת זקנים

אם הוא המלאך הראשון ואם היה הוא עצמו יודה בדבר. ואם יהיה
זולתו יבקש עליו שלא ילך בתוכם. ועוד כי גם שיהיה המלאך הזה
שמו כשם רבו והעלול הראשון הנה היה ראוי שיבקש משה שלא יעלה
מעליהם השם ולא יודה בהליכת המלאך כי אם תהיה הנהגתו במקום
ההנהגה האלהית אשר תעלה מעליהם הנה באמת המלאך עם כל
עלוי מעלתו היה טוב העדרו ממציאותו. וכבר הרגיש הרמב"ן בספק
הזה ואמר שלא נאמר כאן כי לא אעלה בקרבך לפי שבהליכת המלאך
הזה לא יעלה מעליהם השם והוא דומה להיתר הרב רבינו נסים ז"ל
שאזכור בזה הפרק ובכלל ביטולו יבוטלו דבריו. הנה התבאר א"כ
מכל מה שאמרתי שהיתר הר"אבע והרמב"ן בספק הזה לא יתכנו
בפסע הכתובים: והחכם רבינו נסים ז"ל בדרשותיו הביא היתר
הספק הזה באופן אחר ואמר שכאן לא נאמר השם ית' כי לא אעלה
בקרבך ועם היות שאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לא היה מתחייב
מזה שלא ילך השם ית' בתוכם ולזה לא נצטער משה כאן כי למה יקשה
לו זה ממה שאמר ושלחתי את הנרעה לפניך ואין במשמעות המלאך
והנרעה שיעלה השם ית' מעליהם אבל אפשר יהיה המלאך כלי
משמרתו והנרעה כלי מפגזו. אבל בפרשת כי תשא כשאמר לו השם
ית' בפירוש כי לא אעלה בקרבך אז הבינו ישראל ברוע העניין והתאבלו
ונצטער משה ובקש שילך בתוכם. זהו היתר החכם הזה. ויהיה
לדעתו עניין המאמר הזה הוא מה שאמר בפרשת כי תשא כדעת רש"י
ז"ל אם לא שיאמר שכאן נזכר ברמז ולא הבינו משה ובפרשת כי תשא
בא יותר מפורש ואז הבינו משה עם היות שסכלו במה שקדם: וכמה
ספקות עצומות יתחייבו לדעתו. הראשון הוא הספק הראשון
שזכרתי בפרשה כי אם היה הכוונה האלהית באמרו הנה אנכי שולח
מלאך שלא ילך ית' בתוכם עם היות שמשה לא הבינו כי אם אחרי עון
העגל. א"כ מה היה הסבה שנגזרה הגזרה ההיא על העם על
לא חמס בכפיהם. עם היותו הגדול שבטולים שנאמר שאלונו משה
השלם מכל ילוד אשה עם היות נבואתו במראה ולא בחידות לא יבין
כוונת השם ית' ויסכל דבריו. ואיך לא זכר זה בפרשת כי תשא והיה
ראוי שיתנצל ויאמר השם אלהים אם קבלתי ביאת המלאך היה שלא
הבנתי כוונתך ועתה שפירשת שלא תלך בתוכינו אחלה פניך אל נא
תעזב אותנו כי על כן ידעת חנותנו במדבר: ועוד כי איך לא יבין
משה

משה מאמרו הגה אנכי שולח מלאך לפניך שלא ילך עמהם השם כי
הגה הוא דבר מצוה צעלמו ואם לא היה כן היה א"כ ביאת המלאך
יותר ודבר בטל בהשאר ההשגחה האלדית באופן שהיה קודם לכן
כי כמו שעד עתה לא נצטרכו למלאך כי ילך לפניו ה' ככה לא יצטרכו
אליו עתה ולהיותו ית' תמים פעלו בלי מותר כלל הגה יהיה בהכרח
שליחות המלאך אות עצמי הכרחי שיעלה מעליהם השם יתברך ולא
ילך עוד בתוכם: וכבר הרגיש החכם בספק הזה וחסד להחיותו
עם מה שזכרו חז"ל במכילתא במכת בכורות משנתנה רשות למשחית
לחבל אינו מבחין בין נדיק לרשע שעס היות שאמרו ז"ל ועברתי בארץ
מצרים אני ולא מלאך כו' היה הכוונה שהוא ית' יעבור על כל פני' אבל
לא ימנע שיעברו עמו משחיתים עושי רצונו וכמו שאמר ובא ה' אלקים
וכל קדושים עמו: והנה עם שנודה להסכמת שתי המאמרים
הסותרים האלה בדרך החכם הזה אשר הוא בחלוק האמת וכמו שאשרש
בע"ה בפרק ד' מזה המאמר: עם כל זה לא ידמה הגדון לראיה כי
במכת בכורות לא ימנע שיהיו משחיתים רבים עם ה' יתברך ולא יכה
וישחית האחד מה שיבה האחר מה שאי אפשר שיהיה בהנהגת העם כי
בהיות המשגיח האל ית' שמו לא יהיה מקום לשתי המנהיגים: אם
לא שקלת העם ינהיג האל ית' וקלתו ינהיג המלאך או יהיה האחד שומר
והאחר מנרש האויבים וזולתו מהפעולו או שיתחלפו במונהגים שינהג
הש"י השלמים שבעם והמלאך ינהיג היותר פחותים שבהם: והנה
באי זה מהאופנים שיהיה היה רחוי שיבקש אדונגו משה שכל העם יבכל
הענינים יהיו מושגחים ומונהגים מהאל ית' ולא מהמלאך: ועוד כי
לפי דרך החכם מה ענין אמרו השמר מפניו ושמע וגו' ויורה בהכרח
שנבואת משה תהיה על ידו וגם מה ענין אמרו כי לא ישאל לפשעכם ואם
היה הסליחה עמו יתחייב בהכרח שלא ילך השם יתברך בתוכם:
ואמנם מה שהביא החכם מהנרעה אינו דומה למלאך בשו' נד כי לא
זוה בה שישמעו בקולה ולא ימרו את פיה ולא אמר בה כי לא תשא
לפשעכם כמו שאמר במלאך לפי שהיה מצוה שהנרעה היה כלי
להכות את העמים בלי בחירה ורצון מה שאין כן המלאך שהנהגה
מסורה אליו בהחלט כמו שמצוה נגלה בדברי הפרשה: אבל מה שלא
זכר הגה כי לא אעלה בקרבך אינו למה שזכר החכם כ"ל לענין שאבאר
בזה המאמר בפירוש הכוונה האמתית בפרשה: הגה בארתי הפסד

עטרת זקנים

מה שזכרו החכמים האלה בהיתר הספק השני הזה והוא אשר רציתי
לבאר בזה הפרק:

פרק שלישי

והנה

יתחייב ספק שלישי והוא אם היה שהאל יתברך גזר
אומר כאן לשלוח לפניו מלאך אשר ינחם ואשר
יביאם ולדעת המפרשים הראשונים ראש"ע והרמ"בן לא התפלל עליו
אדון הנביאים והשם ית' לא חזר מהגזרה ההיא אם כן איך לא נתקיימה
ולא יצאה לפועל והנה כל ימי אדון הנביאים השגיח השם ית' על עמו
ברועה עזרו ירעה בשלם שבפנים ואין עמו אל נכר ולא מלאך יתערב
בהנהגתם והרב האלקי צפר' ל"ד חלק שני מספר המורה אמר זה
לשוננו זה הכתוב אשר בא בתורה והוא אמרו הנה אנכי שולח מלא לפניך
ענינו מה שהתבאר במשנה תורה שהשם אמר למשה במעמד הר סיני
נביא אקים להם וכו' וכתב עוד ואמנם ענין זה המאמר שהוא יתברך
הודיעם שיקים להם נביא אשר יבואהו המלאך וידבר עמו וכו' ואין
כוונת הרב המורה שהמלאך הנאמר הנה הוא נביא כמו שפירשו מפרשי
ספרו ונשתבשו כמו שזכרנו דברי הרב בזה הפ' עצמו באמרו שיקים
להם נביא שיבואהו המלאך ואם היה כוונתו שהמלאך הזה הוא נביא מה
לו להזכיר המלאך שידבר לנביא וגלה עוד דעתו בפ' חלק שני ושם
אמר בביאור שהמלאך הנזכר כאן הוא שכל נבדל ולא נביא אבל כוונת
הרב היא באמת שיעד הק"ב למשה שאחרי מותו לא יקום כמוהו
במעלת הגבוהה שינבא פנים בפנים כמו שלא יהיה עוד בעתיד מעמד
אלקי במעמד הר סיני אבל יקים אליהם נביאים שינבאו על ידי מלאך
וגוה שעם היות הדבור ההוא שיבא לנביא מפאת המלאך הנה לא נזכר
בכבודו לפי שדבריו הם בשם השם ולפי זה יפרש הרב המלאך הנאמר
הנה בשכל נבדל והוא השכל הפועל שיבא לנביא להודיעם מה שצריך
להנהגת העם או הכח המדמה שיכנה בשם מלאך כמו שצא בדבריו
במקומות מספרו ויאלץ אם כן היעוד הזה לפועל בנביאים שנבאו על
ידי מלאך אחרי מות משה איש האלדים וזהו שאמר הרב ענינו מה
שהתבאר במשנה תורה לא אמר הרב פירשו כי הוא לא יפרש שם
המלאך על הנביא אבל אמר ענינו ר"ל כוונת כללות זה המאמר הוא מה
שאמר

שאמר במשנה תורה כי היה כוונת שתי המאמרים אחת: ולפי שלא
 נחשוב שיפרש שם מלאך בנביא אמר עוד ואמנם ענין זה המאמר שהוא
 יתברך הודיעם שיקים להם נביא שיבואהו המלאך וידבר עמו. זה הוא
 כלל כוונת הרב בזה ונתיר לדעתו שלשת הספקות שזכרתי בפרשה
 בפרקים האלה: ועם היות שדברי הרב בכל מקום אין בהם נפתל
 ועקש ובפרט במה שדבר בעניני הנבואה שהגדיל ענה הפליא תושיה
 אף כי אנכי מעננו. הנה לא אחל מהראות הספקות יתחייבו לדעתו
 מפשט הכתובים יען וזיען שמתו פני הנה להבין אמתת כוונת הכתוב
 על דרך הפשט לא לחקור בעניני הנבואה ומדרגותיה כדרך הרב המורה
 שם: ואומר שפשט הכתובים יראה שהמלאך הזה ינהג כל ימי היות
 ישראל במדבר לא עוד עד בואם אל ארץ נשבעת ונכן אמר הנה אנכי
 שולח מלאך לפניך לשמך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי
 ואמר עוד כי ילך מלאכי לפניך וכביאך אל האמורי והחתי והפרוזי
 וידוע שבימי משה בא ישראל לאמורי וגרש שני מלאכי סיחון ועוג. וכן
 כתברש"י כל זה ממה שורה שהמלאך הזה ילך במדבר בימי משה עד
 הכנסם לארץ כי לא זכר בו שיעשה דבר בארץ כי אם בדרך ובמדבר:
 ואמנם מה שאמר במשנה תורה נביא אקים להם הוא מיעד לאחרי
 שיבאו לארץ לא בהיותם במדבר וזה הוא שאמר שם כי אתה בא אל
 הארץ אשר ה' אלדיך כותן לך לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם
 כו'. ביאר שהמצוה שיצוה היא בעצם וראשונה אחרי שיבואו לארץ וכמו
 שאמר נביא מקרבך מאחיק כמוני יקים לך ה' אלדיך כו'. להגיד שהיה
 מדבר אחרי מות משה. אם כן ענין שליחות המלאך אינו מה שהתבאר
 במשנה תורה כדברי הרב כי המלאך ינהג במדבר והנביא יבוא אחרי
 היותם בארץ והוא כמו הגרעה שאמר כאן אחרי יעוד המלאך ושלחתי
 את הגרעה. וכמו שכתברש"י הגרעה לא עברה את הירדן וסיחון ועוג
 הם החתי והכנעני לפיכך משבעה אומות לא מנה אלל אלו. וחיי אף
 על פי שהוא מעבר הירדן והלאה שנו רבותינו במסכת סוטה על שפת
 הירדן עמדה וזרקה בהם מרה וכו'. הנה אם כן כפי טבע הפרשה אין
 ענין המלאך הנה מה שאמר בנביא במשנה תורה. ועוד שלפי דעת
 הרב מה ענין אמרו כי לא ישא לפשעכם ואף על פי שהנביאים יבאו על
 ידי מלאך לא ימנע מפני זה שיכפר השם יתברך לישראל כשיחטאו
 לפניו ולא תבא הכפרה למלאך ההוא כי הוא יתברך מוחל וסולח לעוונות

עמרת זקנים

עמנו ישראל: ואם היה הכוונה בדברי הרב מיתן ידעתי מה תועלת
היה בידועה הזאת לישראל והיה ראוי שיודעם שיקים להם בכל דור
ודור נביא מורה נדק ויוזהירם שישמעו בקולו ואין צורך להודיעם
שתהיה נבואת הנביאים ע"י הכח המדמה ובאמצעות השכל הפועל כי
לכל בשם ה' אל עולם ידברו ואין לעם לחקור האמצעים בנבואה כי
ידעתם שהנבואה שפיע שופע מאת השם יתברך באמצעות השכל
הפועל על הכח הדברי תחלה ואחר כך על הכח המדמה כמו שגדרה
הרב בפרק שלשים וששה חלק שני היא ידיעה בלתי מועלת ואולי שתזיק
ההתפלספות הזה: והר"ל בג' פירש המלאך הנזכר כאן שהוא נביא
ופירש המלאך הנזכר בפרשת כי תשא שהוא השכל הפועל: והנה
יתחייבו אליו הציטולים שזכרתי לדעת הרב המורה: עם היותו הזר
שבדברים שפירש המלאך כאן בנביא והמלאך הנזכר שם בשכל נבדל
עם היות שבו הדברים בשניהם שזה: ובמדרש תנחומא אמרו
ז"ל שהמלאך הזה הוא אשר בא אל יהושע ביריחו והשתחוה לו ושהוא
אמרו שם אני שר נבא ה' עתה באתי אני שבאתי למשה רבך ולא קבלני
וגם הרמ"בן לדעת הזה וחשב שאז יראה לפעל הגזרה הזאת: ודברי
המדרש רחקו מאד מפשט הכתובים לסבות: האמת לפי שדרך הדרש
הוא שהמלאך הזה בא על נד העונש ושהדבור הזה הוא עצמו מה שנאמר
בפרשת כי תשא: ולזה מה שאמרו שם אמר הק"ב אתם אומות העולם
בגדו בי וגתתי להם שרים שיהו משמשין אותם אף אתם כן אני נותן
לכם מלאך שיהא משמר אתכם שנאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך
וגו'. הנה בשוכיתם וקבלתם את התורה והייתם עושים רצוני הייתי
מהלך לפניכם שנא' וה' הולך לפניכם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך
ועכשו עשיתם ע"ז באומות העולם איני משלח לפניכם אלא מלאך
שנא' הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו'. ראה מה בין הראשונים
לאחרונים הקב"ה אמר למשה הנה אנכי שולח מלאך לפניך השיבו
איני חפץ אלא לך יהושע ראה את המלאך ונפל על פניו שנא' ויפול
יהושע על פניו ארצה וישתחו עד כאן: הנך רואה צעיניך שלדבריהם
בא הדבור הזה על נד העונש ויתחייב להם הספק הראשון שזכרתי
בפרשה בפ"א מזה המאמר: ותמה אני מהרמב"ן איך קבל מחו"ל מזה
המאמר שהמלאך הזה הוא אשר בא אל יהושע ולא קבל שהיה זה על
נד העונש ומאמר מדובק: השני: כי כמו שזכרתי מפשט הכתובים

יראה שביאת המלאך הזה היה לשמור ישראל במדבר ולהצילם אל
 ארץ הנבחרת לא עוד ואם היה הוא שצא אל יהושע איך לא זכר שתהיה
 ביאתו תמידית במדבר ובארץ אם היה שאחר כך בא אל יהושע לארץ
 והיתה הנבגתו תדירה : השלישי : כי אם המלאך הזה בא על נד
 העונש ובא לישראל על הנד שהיו שאר הערים מושלים ביתר האומות
 להיות ישראל עובדי עבודה זרה כמו שנראה מדבריהם הנזכרים אם
 כן איך בא אחר כך ליהושע והנה ישראל לא היו אז עובדי עבודה זרה
 ואינם ראויים לעונש כזה ומה לו ולהם : והיה זה אם כן עול בחק
 האל יתברך להענישם על לא חמס בכפיהם : ויהושע איך לא נעק
 ולא נתרעם עליו והיה לו לומר ובמה יודע איפה כי מצאנו חן בעיניך
 אני ועמך הלא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך וכו' : כמו שאמר משה
 רבו בעת הכעס ובהיותם עובדי עבודה זרה איך לא אמרו יהושע בעת
 רצון אם היה ביאת המלאך עונש גדול על עבודתם אלילים אחרים
 ונעק יהושע לפני ה' על מתי העי ולא נעק על הדבר הרע הזה : וכל
 זה ממה שזורה שדעת המדרש כפי פשט הכתובים לא יתכן : ולא יראה
 לפועל הגזרה הזאת והוא הספק הג' בפרשה :

פרק רביעי

וראוי

שנעיר עוד בזה ספק רביעי עלום מאלד : והנה יובן
 הספק אחרי הנחת הקדמה אמתית והיא שמה שיפעל
 האל יתברך בהשגחתו בעולם המורגש הזה על ידי אמצעיים הנה
 האמצעיים ההם יהיו מאחד משני מינים : המין האחד הוא מין
 האמצעיים שהם בעלי שכל בחירה ורצון וראוי שיקראו אמצעיים
 בחיריים יען יפעלו כאשר יבחרו וירצו : והמין השני הוא מהאמצעיים
 אשר הם במדרגת הכלים ואין להם בחירה במה שיפעלו כי אם כפי
 המסודר אליהם בפעל ההוא : ומזה המין הם הכחות והפעולות
 הטבעיות וכמו שאמר עשה מלאכיו רוחות משרתיו אז לזה ולזה אין
 ראוי שיקראו מנהיגים כי אם אמצעיים כלליים : וכבר נמצא לחכמינו
 ז"ל יאמרו בדבר מהדברים שיעשהו האל יתברך מבלי אמצעי ונראה בו
 אמצעי בחיריים אבל הכלים לא יבחישו שימצאו אם כי הנה במכת בכור
 שצא בקבלה האמתית שעשה הק' בה בעצמו ובכבודו לא על ידי מלאך
 ולא

עטרת זקנים

ולא על ידי שרף כו'. נראה שלא בא ההכאה היא מאחד משרי מעלה
מטביהם ורונם כי אם מהאל ית' בעצמו אבל לא ימלט משתעשה על
ידי כלים אם שיהיה אויר שנתעפש אז בלי סבה טבעי מתייחס למזגי
צבורי מזרים. או שהשליט עליהם פתאום היציאה מהשיווי או בזולתו
מהאופנים שעל ידו באו למות בפתע ולכלי הזה רמזו רז"ל באמרם
משנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין נדיק לרשע. ואינו
סותר למה שאמרו ודרשו על ועברתי בארץ מזרים אני ולא מלאך וכו'
כי שם ישללו היות שם אמצעי בעל בחירה ורצון יעשה ההכאה במזרים
והגלת ישראל וקראוהו מלאך שרף שליח שכלם שמות יתארו לאמצעיים
הבחיריים: אמנם באמרם משנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין
ירמזו לכלי ההכאה ולכן אמרו אינו מבחין כי אין לו בחינה ובחירה.
ומאחר שישולח הכלי לפעול לא יחדל מהפעולה מפני זכות המקבלים.
זאת היא הסכמת המאמרים באמת ולא כמו שחשב הרב רבינו נסים
ז"ל: ואחרי ההקדמה הזאת אומר כי שליחות המלאך הזה שאמר
הנה אנכי שולח מלאך לפניך לא ימלט משיהיה מהמין הראשון
מהאמצעיים או יהיה מהמין השני מהם: ואם נאמר שהיה הכוונה
האלדית במלאך הזה שיהיה אמצעי יגיה האומה בדעתו ובחירתו יקשה
מאד אם כן עזם השליחות האלדי כי יתחייב שיהיה אז הרצון האלדי
להיות העם הנבחר כשאר האומות המיוחדות להנהגת המשרתים ולא
יהיה ביניהם הפרש כלל יען כל האומות מעשה השם יתברך ופעל ידיו
לא יושגחו ממנו כי אם על ידי אמצעיים מנהיגים מיוחדים אליהם.
ולדעת חז"ל שאמרו שהמלאך הזה בא אל יהושע והוא שר נבא ה' יתחייב
שהיו ישראל בארץ הנבחרת ביתר האומות בארצות לגוייהם. ובמה
יודע איפה היותם מושגחים בהשגחה פרטית. ומה ענין ייעודו לאברהם
והייתי להם לאלדים ומאמר אדוננו משה ואתכם לקח ה' וגו' ארץ אשר
ה' אלדיך דורש אותה וגו'. ואמר ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר.
ועוד כי אם תהיה הנהגתם על ידי מלאך איך תהיה ההשגחה כפי
פעולות הפרטית ומחשבותם כי מערכת השמים והנהגת האמצעיים
המוגבל' בעצמה לא תתן הטוב וההצלח' על עשיית החוקים והמצוות
הנה מכל הצדדים האלה יתבאר שלא היה המלאך הזה מהמין הא'
מהאמצעיים: ואם נאמר שהיה המלאך הזה מהמין השני מהאמצעיים
והוא בלי יסלח השם יתברך לעשות רצונו במדרגת הנרעה יקשה אם

בן צורך ההודעה הזאת ואמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך ויורה
 שהיה שולחו אז ואם הוא כלי פעולתו כבר התבאר שתמיד ילך בתוכם
 וכן שומר קודם לזה ויסע מלאך האלדים ההלך לפני מחנה ישראל
 ובכיוצא המלאך הזה אמר המשורר כי מלאכיו יצוה לך לשמך בכל
 דרכיך. ועוד כי אם היה כלי איך אמר כאן השמר מפניו ושמע בקולו
 אל תמרצו כי לא ישא לפשעכם וזה בלתי אפשר שיאמר על הכלי הפועל
 בלי בחירה ורצון. ועוד כי בפרשת כי תשא אחרי עון העגל אמר
 ושלחתי לפניך מלאך וגומר. כי לא אעלה בקרבך וגומר. ואם היה
 המלאך כלי מה היה ענשם בזה ומה ענין אמרו כי לא אעלה בקרבך
 וגו' יורה שהיה המלאך במקום האל ית' מה שלא יאמר בכלים הפועלים
 בלי בחירה ורצון והוא לא יסתור דבר מההנהגה האלית כמו שאמרתי
 גם מה שאמר וזמה יודע איפה כי מצאתי חן בעיניך הלא בלכתך עמנו
 וגו'. אין ענין לו אם היה המלאך כלי מכלי פעולות ה' כי הכלי יצטרך
 אל פועל ואם ישלח כלי הנה ילך עמהם: הנה התבאר מאופן הפסוקי'
 שמה שאינו אפשר שיהיה המלאך השליח ההוא מהמין השני
 מהאמצעיים. והוא מבואר אם כן שנריכים אנחנו היתר מספיק לזה.
 לפי שלא ראינו לחכמים הראשונים שקדמונו ישתדלו בהתירו ויעירו
 עליו: וכבר דברתי עם חכמי הארץ הלזו בספק הזה ושמעתי דעתם
 בווקלתם ראיתי בכתב וחי האמת את כלם ישא רוח:

פרק חמישי

והנה נעיר עוד ספק חמישי בפרשה באמרו כי לא ישא
 לפשעכם: וזה משני פנים. האחד שיראה שהיה
 הכוונה האלדית בזה לומר אל תחשבו להתנהג עם המלאך הזה כאשר
 התנהגתם עמי שממרים הייתם ואנכי הייתי סולח. לא תעשון כן כי
 הוא לא יסלח כמוני וא"כ יהיה הליכת המלאך קשה לישראל מהליכת
 השם ית' לפניהם: אמנם בפרשת כי תשא אמר כי לא אעלה בקרבך
 כי עם קשה עורף אתה פן אכלך בדרך ויורה שלתועלת ישראל היה
 שולח המלאך לפניהם להיותם חוטאי' ושהוא יקל ענשם וירבה לסלוח
 מהשם יתצרך. ולפי זה יהיה שליחות המלאך והנהגתו לעם יותר טוב
 אליהם מההנהגה האלדית וגמלאו א"כ שני המאמרים סותרים זה את

עטרת זקנים

זה: האופן השני מהספק הוא כי איך אמר כי לא ישא לפשעכם שירה
שהסליחה צידו: והנה הש"י הוא הסולח לא המלאך: ואם נאמר
שהיה בוונתו שלא יסלח מה שימרו במלאך כמו שיסלח מה שימרו
גברו להייתו מקל בכבודו ולא בכבוד המלאך הנה פשט הכתוב לא
יסבילו כי היה ראוי שיאמר כי לא ישא לפשעכם אבל אמרו כי לא
ישא לפשעכם יורה כמעט שנמסרו ביד המלאך במדרגת האלדות
ולעבדו שכם אחד: ורש"י ז"ל כתב כי לא ישא לפשעכם אינו
מלומד בכך שהוא מן הכת שאינו חוטאין: ועוד שהוא שליח ואינו
עושה אלא שליחותו והן דברי אגדה גאונים בטעם העדר הסליחה
אבל לא נתן סבה למה תלה הסליחה במלאך ולא באל ית'. ומה שיראה
מהסתירה בתועלת ביאת המלאך כמו שזכרתי: והחכם רבינו
נסים ז"ל השיב לשני הספקות האלה יחד ואמר שאמרו פן אכלך בדרך
הוא על דה העונש שאם יחטא לפניו לא יסלח להם אבל יכלה אותם
כרגע וזהו עונש עצום ראוי שידאו ממנו מאד: אמנם אמרו כי לא
ישא לפשעכם אינו ע"כ העונש שאין יכולת ביד המלאך להעניש אבל
הכוונה בו שכאשר יצוה המלאך דבר לתועלתם לא ימרו בו כי אם לא
לא ישמעו בקולו ויעשו חלוק מה שיצוה אותם לא ימשך איהם התועלת
והטוב המסודר להגיע בזה שזה כי יתבלבל הסדר וההנהגה והשפע
המגיע ממנו: והמשל בזה כ"א יצוה המלאך להלחם ראשונה עם
האמורי הזהירם שלא יעברו דברו ללכת להלחם עם החתי כי יגיעם
מזה היוק אי אפשר לקנות ממנו התיקון והסליחה למה שהיה השפע
המסודר על ידי אמצעיים מוגבלים אי אפשר שיסתנה ויעבור השכע
ההוא באמצעי אחר וסבה אחרת: ולכן הזהירם שימרו עצמם מהרע
המגיע מהפסד ההנהגה המסודרת כי המלאכים יש להם הנהגות
מיוחדות כמו שאמר בספר דניאל שר מלכות יון: וזהו הותר הספק
מב' הפנים שאין הכוונ' באמרו לא ישא לפשעכם על דה העונש הצחירי
ולכן לא יסתור למה שאמר פן אכלך בדרך וגם שאין הכוונה הנה
בסליחה כ"א שאין ביד המלאך לתקן מה שיעוותוהו ולזה ראוי שישמעו
בקולו: זהו דעת החכם ז"ל בהיתר הספק הזה: ועם העיון הנה
היתרו לא תמלט מחולשה רבה וספקות: וזה כ"א היה כמו שזכר
החכם הזה עצמו שבאמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך לא יתחייב מזה
שלא ילך עמהם אבל ממכון שבתו ישיג בהשגחה פרטית כראשונה

כמו שזכרתי מדבריו בפ"ב מזה המא' הגה אע"פ שישראל לא ישמעו
דברי המלאך וימרו בו למה יהיו בלתי ראויים לכפרה מהאל'. ועם
היות שיתבלבל הסדר וההנהגה איך נאמר שהש"י לא יוכל לתקן את
אשר עותו בני ישראל במרדס במלאך בהיותו משגיח ודבק בם כמו
שעשה בהיות ישראל עוזרים מלותו כי עם היות במלותו מהתועלת
והטוב שלא יעלם והיה משורת הדין שיתחייבו עונש גדול ולא ימשיך
אליהם הטוב המסודר מהנזיו האלדי ההוא הגה ברנות ה' יהפוך את
הקללה לברכה ובאי זה אמצעי שיהיה לא תקלר ידו מהושיע וככה
בהיות הדבור ע"י המלאך: ועוד שצמטנה תורה אמר והיה האיש אשר
לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש מעמו. וידוע
שכל הנביאים היתה הנהגתם ע"י מלאך שהוא השכל הפועל ולפי דעת
החכם הזה היה ראוי שיאמר והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא
לא יא' לפשעו כמו שאמר כאן כיון שהענין כלו תלוי בצלכול הסדר
וההנהגה. אבל אמרו אנכי אדרוש מעמו יורה שהוא עונש מהש"י על
עוברי דברו והוא ממה שזכר שחין הכוונה באמרו הגה לא יא' לא
לפשעם בצלכול הסדר כ"א עונש אלדי כמו פן אכלך בדרך: ועוד כי
לשון הכתוב לא יסבול פירושו כי היה ראוי שיאמר אל תמר בו כי
תאבדו דרך והוא לא תכלח כיון שהכוונה כלה ה' בצלכול הסדר לא
שיזכור לשון סליחה ויתלה אותה במלאך וכל זה ממה שזכר שדעת
החכם והיתרו לא יתכנו. וישאר הספק הה' במקומו:

פרק ששי

וכבר

יראהג"כ ספק ששי בייתור הפסוקים שבאו בפרשה.
ויתבאר הייתור ראשונה באמרו כי ילך מלאכי לפניך
כו' והוא בלתי צריך אחרי אמרו הגה אנכי שולח מלאך כו' כי שני
המאמרים ענינם אחד. וגם שלשון כי ילך מלאכי ינהג מנהג הסבה
והוראתה ואין ענין בפסוק הקודם יהיה זה סבתו: והרמ"בן אמר
זלכן פי' כי ילך מלאכי לפניך וכו' בהביאו אותך אליהם להודיע כי הוא
המכחיד אותם וכו'. ואין דבר מפורש בזה ר"ל בשל חות המלאך
ובהבאתו אותם לארץ שהוא רוב חלקי הכתוב ועקרו שלא נמצא בזה
סקדס מהפסוקים. ויראה עוד ייתור הפסוקים ובלתי סדורם אמרו
לא

עטרת זקנים

לא תשתחוה לאללדיהם וגו' כי הכנסת ע"ז בזה המקום והברכות הנמשכות אליה הוא דבר בלתי הכרחי בסדר הפרשה וכבר הזהירה התורה על הע"ז צולת זה המקום והיה ראוי שיזכור אחרי אמרו והציאך לאמורי כו' את אימתי אשלח לפניך שהוא ענין מקושר עם ההכנסה לארץ וגלחון האויבים שהוא דרוש הפרשה באמת והרמ"בן ז"ל כתב שליות חטא ע"ז חמור מאד הזהירה עליו התורה בכמה מקומות ועם שהשתדל הרב לתת סבה בהכפל הזהרת ע"ז הגה לא נתן טעם להכנסת הדברים האלה שלא במקומם וכבר יראה מדבריו שהוא ז"ל הרגיש בחולשת טעמו :

פרק שביעי

וראיתי

להעיר עוד בפרשה ספק שביעי וספק שמיני האחד והוא הספק השביעי באמרו ואל משה אמר עלה אל ה' ושבעים מוקני ישראל והוא כי אחרי נתינת התורה ושזכו הזקנים במעמד הנבחר הוא כפי מעלתם והכנסתם למה שהיה כל העם מקנה הגיע למדרגת הנבואה איש לפי אכלו וכפי הכנתו כמו שזכר הרב המורה מה צורך היה בהשגה הזאת והנה לא בא אליהם דבור כלל כ"א מה שהשיגו הם מעצמם ולכן יקשה למה יצוה בעלית הזקנים עתה אחרי שלא בא אליהם נבואה כלל ואולי שבעבור זה כתב רש"י ז"ל שהפרשה הזאת קדמה למתן תורה ומאשר הנקשה אליו אמרו ואת כל המשפטים פירש שהם ז' מצות בני נח ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שנתנו במרה ופי' ויכתוב משה את התור' מצד ראשית עד מתן תורה וכתב ויאמר ה' אל משה לאחר מתן תורה ומבואר בגלה בדברי הפרשה שפשוט הכתובים לא יסבול פירושו כ"ש שיקשה הענין ליתר המפרשי' שפירשו הפרשה כלה כפשוטה : והספק השני מאלה והוא השמיני בפרשה הוא באמרו ונגש משה לבדו והם לא יגשו כי הגה בהם זכר ההשגה שהשיגו אבל במשה לא זכר בפעם הזאת שיבואוהו דבור כלל ולא שהשיג השגה כזקנים והיה א"כ מהמותר הליכתו שמה והיותו נגש לבדו בלעדיהם ללא צורך :

פרק שמיני

בספק

תשיעי בפרשה והוא המניע הראשון בזה המאמר
 ותכלית המחשבה בו. והוא באמרו ואל אזילי בני
 ישראל לא שלח ידו ואמרו חז"ל שהיה ראוי לשלוח בהם יד ואמרו
 במדבר סיני רבה ותאכל בקצה המחנה בקלינים שבצמח ושהם אזילי
 בני ישראל אשר ראו את אלדי ישראל שהתפלל עליהם משה ולא נענשו
 עד שגשרפו בתבערה: וישאר לדעת מה פשעם ומה חטאתם
 שנתחייבו כליהם על השגתם זאת. וכבר חתר הרב האלדי המאיר
 לארץ ולדרים עליה הרמב"ם ז"ל לדעת מה השיגו האנשים האלה ומה
 היה טעותם ועל מה יורה זה המשל כמעשה לבנת הספיר: ובחפשי
 אמתחות ספריו מלאותיו מדבר בדרוש הזה אחת הנה ואחת הנה
 בארבעה פרקי' מספרו הנכבד בפ"ה ח"א ובפ"ח ח"א עלמו ובפ"ח ח"א
 ובפ"ח ח"א: אמנם בפרק הראשון מהם והוא ה' מה' א' הנו' אמר ז"ל
 אבל אזילי בני ישראל הרסו ושלחו מחשבותם והשיגו אבל השגה בלתי
 שלמה ולזה אמר עליהם ויראו את אלדי ישראל ותחת רגליו כמעשה
 לבנת הספיר ולא אמר ויראו את אלדי ישראל לבד כי כלל המאמר אינו
 רק לדקדק עליהם ראיהם לא לתאר איך ראו. ואמנם דקדק עליהם
 תוכן השגתם אשר כללה מן הגשמות מה שכללה חייב זה הרסם קודם
 שלמותם ונתחייבו כליהם עכ"ל: ובפ"ח ח"א הנו' בלה עוד דעתו בזה
 ואמר ז"ל ואשר השיגוהו הוא אמתת החומר הראשון אשר היה מאתו ית'
 והוא סבת מציאותו וכו': ובשני הפרקים האחרים שזכרתי הביא עדים
 בדבר כפי דעתו במשל הזה והנה יבואו מאמריו בהם בפרקי' האחרונים
 מזה המאמר. ומייתן ידעתי כוונת הר' ודעתו בהשגת הזקנים האלה
 ומה הגשמות שכללה השגת' ובמה נשתבשו כי זה בלתי מבואר בדבריו
 ג"ע רב בהם. ובתב' החכם הגרבוני שהיה דעת הרב בזה שזקני ישראל
 השיגו שהשכל הפועל סבה קרובה לחומר הראשון מה שאינו כן כי
 השכל במה הוא שכל לא יגיע החומר. ואפלא נמנו כי העון הזה קטון
 הוא לשיחייב כלים לזקנים ראשי בני ישראל המה. והנה ראיתי מאמר
 ראש הפלוסופים והביאו הרב עלמו בפ"י ח"ב שיחס השכל הפועל אל
 היסודות ומה שהורכב מהם יחס מניע כל גלגל לגלגלו ולפי זה לא טעו
 הזקנים לדעתו. והחכם ר' זרחיה הלוי ז"ל הבין מדברי הרב שדעתו
 בהשגת הזקנים שהיה ה' ית' כח בגלגל השמש. והוא כפימה שאחשוב
 מחשבה נפסדת בדברי הרב האלדי כי הנה הוא אומר בביאור ואשר

עטרת זקנים

השיגוהו הוא אמתת החומר הראשון אשר הוא מאתו ית' ולא זכר הרב
דבר מגלגל השמש ולא שהיה הש"י כח בו ואולי לקח זה החכם הסברא
הזאת ממה שכתב הר"ל צפ"ד בפ"ד התורה כמו שאזכור בסוף הפרק הזה
ידומה לזה כתב הר"ל צפ"ד ז"ל כמעשה לבנת הספיר הוא הכסף שג'
כמראה אבן ספיר דמות כסף וכו' וזה הכסף הנטוי על השמים
הנראים עכ"ל. אבל דברי הרב כמה הם מרוחקים מהכוונה הזאת.
והן אני דברתי עם חכם אחד מחכמי דורנו והיה סברתו שהזקנים
השיגו שהיה הש"י ית' צורה כוללת גשמית קשורה עם החומר הראשון
איננו גמלט ממנו רגע אחד. ועם היות כלל מה דברי הרב יסבלו
הפירוש הזה אין ראוי שנחשבהו אמת כי ביאור דבריו כי לא אמר
ואשר השיגוהו הוא שהיה הש"י יתברך שבה צוריות דבקה בחומר
הראשון אבל אמר ואשר השיגוהו הוא אמתת החומר הראשון אשר היה
מאתו יתברך והוא סבת מציאותו וכו' ואמר עוד וייחס החומר ההוא
לשם יתברך להיותו ראש בריאותיו המחייב ההויה וההפסד הגה
ביאר שהחמר הזה לא ייחסו אותו לשם יתברך בהתיחסו לצורה כ"א
בסבה פועלת בו ההויה וההפסד. וגם אני שמעתי גבר חכם
בציניו מחכמי המוננו דורש במקהלות ברצבות עם ישראל שהיה דעת
הר' המורה שהשיגו הזקנים שהיה הש"י גשם מה. והבין זה מאמרו
דקדק עליהם תוכן השגתם אשר כללה מן הגשמות מה שכללה.
בזהלתי מראות החכם ההוא בדרך חשך וצלמות וגראה שלא ראה
דברי הרב צפ"ד כח מהח"ב ודבריו בשאר הפרקים חלילה חלילה ללדיק
יסוד עולם מלמד להועיל הרב המורה דק יחשוב על אצילי בני ישראל
כשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם מה שהצינו ממנו החכמים האלה
אחרי מה שהעידה התורה עליהם ויראו את אלדי ישראל ות"א וחזו
ית יקר אלדא דישראל. ועם שאנכי לא נקראתי במאמר הזה לבאר
דברי הרב הגה להצילו מפי אריות חושבים עליו מחשבות און אחזה
דעי בפירוש דבריו קודם החקירה על דעתו אם יסכים לאמת אם
לא. ואומר שכוונת הרב הוא שאצילי בני ישראל הרמו בצינוס
האלדי וקודם שנשלמו בהקדמות ההכרחיות להשגה השלמה הרמו
לעלות אל השם לראות ולפי שלא הקדימו מה שראוי להקדים לא
היתה השגתם שלימה. והכוונה שההשגה השלמה היה ראוי שתהיה
מהמאמר אל הקודם כמו שהשיג יעקב אבינו כולם מוצב ארצה שהוא
העולם

ב ב ב 2 2 אצילי

עזרת זקנים

אזילי בני ישראל לא השיגו גלגל ולא שכל נדל והוא ממה שיוכיח כי כלל המאמר אינו לתאר אופן ההשגה איך ראו והסבה השנית אחרם ז"ל ואל אזילי בני ישראל לא שלח ידו מכלל שהיה ראוי לשלוח בהם יד ואם היה כלל המאמר לתאר איך ראו לא היו ראויים לשלוח בהם יד ולהענישם כי היה אופן ההשגה כראוי וכמו שהשיגו השלם שבחוקרים ושבנביאים ומפני הסבות האלה גזר אומר הרב המורה שכלל המאמר אינו לתאר איך ראו כי אם לדקדק עליהם ראיתם ושאלו ויראו את אלדי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר הוא מהות ההשגה שהשיגו הסבה הראשונה מניע קרוב לחומר הראשון כמו שזכרתי ולזה אמר הרב עוד דקדק עליהם תוכן השגתם אשר כללה מן הגשמות מה שכללה רוצה לומר כי לפי שמניע היסודות להתהוות אינו כמניע הגלגל שיניעוהו ע"כ התשוקה אצל מניע החומר הראשון והיסודות בהרכבתם א"א שיניעם כי אם בכח גשמי כי הרוחני לא יפעל במורגש הגשמי כ"א בכח גשמי וצשימש. לכן כללה השגת הזקנים מן הגשמות שיחסו לבורא גשמות מה אחרי אחרם שהוא מניע קרוב לחומר ולפי שהחטא יהיה נערך כפי החוטא ובפי החטא והיו האנשים האלה זקני ישראל ושטריו היה החטא יותר עלום מזל החוטא ומזל החטא עצמו וגם מזל הזמן שהיה במעמד הנבחר זמן מוכן לקבל השלמות והגעת ידיעה באמת ובלתי ראוי שיקרה בו הטעות ושבוש הדעת ולכן השיגם מהעונש עד שנתחייבו כלם כי שגגת תלמוד עולה זדון והתפלל עליהם משה אדוננו והאריך אפוא ית' להם עד שנשרפו בתצורה: זהו דעת הרב באמת ואין בו אחת מהכפירות שהבינו ממנו חלילה לו ואמנם נמשך דעתו לבנות השגת הזקנים להמשך אחר דעת המדרש: ישהבח הצורה שבראו להשלמת עמו ולגלות דרכי החכמה האלדית תורת ה' תמימה ואשרי מי שבא להבנת דבריו בעיון זך ואמונות משובחות כי זה ממה שיסירו להבין אמרי בינה וכל יראה בדברי הרב נפתל ועקש אף כי אנשים מבני ישראל מהם גם בלא דעת ומהם בלכדיס בשחיתות אמונותם נכשלו בהבנת דברי הרב המורה בהרבה רקומות מספרו יפלו אל תוך פח מיונותם וסכלותם במהמורות כל יקומו וידברו העם באלדיס ובמשה אוי להם לבדויות מעלבונה של תורה אוי להם כי רחקו ממנו כי דברו עליו תועה לא באמינו לדברו לא ידעו לבוונתו רדפוהו בזמירותיהם והמה לא ידעו

דרכיו כלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת : ואחרי ביאור
 כוונתו בהשגת הזקנים וראית גם כן מה שהכבידו חז"ל בגנות השגתם
 באמרם שקלגו בנטיעות וכל אחד מהם לדרכו פנו : הנה ראוי
 שנחקור כפי פשט הכתובים אם יקרה בגנות השגתם מהספקות או
 יסכים לאמת אחרי אשר אין זה בידם קבלה כ"א סברא גוברת בפירו'
 הכתובים כמו שזכרנו בהקדמת זה המאמר : והנה אעיר על הבטולים
 שיתחייבו לדעת המגנים בכלל בין לדעת חז"ל בין לדעת הרב
 המורה : הא' מהם שאם היה השגת הזקנים משובשת כדעתם איך לא
 פירשה התורה טעותם אבל אמר עליהם ויראו את אלהי ישראל וגו'
 ויחזו את האלדים וגו' ות"א וחזו ית יקר אלדא דישראל וזה ממה שיורה
 שלא נשתבשו המה בהשגתם כיון שהחליט עליהם אמרו ויראו את אלדי
 ישראל ויחזו את האלדים אשר יעיד שהשיגו וראו יקרו ועלויו ית' כדעת
 המתרגם ואתה ראית דברי הרב המורה בפ"מ ח"ב בסופו שאמר
 שהעליונה שבמדברות הנבואה היא שינבא במראה בכלל : ואם כן זכו
 הזקנים האלה למראה הנבואה שתאמר באמרו ויראו ויחזו : והנה לא
 יאמר זה אם היה שגשגו בהשגתם כמו שאמרו : והספק השני
 לדעתם הוא אמרו ואל אנלי בני ישראל לא שלח ידו והוא שם חדש לא
 נודע להם עד עתה ולא קראם בראשונ' כי אם זקנים והיה ראוי שיאמר
 ולא שלח ידו אליהם כי בידוע שבזקנים ידבר ואם היו האנליים הם
 הזקנים מה צורך בשינוי השם הזה אליהם : והספק הג' לדעתם הוא
 כי למה הוסיף בהם ויחזו את האלדים והנה כבר אמר ויראו את אלדי
 ישראל וכיון שהשגתם אחת ומתדבקת מה ראה להוסיף שנית לבאר
 ויחזו את האלדים אחרי שכבר פרט השגתם ואמר שראו את אלדי ישראל
 ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר : והספק
 הד' לדעתם באמרו ויאכלו וישתו ואם היה כוונתו לגנות ענינם ושגטו
 אל הגשמיות היה ראוי שיסדר טעותם זה סמוך לביאור ההשגה ויאמר
 ויראו את אלדי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם
 השמים לטוהר ויאכלו וישתו ואחרי כן יאמר ואל אנלי בני ישראל לא
 שלח ידו : והספק הה' הוא לדעת הרב המורה שפירש לבנת הספיר על
 החומר הראשון ויקשה לדעתו א"כ אמרו עוד וכעצם השמים לטוהר
 וא"א שיאמר זה על החומר הראשון שהוא לא ידמה לעצם השמים בצד
 מהקדמויים וגם יהיה בלתי ראוי שתי משלים סמוכים לגמל אחד והרב

עטרת זקנים

לא זכר דבר מזה המשל השני והסתיר פנים ממנו: הנה מכל
הספקות האלה יראה שלעת המדרש והרמב"ם המגנים השגת הזקנים
אינו ממה שראוי שנאמין בפירוש פשט הבתוב ואמונתו: ומשכח אני
אחרוני המפרשים שהסכימו היות השגת הזקנים תמימה משיבת נפש
אשר אין בה מוס כי הגיעו לכוונת הכתוב כמו שיראה מפשוטו: ופי'
ראב"ע ז"ל לא שלח ידו שחיי ולא אירע להם דבר מפסיד עם היות
שהזקנים ההמה לא התגבאו קודם לכן: והרמב"ן ז"ל פי' שהזקנים
פוזרו ולא הרסו לעלות אל ה' לראות ושלשה היותם מוזהרים בדברי האל
בראוי לא שלח ידו אליהם ולא הזיקם: והנה עם טוב השערתם בשבחים
השגת הזקנים הנה בפי' הפסוקים לא ימלטו מהספק הב' והג' שזכרתי
לדעת המגנים: וגם כי יהיה דבר בלתי הכרחי שיאמר שזוהרו
הזקנים ושלכן לא נענשו כי בידוע כ"א לא חטאו ולא הרסו לעלות לא
יפרוץ בהם הש"י פרץ על פני פרץ כי הוא אל אמונה ואין עול לא יחפוז
במות נדיק: והרב רלב"ג ז"ל פי' שהזקנים השיגו מציאות הש"י וראו
שהוא אדון כל העולם בכללו לא אדון הארץ בפרט והנה ראו שתחת
רגליו כמעשה לבנת הספיר שהוא הגרם השממי והוא גם כן כעצם
השמים לטהר ולזה היה אדון השמים עם היותו אדון הארץ וזכר שלא לו
הזקנים אצלי בני ישראל לא שלח ידו השם ית' להזיקם עם היות שהשיגו
מושג חזק כזה שהמשיג אותו ימות כמו שאמר מנוח מות נמות כי
אלדים ראינו: ואמר יעקב כי ראיתי אלדים פנים אל פנים ותנצל
נפשי ואמר השמע עם קול אלדים חיים מדבר מתוך האש כאשר שמעת
אתה ויחי אצל התענגו כאלו היו אוכלים ושותים זהו הביאור הנאות
לדעתי וכן הסכימו חז"ל מקנתם כי זאת ההשגה היתה נאותה ולדקת
וקנתם גנו אותה והרב המורה נמשך לסדרת המגנים עכ"ל: והנה
גם לפירושו ישיגהו הספק הב' והג' שזכרתי לדעת המגנים: וגם יקשה
לדעתו עוד אמרו לא שלח ידו כי למה יענישם ומה שאמר שלחוק המושג
היו מחוייבי מיתה אינו ראוי כי זה ידק במשיגים הדרושים המעולים
מזולת הקדמותיהם כי הריסתם זאת יחייב אליהם הצער והרעה וכמו
שהוכיחו ממנוח ומיעקב ומישראל במעמד הנבחר שלא היו ראויים
להשגתם: אצל אצלי בני ישראל אס היה שהשיגו מה שראוי והקדמו
הדברים הראויים להקדים למה יחוייב בהם המות לשיאמר לא שלח ידו
הנה מכל הפנים האלה יראה שגם דברי החכמים האלה בפי' הפרשה

לא יספיקו ולא יעלו על לב : והנה ראיתי מדברי אנקלוס שמכח דבריו
ראוי שנאמר שיהיה דעתו נוטה לדעת המפרשים האלה המשבחי' השגת
הזקנים לא לדעת הרב המורה ויתבאר זה ראשונה מאמרו וחזו ית יקר
אלה דישאל וזה לא יאמר אם היה השגתם משושגת וכמו שאמרתי .
וגם מאשר תרג' ויאכלו וישתו והוון חזון בקורבניהון דאיתקבלו צדקו
כאילו אכלין ושתין . ראה איך נמשך לשבח ענינם לא לגנותם ואמר לא
הוה נזקא שלא השיגם עונש כדברי המפרשים . ושיגוהו א"כ הספקות
שישיגו למפרשים שזכרתי :

פרק תשיעי

ואמנם

בסוף הפרשה ראוי שנעיר עוד ספק עשירי והוא
באמרו וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן
ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן ובמסכת יומא
אמרו שאלו ששה ימים שלא נכנס משה אדוננו ע"ה לענן היה לפי שנצרך
להתבודד בהם ומה למדו שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששת
ימים וזה לדעת האומר והוא האמת בעצמו ויכסהו הענן חוזר למשה
ששת ימים אחרי עשרת הדברות שהיו בתחלת הארבעים שעלה משה
לקבל הלוחות . וכמו שהביאו רש"י ז"ל . וזה מהספ' מה שלא יעלם כי
מה היה הסבה שלא הוצרך משה פרישה במעמד הר סיני כשגתה
התורה האלדית אם היה שצטרך אליה אחר כן במקום ההוא עצמו
ושמדרך כל הנכנס למחנה שכינה הוא שיתפרש ששה ימים והספק הזה
נברר העיר עליו ההכח רבינו נסים ז"ל בדרשותיו והשיב על זה שאדון
הנביאים לא הוצרך פרישה מפאת עצמו כי לא היה צריך אליה כ"א
להיותו משל ודוגמה לדורות וזה כי אין ספק שהפרשה תצטרך למי
ציטרך אליה כדי להעתיק נפשו מענין אל ענין וכדי שיהיה מוכן לקבל
שפע או לעשות מעשה לא היה מוכן בתחלה . וזה הענין איננו צורך
במשה כלל כי אחרי ראותנו שהיה מתגבא בכל עת שירצה כמו שאנו
מקובלים מזה סמוכים על המקרא שאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה'
לכם הנה נראה שהיה מוכן בכל עת בשוה לא יצטרך לפרישה להיותו
מוכן תמיד אבל היה פרישתו כדי לתת משל שכל הנכנס למחנה
שכינה יצטרך פרישה קודם ולא יקל ראשו . ומה הטעם לא נפרש

עשרת זקנים

במעמד הר סיני לפי שמצד עצמו לא היה טעון פרישה * זהו דעת החכם
במלותיו : ואמנם שאין אמתת הענין כמו שחשב יראה מטענות *
האמת כי אלו היה הענין כן כמו שחשב החכם היה נמשך המנהג במשה
בכל עת שיכנס למחנה שכינה יצטרך הפרישה ואינו כן שלא מנינו
פרישה כי אם בזה המקום לבד וזה ממה שורה שאין זה משל ולמוד
לדורות כי יאמר האומר שלא נפרש משה כאן להיות הגזרה כללות
מאורך ההפרשה לנכנסם לאלדיות כ"א להיות הענין גדול המעלה ממה
שאין הפה יכולה לדבר וכמו שאמר ונתתי לך את לוחות האבן והתורה
והמצוה ולא נלמוד א"כ מכאן שכל הנכנס למחנה שכינה יצטרך
הפרשה כי הגה מנינו משה עצמו נכנס שמה ולא נפרש הרבה פעמים *
ועוד כי עם כל דברי החכם לא הותר הספק למה לא נצטרך משה הפרש'
במעמד הר סיני כ"א היה הענין לתת צנין אב ללמוד לדורות למה נתן
הצנין אב במקום הזה ולא במקום אחר והיה ראוי שבמעמד הר סיני
בעת נתינת התורה תהיה ההפרשה והצנין אב * וגם כשנתיבון בדברי
רז"ל במ' יומא לא נמצא בדבריהם שיאמרו שהיתה הפרישה משל ודוגמא
לדורות אבל יאמרו שמה אדונו בעצם ובאמת נצטרך לפרישה ושה
צנין אב לכל הנכנס למחנה שכינה שיתפרש ויתבודד קודם לכן ק"ו
מאדון הנביאים שנצטרך אליה * וזהו אמרם שם אלא מר מהיבא יליף
מסיני דכתיב וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים
מאי ששת ימים זה צנין אב וכו' * והחכם הגו' פי' בדבריהם מאי משה
שהרי משה לא היה צריך לפרישה שהיה מוכן בכל עת כמו שתרצה
מדבריו * וחזן מכבודו שאין כוונתם כך אלא לומר מאי ששת ימים רוצה
לומר מה צורך באמרו שכסה הענן ששת ימים להר והלא ימים רבים
כסהו אם היה שחזור ויכסהו הענן להר * אבל ר"ל שכסה הענן למשה
ששת ימים והוא הפרישות שתאר בשם ענין ושאלה הימים היה מעורב
בחומרו ונצטרך להפרד ולהפריש ממנו כדי לזכות במחזה ההוא ואז
ויקרא אל משה ביום השביעי כי היה אז באופן מהפרישות מהחומר
הענני שהיה כבר ראוי והגון למראה האלדית ההיא * זהו אמות המאמר
ופירושו לא שיאמרו שהיתה ההפרשה בלתי הכרחית למשה כי אם להיותו
משל ודוגמא לדורות : והצן אמרם שכל הנכנס למחנה שכינה טעון
פרישה כי הגה יכונו בזה המאמר ענין מעולה נפרשהו בג"ה הגה
א"כ ביארנו שאין היתר החכם משפיק בספק הזה והוא אשר רצינו לבאר :

בספק

י"א וספק י"ב בפרשה והם באמרו ויהי שם עס ה' ארבעים יום וארבעי' לילה ופי' במשנה תורה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי והספק הי"א הוא ישיבת משה בהר כל הזמן הרב הזה כי לא ימלט אם שנאמר שהוצרך לשבת שם כל הזמן ההוא בעבור הלוחות שנעשו ונכתבו באותו זמן ולא היה איפשר שיהיו נעשים ונכתבים בזמן יותר קצר או נאמר שלא הוצרך לשבת שם כי אם ללמוד המצות והדינים כלליהם ופרטיהם ודקדוקיהם ואין לנו שנאמר שהיה צורך הישיבה בהר בעבור הלוחות כי היה בכח האלדי איפשר שיהיו נעשים ונכתבים ברגע אחד כי הפעולות האלדיות אין להם זמן שרשיי וכמו שיבא בשורש השלישי מההשגחה האלדית פ"ב מזה המאמר וי"ב מה הכרח הזמן הגדול הזה לפעל הלוחות האם נכתבו בדרך טבעי יצטרך לזמן מוגבל מתיחס לפעולה אף כי העולם ככללו נברא בו ימים ואיך יצטרך פעל הלוחות ארבעים יום וארבעים לילה ועוד כי גם שנודה שפעל הלוחות יחייב הזמן הרב הזה עדין יקשה ולמה ישב משה בהר כל הזמן ההוא בלי מאכל ומשתה והוא נם גדול נעשה בלי צורך כי היה יותר טוב שיעשה הא' יתצרך הלוחות ויכתוב עליהם עשרת הדברים ואחרי היותם בשלמותם יצוה למשה שיעלה להר לקבלם ולא יצטרך לשבת שמה כל הזמן הפעל כיון שהוא ע"ה לא עזר בפעולתם דבר מה : ומלבד כל הבטולים האלה הגה יקשה עוד אם הארבעים יום הראשונים נצטרכו לפעל הלוחות למה ישב בהר בפעם השנית ארבעים יום ג"כ והגה לא נעשו אז לחות אחרות כ"א התפלה על עון העגל ולמה יהיה הישיבה על זה בזה המספר מהימים בעצמו לא פחות ולא יותר הגה מכל הפנים האלה יראה שלענין הלוחות לא היה צריך משה אדוננו ע"ה לשבת בהר ארבעים יום וארבעים לילה ואם נאמר שהיה צורך הישיבה ללמוד התורה והמצות וכמו שאמר והתור והמצוה אשר כתבתי להורותם הגה יקשה גם כן מאד צורך כל אותו הזמן הרב שישב שם והיה איפשר שילמדם בזמן מעט ואין מחסור ביד השם להודיעו התורה כלה על רגל אחד ואתה תראה שביום מתן תורה נתנו עשרת הדברים וכל הדינים הנזכרים בפרשת אלה המשפטים ועשה משה כל הפעולות שזכר שעשה אחרי רדתו מההר וכמו שאפרש

עטרת זקנים

וכפי הערך הזה בימים מעטים תשלם הידיעה כלה כ"ש כפי הרצון
האלדי אשר יפעל הדברים בזמן שירצה אף כי הידיעה התבאר בזולת
זה המקום שתקנה בזולת זמן. וגם לדעת האומר שבת ודינין במרה
איפקוד. ועוד כי אם הוצרך הזמן הרב ההוא כדי ללמוד המצות
והדינים וגשלמו באותם הארבעים יום וארבעי' לילה למה כשיש משנה
בהר פעם שנית לבקש על עון העגל ישב זה המספר הקצוב בעצמו
ארבעי' יום וארבעים לילה ובפעם השלישית שיסב לקבל לחות אחרונות
למה ישב גם כן זה המספר מהימים והלילות. והנה לא היה צריך
ללמוד תורה ומצות לשיטתך כל אותו הזמן כי כבר קנה אותם בימים
הראשונים. ועוד כי מה היה הצורך שיסב משנה בהר כל זה הזמן
ללמוד תור' נבדל מהעם בלי מאכל ובלי משתה והיה די שבהיותו בתוך
העם יודיעהו הש"י דיני התורה ומשפטים יום ליום יביע אומר ולילה
לילה יחזה דעת כמו שהרבה מהמצות נאמרו למשה אחרי כן אמר
עמדו ואשמעה וגו'. ובאתהו התשובה מפיו ית' הוצא את המקלל וגו'
כן בנות כלפחד דוברות וגו'. ורבים אחרים ובזה הדרך עלמו היה
איפשר שיקנה משה ביאור המצות ולא יצטרך לשבת בהר כל הזמן ההוא
זהו הספק האחד עשר בפרשה: והספק השנים עשר הוא בהעדר
המאכל והמשתה. ואם היה שלא יעשה הק"ה גם כי אם להכרח וצורך
רב כמו שהשורש אללנו מה ההכרח אשר חיוב שיהיה אדוננו משה כל
אותו הזמן נעדר המזון והמשקה. והנה מדרך החסידות שיתן האדם
לכל דבר חוקו ולא יעשוק מצרכי גופו הצריך אליו ביושר ובתמים כמו
שלא יעשוק מצרכי נפשו וכמו שהוכיח החבר למלך הכוזר: ואם היה
העדר האכילה והשתיה לצורך והכרח רב מיתן ידעתי למה לא העיר
עליו הכתוב הנה ואמר ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה ולא
אמר לחם לא אכל ומים לא שתה כמו שזכרו במשנה תורה והוא האמת
בעצמו: והנה לא ראיתי לאחד מחכמינו הראשונים והאחרונים דבר
בתשובת הספקות האלה ולא שמו אליהם לבס וחי האמת לא לקלותם כי
הם הגדולות שבספקות: ומפני כל הספקות התרי עשר האלה
שזכרתי בפרשה דברתי אני אל לבי לחשוב מחשבות בהיתרם ושנריכים
אנחנו לבאר הפרש' כלה באופן תמלט מכל הספקות האלה אחר הקדמת
הדברים ההכרחיים לחומר הדרוש וזכרון מעלות האבות ומדרגת
אדוננו משה אשר כל זה מענין המאמר מאד: וזה החלי לעשות ולבדק

תשית לדעתי ואת אשר ישים האלדים בפי אומי אדבר :

פרק אחר עשר

בהקדמה

אחת נצטרך להיותר הספקות * הסכימו
הראשונים והוא האמת בעצמו שכל האומות
בארצותם וגוייהם הם תחת ממשלת הכנבים ויש לכל אומה מיוחדת
כוכב מיוחד בשמים * ואמנם שיש לגרמים השממיים מזוא והנהגה
במשפטי האדם התבאר ראשונה בהיותו והפסדו מאשר הגרמים
השממיים מניעים היסודות ומרכיבים אותם ומשפיעים במורכבים
כח והכנה לקבול נורתם ולהיות ההויה וההפסד כפי תנועות הגרמים
ההם היה שימשכו מדות ורשמים לפי המוגת המורכבי' ההם מהארבעה
איכות * ולכן היה מהמחוייב שרוב מדות האדם ומקריו ימשכו אחרי
תנועות הגרמים ההם * ולפי שכל אומה ואומה ועם כלשנו מדינה
ומדינה תתחלק כפי מזב הגרמים השממיים היה שיש לכל כוכב כח
והכנה מיוחדת בכל עיר ועיר וכמו שהתפרסם לבעלי החכמה ההיא :
ולפי שהאדם מורכב משני סוגים נבדלים סוג מעולם המוחשים והוא
חומר גופו וכחותיו * וסוג מהעולם המושכל האלדי והוא שכלו ואינו
בהרכבת אישי ה"ח הבלתי מדברים שהחלק האחד יתלבש ויתענס
בחלק האחר ויתאחדו באופן שהפסד הגוף יכלול גם הפסד הנפש
וכלותה להיותה כח גופני מה שאין כן האדם שרוחו וגשמתו מתחלק
בסוג לטבע הגוף בלתי מתערב בו אך הוא נקשר בגוף הקשר מליאות
לבד עד שלזה היה אמצעי בין המוחשים ובין המושכלים ואינו אחד
מהם בהחלט ולכן היה נצב הקומה מבין שאר ד"ח ופניו פונות לא
למעלה ולא למטה כי אם באמצע * הנה בעצור זה מהלך אשר ידמה
לבר אלדין והיה האדם בכלל אלדים והוא צחינת העיון וההשכלה היה
מפעל השכל הנבדל כמו שאמר כי רוח מלפני יעטוף * והדברים
הגשמיים אשר בהם נמשל כבהמות בני חיי ומזוני במזלל תליא מילתא
להיות הגלגל הוא המהוה אותו והמתמידו בטובה או בהעדרו כפי
תנועותיו ושגוי מצדיו : הנה התבאר שכפי הסכמת החוקרי' כלם היה
המין האנושי בכלל וכל אומה ואומה תחת ממשלת הכוכבי' במה
ש'צטרכו לגוף ויהיו ג"כ נכנעים לנבדל במה שיצטרכו לשכלם עש
היות

עשרת זקנים

היות שמוצג הגוף ממה שיצין ויעזור או שימנע פעל השכל וההשגה העיונית . ואמנם הסכמ' זה לשרשי תורתנו מבואר במקומות אמר בפרשת בראשית ויתן אותם אלדים ברכיע השמים להאיר וגו' . וכתב הרב האלדי והביאו הרמ"בן ענין הממשלה דבר אחר זולת האורה והוא אצילות ושפע העליונים בתחתונים . ואמר בפרשת ואתחנן ופן תשא עיניך השמי' וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל נבא השמי' וגדחת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק ה'אלדיך אותם לכל העמים תחת כל השמים : הנה ביאר שהכחות העליונים מושלים בתחתונים ואמר תחת כל השמים להעיר הסבה אשר בעצורה יהיו האומות והעמים נכנעים לנבא השמים והיא כי להיותם תחת השמים ראוי שימשלו בהם ויפעל העליון בתחתון ולזה מ"ש הנביא ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה להגיד שהם מושלים בתחתונים . אמנם ממשלת הנבדל בעס"ג התבאר באמרו ובכל אלדי מזרים אעשה שפטים וארז"ל אין הק"ב נפרע מאומה עד שנפרע מאלדיה שג' יפקוד ה' על נבא המרוס צמרוס ועל מלכי האדמה באדמה . והאלוהות האלה הם מניעי' הגלגלים המושלים באומות ההם כי שם אלדים נאמר על השכלים הנבדלים כמו שביאר הרב המורה פ"ח צ"ב . וכן פירשו בספרי הוא אלדי האדים אדון השכלים הנבדלים . ולשרים האלה הנבדלים רמז ג"כ בספר דניאל באמרו ושר מלכות פרס עומד לנגדי והנה שר מלכות יון בא ואלה השרים אינם הכוכבים המושלים באומות כ"א מניעי' הגלגלים ההם אשר אליהם ראוי שיוחס ההנהגה והיא בעצם וראשונה התבארה א"כ ההקדמה הראשונה מאשר האומו' כולם בארצותם הם תחת ממשלת הגרמים השמימיים :

פרק שנים עשר

בהקדמה שנית יצטרך אליה למה שיבוא . והוא שהאומה ישראית מיוחדת בהנהגה האדיית בשלמות הגופי והנפשי מבלי שהגלגל או השר יהיה אמצעי בהנהגתה וביאור ההקדמה הזאת הוא בזה האופן . הנה היוצרת' לא ברא כל אחד מהשלש עולמות באופן שזה מהשלמות אבל יתבאר שבעולם השכלים ובעולם הגלגלים ובעולם השפל בכל אחד מהם ברא חלק אחד

אחד מיוחד מעולה ושלם שיעור רב משאר חלקי העולם. והחלק ההוא
 ראתה החכמה העליונה להנהיגו בעצמו ולהשפיע עליו מהטוב
 והשלמות בדבקות נמרץ בלי אמצעי כלל לא שיהיה האמצעי גשם ולא
 שיהיה שכל נבדל. הלא תראה בעולם המלאכים שכפי דעת החוקרים
 הראשונים השכל המעולה מהם הוא העלול הראשון והוא היושב ראשון
 במלכות והוא השלם מכל השכלים ויקבל מהשפע שיעור נמרץ והוא
 אשר יהיה דבקותו לאלוד ית' בלי אמצעי כי הוא העלול ראשונה ממנו
 ויתר שכלים אינם במדרגה ההיא מהשלמות ולא יהיה דבקותם בלי
 אמצעי אבל יקבלו השפע זה מזה בהשתלשלו מסודר כמו שהתבאר
 בזולת זה המקום. עם שהכנס ב"ר בפירושו לדברי ארסטו אמר שאין
 ביאת הרבוי מהאל ית' והשתלשלות הדברים ממנו בדרך עלה האחד
 לאחר והוא עלה לאחר למטה ממנו אבל יבואו מהאחד הפשוט יתברך
 שכלים רבים מתחלפי ההשגות מלד התחלפות פשיטותם ברוב או
 במעט כמו שיושפעו בני רבים מאב אחד שעם התחלפותם בעצמם
 כלם יבואו ממנו לא שיהיה האב סבה לבן והבן סבה לבנו כדעת ראשוני
 הפילוסופים. אבל מלבד שהסבא הגוברת בהשתלשלות הנמצאות
 והתאחדם והיות הנמצא כלו כאיש אחד וגם מפאת המתנועעים
 השממיים שיחסם זה לזה במקיף ומוקף יהיה יחס המניעים בעלה
 ועלול. כל זה יעיד שדעת הפילוסופים הראשונים יותר צודק ואמת.
 הנה תורתנו הקדושה וחז"ל העידו שהאמת כסברתם אמר הנביא וקרא
 זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי' נצאות ותרגם יצ"ע ומקבלין דין
 מדין יורה שההשגה בקדושה האל ית' מושגת אלס בהשפיע האחד על
 השני בהשפע' העלה על עלולו ולזה מ"ש מסדרי התפלות וכולם
 מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה וגו' ונתי' רשות זה לזה להקדיש
 ליוצאם בנחת רוח יראו בנתינת הרשות השתלשלות הסבות כמו
 שאמרתי התבאר ח"כ מזה שיש בעולם המלאכים חלק מיוחד והוא
 העלול הראשון שצא בלשונם ז"ל ששמו כשם רבו שהוא היותר מושפע
 משאר השכלים והוא מקבל השפע מהאל ית' בלי אמצעי כלל ושאר
 השכלים כמו שלא יגיעו לאותה המדרגה מהשלמות בעצמם כך לא
 יקבלו השפע האלדי כי אם על ידי אמצעיים והם סבותיהם המשפיעות
 עליהם בהשתלשלות ההוא. ואם היה ההשתלשלות אחד מתדמה
 בגולס או הוא נחלק למחנות הנה אבאר בזה המאמר הדעת התורני

עשרת זקנים

בזה אמנם בעולם הגלגלים הענין ג"כ מבואר שיש בו חלק אחד מיוחד
בעלה בשלמותו והוא מושפע מהאל ית' בלי אמצעי. וזה כי עס היות
בו גלגלים רבים הגה לא ישתוו בשלמותם אבל הגלגל העליון הוא
הקודם במעלה ושלמות לכלם והוא מקומו של עולם מנהיג ומקיף
בכלם. והוא אשר לעולם מעלתו ישיג בתנועה אחת מהשלמות יותר
ממה שייצגו שאר הגלגלים בתנועות רבות כמו שהתבאר בספר השמים
והעולם ולהיותו המעולה מהגלגלים במעלה ושלמות היה מניעו בלי
אמצעי האל ית' בעצמו לא שכל נבדל אחר כמו שהסכים עליו ארסטו
כפי מה שהבין ממנו ב"ר שהוא הבין בזה כוונת דבריו באמת באות
הלמד מספר מה שאחר הטבע. עס היות שב"ס והנמשכי אחריו מכללם
הר"ב בספר המלחמות אשר לו ור' משה בן לוי במאמרו שעשה בזה
חשבו שמיניע הגלגל העליון הוא העלול הראשו' לא הסבה הראשונה
והיא מחשבה נפסדת בדברי ראש הפלוסופים וכפי האמת בעצמו כי
הטבע לא יעשה בטל ואיך יהיה השכל הראשו' בלתי ההנע' גם כן להיו'
התנועה ההיא מדובקת כוללת שאר התנועות והיא התנועה היומית
באה מזיור אחד יחוייב שיהיה הוא הזיור האלדי הכולל כי התאחדות
הרבים בתנועה אחת ובכוונה אחת ה"א שיהיה כי אם בענין אחד פשוט
קושר את כולם וממנו נשפעים שאר הענינים המניעים חלקי הגלגל
תנועות מיוחדות ומד המניע ההוא יקרא העולם אחד כמו שהאדם
מזד כמו השכלי יהיה אחד ה"א כזרת העולם מזד שהיא אחת באהמפעל
אחד והוא הסבה הראשונה והמניע הראשו' ית' ולפיכך יאמר ב"ר
שמציאות האל ית' התבאר בחכמת הטבע ואמנם הרב המורה גלה
דעתו בשלמות בפ"ע ח"א בשיתוף מלת רכב ואמר שהאלוהית הלל שמו
הוא מניע הגלגל העליו' אשר בתנועותו יתנוועע כל מתנוועע. והביא
זה הרב ג"כ בפ"א ח"ב. אמנם בפ"ד ח"ב אמר סותר לזה ו' ולא יתכן
שהיה השכל המניע הגלגל העליון הוא המחוייב המציאו' שכבר השתתף
עם השכלים האחרים בענין אחד והוא הנעת הגשמים ויבדל כל אחד
מהאחר בענין והיה כל אחד מהי' בעל שני עניני א"כ ה"א מבלתי סבה
ראשונה לכל זה מאמר ארסטו ודעתו על אלו הענינים מבוארים כפי
שכלם בספרים הנמשכים אחריו ג"כ. ויראה הסתירה בדבריו
מבוארת אבל מחשבתי בזה ואחשוב שהוא האמת בדברי הרב שדעתו
הוא אמת שזכר בשאר הפרקים האל ית' הוא המניע ועל זה בנה מופתו
לבאר

לבאר מציאות האל אבל כאן המשי' הרב הדברים האלה כפי דעת
 הנמשכים אחרי מה שהתפרסם אללס מדעת ארסטו בזה ולכן אמר זה
 הוא המא' ארסטו ולפי שאינו מבואר בדבריו אמר הרב מבוארים כפי
 שכלם בספרי' הנמשכים אחריו. ראה מדברי הרב שהרגיש בחולשת
 הדעת הזה ויחסו למפרשים דברי ארסטו ולא יחסו אליו ואמר כפי
 שכלם לפי שאין זה כפי שכל הרב ולכן אמר בסוף הדברים והגניאבאר
 לך מה שבתורתנו ממה שמסכים לאלה הדעות. ומה שצא שהוא כנגד
 בפרקים אלו עכ"ל. הנה ביארתני שאין סתירה בדברי הרב כי צ"ע
 ח"א ופ"א ח"ב דבר כפי דעתו ודעת התורה ופ"ד ח"ב ביאר כפי דעת
 ב"ם והנמשכים אחריו והוא המין הראשון מסבות הסתיר' שזכר הרב
 בהקדמת ספרו וכבר זכר החכם הגרבוני בפירושו לאיפשרות הדבקות
 ובפירושו לספר המורה ג"כ ביטול המופת שזכר הרב לבאר שאין המניע
 הראשון הוא הסבה הראשונה ואמר שלא ישתתף הראשון יתעלה עס
 שאר השכלים בהנעה כי הוא רצוני כולל והם חלקיים הגרחיים יעווין
 מדבריו. ולפי שתורתנו ודברי הנביאים ומדברים ברוח הקדש יאמתו
 הדרושים בלי מופת כלל ראוי שנסמוך עליהם ויעקב אבינו במראה
 הסולם אמר והנה יי' נצב עליו וכמו שכתב הרב המורה שר"ל קיים
 נצחיי מניע בלתי מתנועע ומשה אדונו אמר רוכב שמים בעזרך
 ובנאותו שחקים ופירש הרב שר"ל רוכב שמים שהוא מניע הגלגל העליון
 והמשילו במלת רכיבה ואמר ובנאותו שחקים להגיד כי שאר הגלגלים
 ירכיב בנאותו ר"ל כי בתנועת הגלגל העליון יתנועעו שאר הגלגלים
 בתנועת החלק בכל וזה קראו גאון אבל ההנעה בלי אמצעי קרא רכיבה
 וישעיהו הנביא אמר ואראה את ה' יושב על כסא לרמוז ג"כ שהוא מניע
 הגלגל העליון שנקרא כסא כמו שאמר השמים כסאי ולכן אמר המשורר
 סלו לרוכב בערבות ביה שמו ובחגיגה אמרו ז"ל ערבות רם וגשא שוכן
 עליו שג' סולו לרוכב בערבות. ואמרו ג"כ ערבות שבו דק ומשפט
 דקה גנוז חיים גנוז שלום גנוז ברכה נשמתן של נדיקים ורוחו ונשמות
 שעתידות להבראות וטל שעתיד הק"צה להחיות בו את המתים. ואמרו
 דק ומשפט שג' דק ומשפט מכון כסאך. דקה שג' וילבש דקה
 כשריון. גנוז חיים שג' כי עמך מקור חיים. גנוז שלום שג' ויקרא לו
 ה' שלום. גנוז ברכה שג' ישא ברכה מאת ה'. נשמתן של נדיקים שג'
 זהיתה נפש אדוני לרורה בנרור החיים את ה' אלדיך. רוחות ונשמות
 שעתידות

עטרת זקנים

שעתידות להצטרות שג' כירוח מלפני יעטוף וגשמות אני עשיתי וטל
 שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים שנאמר גשם נדבות וגומר
 הנה התבאר מדבריהם אחרי אשר כל אלה הדברים הם מיוחדים
 בפסוקים אליו ית' והמה אמרו שהם בערבות שיחוייב שהאל ית' מניע
 הגלגל העליון ההוא הנקרא ערבות והעולה מכל זה שהגלגל העליון
 הוא המעולה שבכל הגלגלים והוא מתנועע מהסבה הראשונה ודבקותו
 עמו בלי אמצעי כלל ושאר הגלגלים יתנועעו משאר השכלים כל
 אחד מהם יניע גלגלו כמו שהאל ית' יניע הגלגל העליון ההוא ולזה מה
 שאמרו בפרקי ר' אליעזר שבעה רקיעים ברא הקב"ה ומכלם לא בחר
 כסא כבוד למלכותו אלא ערבות שג' סלו לרוכב בערבות הנה יאמתו
 בפי' מה שאמרתי והחכם הנרדוני כתב בפירושו לכוונות הפלוסופים
 שע"כ אמרו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לרמוז על כבוד המלכות
 שהוא ההנעה לגלגל העליון מבין שאר הגלגלים אמנם בעולם ההויה
 וההפסד עם היותו בכללו חסר השלמות והוא בחלקיו נעדר הנחיות
 מתהפך בתחבולותיו כל היום ועליו יבול והוא לקברות יובל הנה הפלא
 ה' מהמרכב האחרון שהוא מין האדם כולל הכחות כלם חלק מיוחד היא
 האומה ישראלית והשלימה מכל עם מכל לשון ביתר שאת ומעלה כדי
 להשיע בה מהטוב והשלמות חלק גדול בהנהגה נפלאה בדבוק נמרץ
 בלי אמצעי כלל ושאר האומות הכניעם לממשלת הגרמים השמיים
 ומניעיהם כמו שבא בפרק הקודם הנה א"כ התבאר כפי שרשי התורה
 האלדית שבחר הש"י בעולם השפל הזה חלק מיוחד והשלימו בכל מה
 שאפשר כפי טבעו כדי להנהיגו בהנהגה אלדית ודבוק נמרץ בלי אמצעי
 כלל כמו שבחר העלול הראשון בעולם המלאכים והגלגל העליון בעולם
 הגלגלים גם לדעת הפלוסוף ושרשו להנהיגם ולהשתייעבם שפע רב
 בלי אמצעי והנה יתבאר עוד בזה המאמר כפי הדעת התורני המקובל
 אצלנו שהדבוק הזה בכל העולמות אינו מתדמה אצל יתחלק למחנות
 ואמנם ענין הדבוק הזה וההשגחה הפרטית הזאת בלי אמצעי שאמרתי
 שהשגחה הש"י באומה הנבחרת יתבאר בה' שרשים השרש הראשון
 שהעם הנבחר ידבק לאל ית' בלי אמצעות גשם וביאור זה כי הכחות
 הנאצלות ממנו ית' על צדויו אשר האצילות ההוא הוא דבוקם לאל
 והשגחתו בהם הוא על שני פנים האחד דבקות בלי אמצעות שום גשם
 ר"ל כי אין מטבעם חומר ולא טבע מנגד לקבול השפע ולהתמיד באותו

הדבקות

הדבקות ואין בין הבורא ית' ובין הברואים האלה אמצעי גשמי ואלו הם השכלים הנבדלים שאין להשפעה הנמשכת אליהם מהסבה הראשונה באמצעות גשם מה והשני הנמצאים שאינם דבקים בלי אמצעי כי אם מכח עובר מהיוצר ית' אליהם באמצעות גשם עליון הוא הפועל בחומר השפל. והנמצאים האלה אין הדבוק בהם עצמי ואין הש"י בתוכם אך עומד בם כבודו ועוזבו לא הוא בעצמו בלי אמצעי. והנה האומה הנבחרת המושגת ממנו ית' הדבקה בו אין דבקותה באמצעות גשם אמצעי ואין השפעתה והשגחתה באמצעות הגלגל אבל היא בכלל ובפרט דבקה בש"י והשגחתו ועצמו ית' ביניהם מבלי שימשול בם גלגל ולא כוכב והיא הנקראת בלשוננו הקדוש שכינה ואמרו חז"ל שכינה שרויה בינינו ואל זה רמזו חז"ל באמרם שזורת יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד והוא הסוד שהעלי' ראב"ע ז"ל צפרשת האזינו. ואמות השורש הזה התבא' מדברי אדוננו משה באמרו ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים וגדחת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלקה' אלדיך אותם לכל העמים תחת כל השמים ואתכם לקח ה' וגומר. ופסוקים אחרים רבים יורו הפנה הזאת. וכבר יפול בזה ספק לא מעט אם יש מבוא לגרם השממי באומת ישראל וארחיב הדבור בו אחרי זה במקומו הראוי ודי לנו עתה לדעת בלי ספק שהשגחתה אינה על ידי הגלגלים כי אם מאת הסבה הראשונה עצמה והוא השורש הראשון: השורש השני שהאומה הנבחרת לא תדבק לסבה הראשונה ית' גם באמצעות שכל נבדל אחר. וזה כי דבוק השכלים לאל ית' מלבד העלול הראשון עם היות שלא יהיה השגחתם ודבוקם באמצעות גשם הנה לא ימלט מהיות באמצעות שכל אחר והוא עלתו המשפיע עליו כי היה השפעתם בהשתלשלות ההוא כמו שזכרתי וכן הענין בשאר הגלגלים מלבד העליון כי כולם יתנועעו משכלים נבדלים עלולים מהאל ית'. והיו א"כ השכלים הנבדלים מלבד העלול הראשון והגלגלים מלבד העליון המקיף בהם השפעתם והשגחתם באמצעות שכל נבדל לא מהש"י. הנה האומה ישראלית עם קדוש לה' אינה כן כי היא תדבק לש"י גם מבלי שכל נבדל אמצעי ביניהם כי אם השם ית' בכבודו ובעצמו הוא ישפיע וישגיח בם בלי אמצעי כלל. ומזה הצד מההשגחה והשפעה הזה האומה הישראלית תתדמה לעלול הראשון ולגלגל העליון עם היות שיתחלפו ברוב השפעה

עטרת זקנים

בכמותו ואיכותו חילוק רב. וכתב הרב ר' חסדאי שהדבר אשר בעבורו יחדו יוצאי ירך יצחק ויעקב אבותינו לדבקות הזה היה מעשה העקדה ושלזה אמר שם ה' יראה בשם בן ארבעאותיות כלומר שעם היות שהיה המלאך יתערב בהנהגתם הגה בזכות המעשה הזה יזכו להיותם מושגחים מהאל ית'. וזהו ה' יראה וקודם המעשה לא אמר כי אם שם אלדים כמו שאמר והאלדים נסה את אברהם אלדים יראה לו השם וגו' והוא שם נאמר ג"כ על השכלים הנבדלים כמו שהתבאר מדברי רז"ל והביאו הרב המורה בפ"ו ח"ב. ואיפשר לדעתי שיאמר אברהם אבינו ה' יראה לפי שהמדבר אליו היה המלאך כמו שאמר ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו' וזהו אל תשלח ידך אל הנער השיבו אברהם ה' יראה ר"ל אינני חפץ בלבד במלות המלאך כי אם שהאל ית' ישגיח בענין הזה והוא יהיה המשגיח בזרעי עוד כל ימי הארץ. הגה התבאר מזה שהעם הנבחר ידבק לאל מבלי שכל נבדל אחר יהיה אמצעי בהנהגתם. והכוונה באמצעי הגה הוא באמצעי הבחירי לא באמצעיים אשר הם במדרגת הכלים כמו שאמרתי בפ"ד מזה המא'. והתבאר מזה אם כן השורש השני: השורש השלישי שהפעולות הנמשכות מהדבקות האלדי אינו מההכרח שישמרו יחס והכנה במקבלים כלל. וזה שהטוב וההשפעה הבאה מהש"ע"י אמצעיים הגה יחוייב בהכרח שיהיה יחס שמור בין האמצעי המשפיע ההוא ובין האומה או האיש המקבל וזמן קצוב מוגבל יעבר בו הפעל ההוא המושפע ובהסתלק היחס וההכנה והזמן יעדר מיד השפעה הנמשך להיותו נמשך בטבע ובסדור מוגבל אי אפשר שישתנה אצל בהדבק האומה בשם ית' בלי אמצעי לא יטרח יחס כלל ולא הכנה במקבל הכרחית ולא זמן מוגבל לפי שכל הדברים מוכנים בחוקו ית' כפי כמו הב"ב. ובדעות ה' יתן הכנה במקבלים לקבל הפעל ממנו כמו שפי' ואמר וברוח אפך נערמו מיסי יאמר שעם היותם נגרים בטבעם ובלתי מוכנים להיותם נערמים הגה ברוחו ורצונו נערמו כי זולת זה ר"ל בהיותם צריכות ההכנה במקבל על כל פנים היה חסרון בחק הפעל ית' כיון שפעולתו תלויה בהכנה מה וגם שנאמר שהתנאי הוא במקבל ולא בפועל אין זה כלום שהרי התנאי במקבל הוא תנאי בפועל בנד מה לפי שבמציאותו יפעול ובהעדרו לא יוכל לפעול. והזמן המוגבל ההכרחי בפעולות לא יטרח בהכרח בפעל האל ית' וכמ"ש לכל זמן ועת לכל חפץ ביאר שעת אחד והוא

החלק מהזמן הקטן שאיפשר יספיק לחפץ האלדי כי הזמן הוא מקרה
 דבק בתנועה השמייית בעצם וראשונה • ולזה הפעולות האלדיות לא
 יצטרכו לזמן קצוב ולא להכנה מוגבלת • הגה זה יגזור הסדרה הישרה
 כפי השכל • ואמנם כפי עדות הפסוקים ראוי שנאמין שהיכולת האלדי
 לא יפסיקהו הכנת המקבל או העדרו כמו שהיה הענין במעמד הר
 סיני שעם היות בלתי איפשר היות כלם מוכנים להנבא הגה לא קצרה
 יד השם מהושיע ומהשפיע עליה נבואתו ולזה ג"כ בא בקבלה שראתה
 שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכו' וזה מפאת הרצון האלדי בלתי
 הכנה מה • וזה ענין אמרו למשה נגד כל עמך אעשה נפלאות וגו'
 וראה כל העם וגו' • ואמר במקום אחר השמע עם קול אלדים וכל זה
 להגיד שהעם הבלתי מוכן בטבעו ובה להנבא מפאת היכולת האלדי
 ולהיותו מושפע בזולת אמצעי • ואם נמצא הכנה במקבל הפעולה
 האלדית באמרו רצון יראיו יעשה ואמר יהב חכמתא לחכימין וכו' הגה
 ראוי שיוצן זה מהיות רצון האל ית' שיסיה המקבל מוכן אבל לא שיהיה
 הכרחי כי אם יראה הגה בהעדר הכנה לא יפסוק מלפעול • אמנם
 ביתר האומות להיות דבקותם ע"י אמצעיים היה הטוב והרע בהם כפי
 הכנת וביחס שמור בהסתלק היחס ההוא לא יעבר הפעל והשפע ההוא
 וזהו לדעתי מאמר ירמיה הנביא רגע אדבר על גזי ועל ממלכה לנחוש
 ולנחוז ולהאביד ושב הגוי ההוא מרעתו וגו' ורגע אדבר על גוי ועל
 ממלכה לבנות ולנטוע וגומר שהכוונה שמה שהגזרות הנגזרות על
 האומות ויתר הגויים יהיה כפי הכנתם ולכן תשתנה הגזרה בשנוי
 הכנתם והיה כלל מאמריו שישובו בתשובה שאם יהיו רשעים לא יבא
 אליהם הטוב כמו שלא יבא על האומות בעשותם הרע בעיני ה' • מה
 שלא יהיה בטוב שעם היותם בלתי ראויים אליו בטבעם וטבע הארץ
 הגה עם העדר ההכנה כפי טבעם אין מחסור ביד השם להושיע
 ולהטיב וכמו שבא בדבריהם כל יעוד שיצא מפי הק"ה לטובה אפי'
 על תנאי אינו חוזר • התבאר מזה השורש השלישי: השורש הרביעי
 שהשכינה הזאת וההשגחה והדבוק הזה יעשה בנו שתי פעולות להשלים
 שני חלקי האדם • וזה כי הדבוק הזה ישלים הכח השכלי במושכלות
 מעולות והשגות עצומות בהיות המושג בתכלית השלמות והם
 המושכלות האלדיות והתוריות • וישלים הכח הגופני באופן מהשלמות
 הנריך לו מהיותו נושא זה הכח השכלי וזה בהכינו לו ית' הטובות

עטרת זקנים

המדומות בפנים מהשלמות שלא יחסר כל הכנה להגיע האדם אל שלמותו. וחסרו' הדברים אשר מחוץ לא ימנעו ממנו הטוב והיו לפי זה הטובות המדומות הכנה אל השלמות והטוב האמתי לא טובות בעצמם ובאמת והיעוד שהש"י יעד בהם אינו להיותו שבר אחרון ותכלית עצמיי כי אם להיותם מכינים אל השלמות בדרך הסרת המונעים וכמו שביאר זה הרב האלדי בפ' המשנה אשר לו: ולזה לא יקשה בעיניך איך יסודרו מההשגחה והשכינה האלדית אשר היא בעצמה שכל פעולות גשמיות וטובות מדומות: כי הנה יהיו בעבור שהעדרם לא יעיק וימנע הטוב העצמי השכלי והוא שלמות נפשנו באמונות ומעשים אמתיים תוריים ולזה התגהר' יהונתן סיהיה גבור ועשיר לפי שהעדר זה לא ימנע מהתבודדות: ואמנם שהשכינה האלדית ודבוקו ישלים הכח הגופני בא מבואר ביעודי התורה והנביאי' אשר נדרו ושלמו טובות גשמיות ואין להם מספר: אבל שתשלים הכח השכלי אם בעיון הפשוט מבואר מהחכמים ואם בנבואה כבר נפל בזה מחלוקת בין המחברים: וכתב הרב האלדי בפ' לח"ב ז' לו דע כי הנביאים האמתיים יגיעו אליהם השגות עיוניות אמיתיות בלי ספק לא יוכל האדם בעיון לבד להשיג הסבות אשר יתחייב מהם הידוע ההוא וכו' והר"ב חשב שצנבואה ובחלום לא יושג דבר עיוני כלל כי אם הדברים המעשיים: ולפי דעתי שהר"ב חשב להמשך אחר דעת הפלוסוף במ"ב מספר החוש והמוחש ועלה על לבו שהפלוסוף השווה החלום והנבואה בזה והיא מחשבה מוטעת יען הפלוסוף מודה בביאור שהוא לא ידבר מהנבואה כלל כי נעלמה מעיני כל חי: ושם כתב שהנבואה תבדל מהחלום בשהנבואה תבא להודיע ענינים מדעיים ובחלום ובקסם יגיעו הענינים ההווים לבד וא"כ גם לדעתו צנבואה תבא ידיעת העיוניות ואיך לא יהיה כן והנה בחלום תבא השפע בכח המדמה לבד ולכן אי אפשר שיספיק להגיע אל העיוניות אבל צנבואה תבא השפע על השכל ועל המדמה יחד ולכן יחוייב שכמו שהמדמ' פעל פעולתו ככה השכל יפעל הפעל המיוחד לה בעיון ג"כ והוא האמת כמו שביאר בשלמות הרב האלהי בפרק הנזכר: השורש החמישי שהדבוק הזה וההשגחה האלדית הזאת אינה נקנית בלמוד שכלי ולא בחקירה רבה כי אם בחסד אלדים ויתבאר זה מאשר היה התדבק הש"י בגמלא שפל חומרי שהוא האדם הגה הוא דבר יוצא מהטבע והגדול שבפליאות

שצפליאות ולכן היה הלמוד וההתפלספות להגיע אליו שוא ודבר כזב
 והחקירה שכלית לקנין זה לא לעזר ולא להועיל ולכן תמצא שיחול
 השפע והדבוק גם על הבלתי מוכנים אליו כמו שהיה במעמד הר סיני
 מה שלא יהיה הלמידה והעיון השכלי כי לא ימצא באיש גרוע השכל גם
 בטבעו והיה זה לפי שהעיון הוא לאדם מאשר הוא אדם וינטרך א"כ
 להכנת שכלו וזאתו מהכח אל הפועל. אמנם הדבוק הזה וכ"ש הנבוא'
 היא לאדם מהאד שהוא יותר מעולה מהאדם אבל במה שהוא דומה אל
 השכל נבדל עלול ראשון או הגלגל העליון וא"כ איך יקנה זה בלמוד וכמו
 שהשכלה הוא תכלית האדם מאשר הוא אדם ככה הדבוק הזה הוא
 שלמות ישראל במה שהוא ישראל שיתחלף בזה התכלית כמו שיתחלף
 תכליתו מהיותו חי מתכליתו מהיותו מדבר ולזה לא באה בתורת משה
 פלוסופיא עיונית ולא חקירות הגיוניות ומופתים בדרושים המעולים
 להיות ההצלחה למעלה מהשכל חוץ מהטבע לא ינטרך לקנינה כ"א
 אמונה ומעשים רצויים והליזור בחולדות הדרושים שהעמידנו התורה
 עליהם לא במופתים המביאים אליהם ולז"א המשורר דרך אמונה
 בחרתי. ואמר סעפים שנאיתו זה שורש גדול ננטרך אליו בעניני
 תורתנו עם היותו הפך דעת המוקר ב"ר אס' במה שאמר בסוף המ"ב
 מספר החוש והמוחש שמי שחשב שהידיעה איפשר שתהיה בזולת למידה
 הוא דעת בטל. ומה שאמר ג"כ באגרת אפשרות הדבקות כי ההצלחה
 האמתית היא נקנית בלמידה. הנה כאשר התחלפה הצלחתיו האלדית
 להצלחה הפלוסופית כך תתחלף באופני קנינה וכמ"ש ארון הנביאים
 על זה ועתה ישראל מה ה' אלדיך שואל מעמך כי אס' ליראה את ה'
 אלדיך ללכת בכל דרכיו ולא הבה אותו ולעבוד את ה' אלדיך וגו'. זהו
 השורש החמישי. הנה התבאר ענין ההשגחה האלדית בלי אמצעי
 והדבוק האלדי בנו בשרשים האלה כפי מה שיחייבהו העיון התורני
 ושאיין אמצעי כוכב גלגל ולא שכל נבדל מושל באומה הנבחרת כמו שהוא
 בשאר האומות וכבר בא אמות זה במקומות רבים מהתורה האלדית
 אמר כי עם קדוש אתה לה' אלדיך כך בחר ה' אלדיך להיות לו לעם וגו'.
 כי חלקה עמו וגו'. ה' דד ינחנו וגו' וכאלה רבים. ובפ"כ מפרקיר'
 אליעזר אמרו ר' שמעון אומר בדור הפלגה קרא הק"ה לשבעים
 מלאכים הסובבים כסא כבודו אמר להם באו וגרדו וגבלבל לשונם
 לשבעים לשונות ולשבעים אומות והפילו גורלות ביניהם כל אחד גוי

עטרת זקנים

ובתבוא ולשובו נפל גורלו של הק"ה על אברהם וזרעו שנאמר כי חלק
ה' עמו יעקב חבל נחלתו. הנה הסכימו על מה שאמרתי. האמנם
ישאר לספק על זה ממה שאמר בספר דניאל ואין אחד מתחזק עמי על
אלה כי אם מיכאל שרכם. ואמר ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר
הגדול העומד על בני עמך והיתה עת צרה וגומר וזה ממה שזכר שיש
שר מושל בישראל כמו שהוא בשאר האומות הפך מה שאמרתי: אבל
אחשוב בתשובת זה שאתה לא תמצא שאמר במיכאל שר מלכות ישראל
כמ"ש שר מלכות יון שר מלכות פרס לפי שהשרים ההם להיותם ההגתם
תמידית וטבעית אליהם החליט עליהם שר מלכות פלו' אבל ישראל
למה שלא היה להם בהגהתם שר לא אמר שר מלכות ישראל ולפי
שבזמן ההוא היו בגלות בבל והיה מהיעוד האלדי בימי הרעה ואנכי
הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וגו' היה מחמלת
מיכאל בראותו שהאל"ת מסתיר פנים ממנו ואין שר עליהם כי אם שרי
האומות מליצים עליהם רעה לעמוד להליץ טוב על אומתנו עם היותו
בלתי ממונה עליהם והיה זה מאתו לשתי סבות. האחת להיותו העלול
הראשון ולכן קראו השר הגדול להיותו יושב ראשונה במלכות משפיע
על שאר השכלים בלתי מקבל מהם וכמו שאמר והכהן הגדול מאחיו
שהוא הממונה על כלם ולהיות מיכאל בענין ההשפעה שישיפע על
שאר השכלים ההם ולא יקבל מהם מתדמה בצד מה לאלוד ית' היה
מחמלתו לרחם על ישראל בעת צרה כמו שירחם עליהם הש"י בהיותם
ראויים אליו. ולהיות מדרכו וטבעו להשפיע טוב ושלמות על זולתו
היה מליץ טוב גם על ישראל כי הטוב והשלם ישמח בהטובה: והחבה
השנית כי להיות ישראל בעולם השפל החלק המזכר והמעולה ממנו
כמו שהיה מיכאל בעולם השכלים הנבדלים ושניהם כל אחד בערכו
יתדבקו לאל מבלי אמצעי כמו שזכרתי הנה מפני ההתדמות הזה יבמרו
רחמי מיכאל לדרוש שלומם וטובתם בעת גלותם ולזה אמר יעמד
מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך והיתה עת צרה כלומר שלהיות
עת צרה וצוקה והש"י מסתיר פניו מבית יעקב יעמד על עמדו מיכאל
שהוא השר הגדול כלומר להיותו הגדול והעלול הראשון עם היותו בלתי
ממונה עליהם וילמד עליהם זכות ואם היה מיכאל שר ממונה עליהם
תמיד איך יאמר יעמד מיכאל ואין איש מתחזק עמי על אלה כי אם
מיכאל שרכ' והנה להיותו שר ישראל היה הענין יותר ראוי לו מלגבריאל

המדבר אבל מלשון יעמוד ואין איש מתחזק עמי יראה שמיכאל לא היה
 שר ממונה על העם כי אם כפי שעה ידרוש שלומם • ומה הנד אמר
 מיכאל שרכס ר"ל השר המדבר בעת ההיא עליכם זהו דעתי בפסוקים
 האלה מסכים לאמת : והר"ב אמר בפירושו לספר דניאל שמיכאל
 הוא השכל האנושי והוא שר ישראל להגיד כי אין שר ממונה עליהם כי
 אם שכלם בהדבקו בש"י מה שאין כן בשאר האומות ואשר פרשתי יותר
 נכון בפסט הכתובים • הנה התבאר מזה ההקדמה השנית שעם ישראל
 בלתי נכנעים לשום מזל או שר בלתי לש' לבדו והוא אשר רציתי לבאר :

פרק שלשה עשר

בהקדמה שלישית נצטרך אליה לביאור הפרשה והיתר
 ספקותיה • והיא שארץ ישראל הנבחרת יש
 לה בעצמה סגולה נפלאה ויחס גדול לקבל הננוץ האלדי ולהיות העם
 היושב בה מושגח ודבק לאל ית' בלי אמצעי ויתר הארצות מונעות לזה
 ובלתי סובלות אותו וביאור זה כי כמו שהגלגל הקשר היותר חזק
 מחלקיו עם המניע אותו הוא בעיגול הגדול האוזר אותו אשר הוא
 באמצע ברחק שזה מקטביו וגם בעיגול הזה מקומות יהיה אחד מהם
 יותר מוכן להראות פעל הנבדל בו והוא מקום הכוכב כי שם באמת
 ימצא היחס היותר חזק והקשר היותר נראה בנבדל ככה מכל הישוב
 בכללו נתיחד חלק ממנו מיוחס ומסוגל להראו' מפעלי האלות בו והיא
 הארץ הנבחרת ונתיחד עוד חלק ממנה והוא ההר חמד אדים לשבתו
 המקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם והוא הר ציון אשר הוא לכל היישוב
 בערך מקום הכוכב בגלגל ביתר שאת ומעלה • הנה המקום הזה
 העיר ההוללה ירושלם הבנויה נקשרה בקשר אמיץ בדבקות נמרץ אלדי
 ורוח אדים ושכינתו ילין בה תמיד ישגיח ביושביה בהשגחה פרטית
 דבקות גדול בלי אמצעי מה שלא ישגיח בהיותם ביתר הארצות : וכמו
 שעינינו הרואות שגתיחד ארץ מה מהארצות בשתצמיח בה צמח מיוחד
 ועץ עושה פרי לא יצמח בארץ אחרת ויהיה זה כשתצטרף אל טבע הארץ
 וסגולתה העבודה הראויה להולדת הצמח ההוא ככה תתיחד א"י
 בסגולה אלדית נפלאה להדבק באנשיה ההשגחה האישית בלי אמצעי
 לצמיח בתוכה עץ החיים הנצחיים ועץ הדעת את ה' ואהבתו את עמו •

עטרת זקנים

וזה כשתעזר הארץ עם המעשים והתורות התלויים בה אשר הם
העבודה הראויה אליה. ולא תלח העבודה ההיא בארץ אחרת להוליד
הפרי האדי ההוא ולא ינמח אותו הפרי שם בלעדי העבודה ולכן נטריך
הכנת העבודה ההיא אשר היא משפט אלדי הארץ. לשתוליד מה
שנצטעם וסגולתה להוליד והולידה והנמיתה הדבקות וההשגחה
ההיא. ואולי שלזה רמז הנביא ישעיה באמרו כי כרם ה' נבאות בית
ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו יקרא בית ישראל הארץ הנבחרת
שהיא הבית וישראל הוא בעל הבית הדר שם והנה אמר בית ישראל
הארץ הקדושה היא כרם ה' נבאות אשר ייחד לעצמו במבחר המקומות
כמו שאמר בקרן בן שמן. והמשיל האומה הנבחרת בנטע הכרם שנטע
בה האל ית' העם הנבחר כדברי המשורר גפן ממזרים תסיע תגרש
גוים ותטעה והיה סוף המאמר שעם היות טבע הארץ היה ראוי שיעשה
ענבים מתוקים ומעולים. הנה לא היה כן אבל עשתה באושים וזהו ויקו
לעשות ענבים ויעש באושי'. ואמנם שארץ ישראל נתיחדה בסגולה
הנפלאה הזאת התבאר מארבעה מקומות: הראשון ממה שבא
בקבלתם ז"ל שאדם הראשון מעשה ידי יוצר אלדי לא בראו האל ית'
מארץ אחרת כ"א מארץ ישראל כמו שאמ' בפ"ב מפרקי ר' איעזר חבה
יתירה חבה הק"ה לאדם הראשון שבראו ממקום קדוש וטהור ומאיוה
מקום לקחו מבית המקדש והכניסו לאפדנו שנ' ויקח ה' אלדים את
האדם ויניחם בגן עדן ולזה מה שאמ' ג"כ שאדם וחוה נקברו במערת
המכפלה להעיד כי המה השלמים מכל ילוד אשה נבראו ומתו בארץ
הקדושה ההיא אשר זה ממה שיעיד על שלמותה: השני ממה שלזה
הש"י לאברהם לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר
אראך והיה זה לפי שטבע הארצו כלם היה מונע גדול להיות האב ההוא
מושגח מהשם ודבק בו וטבע הארץ הקדושה עוזר גדול בזה והיא
בסגולתה תסייע להדבק באברהם השפע האדי וכמו שעובד האדמה
כשימצא אילן שפריו טוב במדבר יעתיקו אל אדמה נעבדת כדי
שיצליח בה ויהיה פרדסי אחרי שהיה מדברי ככה האל ית' מצא אברהם
בארץ בלתי מוכנת לתשלוש שלמותו ולהיותו עץ נחמד למראה וטוב
למאכל העתיקו משם לפרדסו והיא הארץ הנבחרת ונטעו שמה כדי
שתנמית בשלמות ותדבק בו ההשגחה הפרטית המסוגלת בטבע הארץ
ההיא: השלישי יתבאר מעלת הארץ ושלמות מפאת עקידת

יִחָק אֲבִינוּ שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה כִּי אִם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה בָּאֶרֶץ הַקְּדוּשָׁה הָיָה וְהוּא
הַמְּקוֹם אֲשֶׁר נֹסֵד' בּוֹ אַחֲרֵי כֵן בֵּית קֹדֶשְׁנוּ וְתַפְאֲרֹתֵנוּ וַיַּעֲקֹב אֲבִינוּ לֹא
רָאָה נִבְּוֹאָתוֹ כִּי אִם בָּאֶרֶץ הָיָה וּבַמְּקוֹם הַהוּא וּלְכֵן גִּזַּר אֲמֹר שֶׁלֹא
בָּאֲתָהּ הַנִּבְּוָאָה לְזִכּוֹת נַפְשׁוֹ וְכִּי לְבָבוֹ וּגְדֻלַּת אֲמוּנָתוֹ כִּי אִם מַטְבַּע
הָאֶרֶץ וּסְגוּלַּת הָזֶה שֶׁאֲמַר מֶה נֹרָא הַמְּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית
אֱלֹדִים וְלֹא לֹא כֶּרֶת הָאֵל בְּרִיתוֹ לְכָל אֶחָד מֵהָאֲבוֹת כִּי אִם בָּאֶרֶץ הָיָה
לֹא חוּץ מִמֶּנָּה כִּמוֹ שֶׁהָאֲרִיךְ בִּזְוֵה מֵאֵל הַחֲכָם בַּסֵּפֶר הַכוּזָר מ"ב :

הַמְּקוֹם ה'ד' שֵׁיתִּבְאֵר מִמֶּנּוּ עוֹד שְׁלֻמוֹת הָאֶרֶץ וּסְגוּלַּת הָאֵל הוּא
מִמְּנוֹת הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל אִם בְּשִׁמִּיטָה אֶחָד שָׁנָה שְׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לָאֶרֶץ שְׁבַת
לֵה' לְבָאֵר כְּוֹנֵת הַמִּלְוָה וְטַעְמָהּ וּשְׁשִׁיטַת הָאֶרֶץ בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית אֵינָה
לְשִׁתּוּסִיף הָאֶרֶץ כֹּחַ וְתַתְּחוּק בַּעֲמֵדָה שְׁמוּטָה כִּמוֹ שֶׁחֲשַׁב הַרֵב הַמּוֹרֶה
בַּפ' לט"ח ג' מַסְפְּרוֹ אֲבָל הִיָּה שְׁבִיתַת הָאֶרֶץ לְהוֹרוֹת כִּי שְׁשֵׁת יָמִים עָשָׂה
ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאֶרֶץ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֶשׂ וּכְמוֹ שְׁבִיּוֹם הַשָּׁמַיִם
הָיוּ מְכִינִים לֶחֶם מִשְׁנֵה מִפְּנֵי כְבוֹד הַשָּׁבַת וְשֶׁלֹא יִמְצְאוּהוּ בַּשָּׂדֶה בְּיוֹם
הַשָּׁבַת כִּכָּה זָכַר בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשָׂתָה תְּבוּאָה לְשִׁתֵּי הַשָּׁנִים וְכִמוֹ
שֶׁהָעַם הַנִּבְּחָר לְזִכְרוֹן הַפֶּנֶה הַזֶּה יִשְׁמְרוּ אֶת יוֹם הַשָּׁבַת הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
כִּכָּה הָאֶרֶץ הַנִּבְּחָרֶת תַּעֲיִד עַל זֶה בְּשִׁמִּיטָה מַעֲבֹדֶת' הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית
וְלֹא נָתַן הַסֵּבָה וְאִם' שְׁבַת שְׁבַתוֹ תִּהְיֶה לָאֶרֶץ וְאִם' שְׁבַת לֵה' ר"ל לִפִּי
שֶׁהָיָה ית' שְׁבַת בְּשִׁבְעִי וְלֹא הַזְכִּיר לִשְׁוֹן מִנּוּחַ' אוֹ הֶשְׁקֵט כִּי אִם לִשְׁוֹן שְׁבַת
לְהַדְמוּתוֹ לְשְׁבַת בְּרֵאשִׁי' כִּמוֹ שֶׁאֲמַרְתִּי וְאִם' הַיּוֹבֵל בֹּא בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁי'
לְהַעֲיִד עַל יוֹם מִתַּן תּוֹרָה שְׁנֵתָנָה בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי' לִיִּיאֵת מִזֵּדִים וְלֹא
אֲמַר וּקְדַשְׁתָּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִישִׁי' שִׁיְהִיָּה לָהֶם שְׁנַת קוֹדֶשׁ לְכָל דָּבָר כִּמוֹ
שֶׁהִיָּה יוֹם הַמַּעֲמָד הָאֱלֹדִי הַנִּבְּחָר הַהוּא קֹדֶשׁ לֵה' וְלֹא ג"כ אֲמַר בּוֹ
וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה מִה שֶׁלֹא אֲמַר בְּשִׁמִּיטָה לִמָּה שֶׁהַיּוֹבֵל יוֹרֵה עַל
נִתְיַנֵּת הַתּוֹרָה שְׁבַתוֹ בּוֹ זִקּוּל הַשׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מֵאֵד עַד שְׁלֹשָׁה קִרְאוּהוּ
יּוֹבֵל עַל שֵׁם הַשׁוֹפָר כְּדִבְרֵי הַמִּפְרָשִׁים וּכְאֵלּוֹ הָאֶרֶץ הָיָה לְמַעַלְתָּ
קְדוּשָׁתָהּ עִם הַיּוֹתָה בְּלִתִּי מְדַבֵּרֶת תַּעֲיִד בְּפָנֹת הָאֵלָה מִה שִׁיעִיד עִם
יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְתוֹתֶיהֶם חֲדָשׁ וּמוֹעֵדִים וְהִגָּה תַּעֲיִד עַל זֶה הָאֶרֶץ בְּזִמָּן
הַיּוֹתָר נִכְרָ שָׁבָה וְהוּא הַשָּׁנָה מַעֲנִין הַתְּבוּאָה הַמִּתְחַדֶּשֶׁת בָּהּ : הִנֵּה
הַתְּבֹאָה' שְׁלֹמֹה הָאֶרֶץ וּדְבֻקָּה בְּשֵׁם ה' וְלֹא חָתַם הַדְּבָרִים בְּסוּף הַפֶּרֶשָׁה
בְּאֲמָרוֹ וְהָאֶרֶץ לֹא תִמְכַּר לְנִמְיִיתוֹת כִּי לִי הָאֶרֶץ כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אֲתִם
עִמָּדִי וְאֲמַר שֶׁלֹא יִמְכְּרוּ הָאֶרֶץ לְנִמְיִיתוֹת לִפִּי שֶׁהִיא מִיּוֹחֶדֶת לִשְׁ"י מִבֶּן

עמרת זקנים

שאר הארצות כלם אינם תחת ממשלת מנהיג אחר וישיבת ישראל
בארץ אינה כי אם כגרים וחושבים בה וכאלו הארץ הנבחרת היא בית
מושב הא' ית' והוא בעל הבית וישראל עמו בתוכה כאורח נטה ללון .
ולכן בעשותו משפט אדיו ישכון בטח ושאכן בביתו ולא יחרדוהו לזאת
ממנה החולה ובהיות' רעי' וחטאים לה' תקיא אותם הארץ וינערו
רשעים ממנה הנה מארבעת המקומות האלה יתבאר שלמות הארץ
הקדושה ודבקותה לאל יתברך עד שזכותה תגין על עמה כמו שתגין
עליהם זכות האבות אמר וזכרתי את בריתי ייעקב וגו' . ואמ' והארץ
הזכור להגיד שזכות הארץ כזכות האבות . ולזה מה שתקנו חז"ל
שדקדק אדם בתפלתו לכון דעתו לירושלם כמו שאמר בדניאל וכיון
פתיחן ליה בעיליתי' נגד ירושלם ושהעומד בירושלם יכול לבדו למקדש
ולקדש הקדשים כמו שנרמז בתפלת שלמה והתפללו אליך דרך ארצם
והתפללו א' הבית הזה כמו שזכרו זה במסכת ברכות . וכמסכים לזה
אמרו אורח דארעא דישראל מחכים . ואמרו כל המהלך ארבע אמות
בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא התבאר מכל זה שהאר'
הנבחרת מסוגלת בטבעה להדבק בעם היושב בה הניצוץ האלהי
וההשגחה החושיית בלי אמצעי : ואמנם ששאר הארצות משוללות
מהמעלה הזאת והמסוגלה הנפלאה ההוא ושטבעם ועצמותם מוגע
גדול להדבק ההשגחה האישית בעם היושב בהם יראה מכמה מקומות
אם ממה שאמ' אדוננו משה בפרשת והיה עקב אמר המוליכך במדבר
הגדול והנורא וגו' המוציא לך מים גומ' המאכילך מן במדבר וגו' יבאר
שהיה החסד האדי עמהם והגם הגדול משני לדדי' מלד הדבר בעלמנו
כי היה המים והמן בזולת סבה טבעית . ומלד המקום והוא המדבר
הבלתי מוכן להעשות בו הנסים ההם . וכמסכים לזה אמר ג"כ
בפרשת האזינו בהנחל עליון גויס וגו' עד ואין עמו א' נכר . ואמר כי
בהנחל הא' העליון ית' הארצו' כלם לאומות' היישוב והיה זה בהפרידו
בני אדם והם בוני המגדל שהפיצם על פני האדמה הנה חז' בהגחילו
אותם הציב גבולות עמים והם ארצות שבעה עממים שתהיה ירושה
למספר בני ישראל . וכזה מההוראה על שלמות הארץ שמתחלת היישוב
לקחה האדים לו . ונתן הסבה למה הציב הש"י הארץ ההיא לישראל ואמר
כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו כלומר שבעבור שיהיו מושגחים ממנו
בפרט הנחילם הארץ המובנת לזה מכל הארצות . וזכר עוד שהדבק
ההשגחה

ההשגחה האלדית בארץ הנבחרת אינו גם כל כך גדול להיות הארץ
מכונה מאד אליו. אבל בארץ המדבר שמד עממה היא בלתי ראויה
להשגחה ומונע גדול אליו היה החסד האלדי יותר גדול ונפלא
בהנהיגו אותם שם מבלי אמצעי וזהו ימצאנו בארץ מדבר וע"כ
יסובבנהו בענני כבוד יבוננהו בתורה ובמצות ובכל ידיעה יצרנהו
מהאויבי' כאישון עינו. ר"ל כאישון עין האדם שהקיף עליו ית' כמה
כתנות ולחיות כדי לשמור עין הראות למעלתו. וזכר שהיה זה בחפץ
גדול ובבורה רבה כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחק וגומר. ומלבד כל זה
הנה החסד הגדול שעשה עמם במדבר המונע אליו בטבעו הוא
שבהיותם שמה ה' בדרך ינחנו ואין עמו בהנהגתם אל נכר ר"ל שר או
מזל כ"א הק"כ בה בכבודו ובעצמו. הנה התבאר שטבע המדבר והוא
הדין ביתר הארצו' מונע גדול לדבוק האלדי ההוא. ולזה אמרו ב"ר
מתוך בני ישראל לא בחר הקב"ה בעולמו אלא בארץ ישראל ובארץ ישראל
בחר בבית המקדש ובבית המקדש בחר בקדש הקדש' ואחשוב אני שזאת
הכוונה בעממה כוונתו חז"ל במה שדרשו ועברתי בארץ מצרים אני ולא
מלאך והכתי כל בכור אני ולא שרף ובכל אדי מצרים אעשה שפטים אני
ולא שליח אני ה'אני הוא ולא אחר. וראוי שנבין מה הדרש' שדרשו במלת
ועברתי וזאת מה שדרשו בהכתי ובכל אדי מצרים וגו' ואין בענין
העברה דבר כי אם ההכאה למצרים ומשפט אלהותם ושני העניני' דרשו
בפירוש באמרם והכתי כל בכור ובכל אדי מצרים אעשה שפטים ויקשה
אם כן מה דרשו בהעברה. ולפי דעתי שהם כוונתו שבענין ההוא יוכללו
שלשה פליאות. הראשונה והוא הקודמת בסדר לכלם. היא הדבק
ההשגחה האלדית הפרטית באומה בלי אמצעי כלל בהיותם במצרים
עם היות טבע הארץ מונע גדול לזה. והפלא השני הוא מיתת הבכורות
עם היות כפי שרשי הטבע ובריאות האויר דבר זר מאד. והפלא השלישי
הוא משפט האלות והם השרים המושלים עליהם המליצי' בעדם טובה
והמשפט הוא הסרת הכח המסור אליהם מתחלת הבריאה. ולזה אמרו
ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך והכוונה בזה שעם היותם בארץ
מצרים תדבק שמה ההשגחה הפרטית בלי אמצעי עם היותו בלתי ראוי
כפי טבע הארץ. והפלא השני דרשו והכתי כל בכור אני ולא שרף ר"ל
שימותו הבכורות עם היותם בטבעם ומזגם נכונים לבריאות. ולזה
אמר בהם ולא שרף כלומר שלא ימותו מהחוס הנכרי הממית

עטרת זקנים

במבפות הנקרא בלשונם מלאך המות והפלא השלישי דרשו באמרם
ובכל אלדי מצרי אעשה שפטים אני ולא שליח כלומר שאע"פ שמפאת
המערכת השממי ופעולות השרי' היה ראוי שיגדל מעלת עם המצריים
הנה הוא ית' יסירם מבצורה בענין שלא יוכלו לעמוד להציל עם מצרים
ולזה חתמו הדברי' באמרו אני ה' אני הוא אחר ר"ל כי להיות האל ית'
נבזה מעל גבוה יוכל להשפילם ולעשות בהם שפטים מה שלא יכול
בלתי בה' לבדו המושל עליהם הנה התבאר שארץ מצרים בטבעה
והמדבר ג"כ מצד טבעם ועלמותם מונעות הדבוק הזה ולא יסבלוהו
ולזה אמרו בחכמתם מאמר כולל הדר בחונה לארץ דומה כמי שאין לו
אלוה וכן בדוד הוא אומר כי גרשוני היום מהסתפח צנחלת ה' לאמר לך
עבוד אלדים אחרים לומר לך שכל הדר בחונה לארץ כאלו עובד ע"ז:
והסבה בזה שארץ ישראל אינה מסורה לממשלת השרים כי אם להנהגת
הש"י שהוא אלדי הארץ לבדו ולכן היה העם היושב בה מושגח מהאל ית'
והדרים בחונה לארץ לא יונהגו מאותה ההשגחה כי אם מהנהגת
השרים ולזה כנו הענין בעובד אלדים אחרים ולהעיר על ההשגחה
היהא אחר ארץ אשר ה' אלדיך דורש אותה תמיד מראשית השנה ועד
אחרית השנה וזו היא הסבה בעינה שאין נבואה שורה כי אם בארץ ישראל
כמו שהביאו חז"ל במסכת יומא וענינו כי כל המתנבא לא נתנבא כי אם
בה או בעצורה כמו שזכר החכ' למלך הכוזר: כל זה להדבק בהשגחה
האישית האלדית בארץ הנבי' ההיא ושאר הארצות כלם וכ"ש ארץ
מצרים והמדב' מונעות לזה מצד טבעם והוא אשר רצינו לבאר בזה
הפרק ויבא תוספת אמות לזה בפר' הגמשך:

פרק ארבעה עשר

בתוספת ביאור להקדמה השלישית מהשתלשלות
האומה הנבחרת ויעודי האבות: ממה שראוי
שנתעורר הוא שהשתלשלו' האומ' הנבחרת היה מאב אחד אבי עד שר
שלום אברהם אבינו ונמשכה ממנו לו לנו קו לקו מאיש אל איש ואין זה
כשאר האומות מאדום וישמעאל שנקבצו עמים רבים מחולפי המשפחות
והאומות לקחת אמונתם: אין כאן ישורון לא נאספו עמים רבי' מקצה
הארץ לעבור תחת השבט לעבוד את ה' לא המיר גוי אלדים עבודתם
הקדומה

הקדומה ויצאו להשתחוות למלך ה' צבאות : לא כן עס'ה' כולם בני איש
אחד בצרף כנען זרע אברהם הוא החל לקרוא בשם ה' וממנו ליצחק
וממנו ליעקב ולשבעים נמשכה האמונה והתיחסות הדת האללית הנה
לדעתיה היה זה מאתו ית' לארבע סבות ותועלות עלומות נמשכות
מהשתלשלות ההוא : התועלת הראשון כי להיות טבע האדם
שיתדמה לאביו ולאמו במזגו ותכונותיו במדותיו ובדעותיו ראה הש"י
שיהיה העם הנבחר נמשך בהשתלשלות מאב אחד ושיהיה אב אחד שלם
בכל מה שיאמר שלמות באופן שינאלי חלזיו ילכו בדרכיו למען אשר
יצוה את בניו ושמרו דרך ה' ולזה היה אב היחס הטבור הזה אברהם
אביו יען נמצאו בו האמונות האמתיות והמדות המשובחו' בשלם
שבפנים : ומבני אברהם יצחק לבד יען נתדמה לאביו מה שלא נתדמה
אליו ישמעאל ושאר בני קטורה' ומבני יצחק בחר לנחלה לו יעקב חבל
נחלתו להיותו איש שם וישר בחלוק עשו אחיו וכבר למדנו זה התועלת
ישעיהו הנביא ע"ה אמר שמעו אלי רודפי דק מבקשי'ה' הביטו אל צור
חוצתם וגו' כי נחם ה' ציון וגו' הקשיבו אלי עמי וגו' : ואחשוב שהנביא
יוכיח לישראל שיהיו רודפי דק במדותיהם שהלדק הוא האמצעי
והמובחר שבשני קנאות המדות ושיהיו מבקשי'ה' והוא באמונו' שתמיד
כל היום יבקשו לדעת את ה' ושבו יתדמו למולדיהם ולפי ששלם
שותפין יש באדם אביו ואמו והק"ה זכר שראוי שילמדו מהם ויתנהגו
במדותיהם וז"ש הביטו אל צור חוצתם והוא הש"י צור עולמי' וכמו
שאל' צור ילדך וגו' כי הוא אשר חוננו וגמשכו ממנו כל ההווים ובכיוצא
הלשון הזה אמר החכם הדרשי במאמר בחינת העלם אהב התחקות
על שרשי מחבב אנושותו שהם האל ית' והמלאכים ואמר שיביטו ג"כ אל
מקבת צור נוקרו ממנו והם אברהם ושרה וצירא איך ילמדו מאברהם
ושרה ואמר הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם שהם
הבור נוקרו ממנו כי אחד קראתיו ר"ל כי אני קראתיו אחד ומיוחד בין
האנשים בשלמותו והבן אמרו כי אחד קראתיו כלומר אני הבוחן לב
זחוקר כליות קראתיו אחד ומיוחד והוא ממה שזורה שהוא מיוחד כיון
שבכל העסה מעיד עליה ובזכות שלמותו וזה לברכת הזרע ולכן ראוי
שבמה שעתיד להיות יהיה מבורך וזהו ואברכהו ואברכהו בלשון עתיד
ולפי שאי אפשר שיתברך בהיותו בגלות יצטרך בהכרח שיגאל וזהו
נחם ה' ציון וגו' : אשר הוא כדי לקיים ואברכהו ואברכהו ואחרי שגלה על
המולידים

עטרת זקנים

המוליד' הגשמיים הקרובים לביו ואמו ביאר שראוי שילמוד מהמוליד
והאב הרוחני וזהו אמרו עוד הקשיבו אלי עמי ולחמי אלי האזינו כי
תורה מאתי יצא ר"ל שיביטו בו ובתורתו לעשות מעשהו וללכת
בדרכיו: והתועלת השני הנמשך מהשתלשלות האומה מאב אחד
יהיה כדי שיהיו הבני' כלם מסכימי' ומשתוים במזגם ויהיה ביניהם
תמיד אהבה ואחווה הלא תראה שכלל הקרובים יתמידו באהבה מאשר
אינם קרובים והחבמים ו"ל משבחי' המדה הזאת אמ' שלמה ע"ה עובר
שארזו אכזרי וכמו שביאר הרב המורה בפ"מ ח"ג אמ' שמצווי לא תתעב
אדומי כי אחיך הוא למדנו שבזאת המדה הפלגה גדולה שהאדם יאהב
ויקרב קרוביו אף על פי שחטאו לו: והנביא מלאכי ביאר ג"כ איך
ראוי שיאהב האדם הקרובים באמרו הלא אב אחד לכלנו הלא אל אחד

בראנו מדוע נבגדו איש באחיו לחלל ברי' אלדינו
ירצה ששתי סבות יחייבו האהבה בבני ישראל
והם אשר ראוי שישם האדם אהב את אשתו ולא
יבעל בת אל נכר. האחת הקורבה והיחס אשר

ביניהם וזהו אמרו הלא אב אחד לכלנו. והשני מפאת התאחדות הדת
והשתתפס באמונה האלדית אשר זה ממה שראוי שישם ביניהם אהבה
נמרצת וזהו אמרו הלא אל אחד בראנו. והוליד מזה מדוע נבגד איש
באחיו אשר הוא בלתי ראוי מפאת היחס שהאדם יבגוד באחיו. ואמר
עוד לחלל ברית אלדינו והוא הפך הסבה השנית מהתאחדות הדת כי
האדם יחלל ברית אלדיו כשיבגוד במאמין כמוהו. וכמו שהאדון יתן
מלבוש לאנשיו לפי ששתתפו באהבה וילחמו לכוונה אחת ולא ישחית זה
לזה ככה האל ית' נתן בריתו בינינו ואין בעלי הברית נלחם אלה עם
אלה. וזהו לחלל ברית אלדינו. הגה התבאר התועלת השני מהשתלשלות
האומה מאב אחד והוא התמדת האהבה ביניהם והיותם ערבים זה
לזה. והתועלת השלישי הנמשך מהשתלשלות האומה מאב אחד הוא
לפי שזוהו יודע לכל באי עולם שרצוני העם הזה בזמן קצר היה בזולת
המנהג הטבעי ושהוא בהשגחה אלדית נפלאה ולזאת הסבה ג"כ ראתה
החכמה האלדית שיהיו האבות הקדושים והאמהות הקדושות מולידים
העם הנבחר עקרי' ועקריות כמו שהתבאר מענין אברהם ושרה וינחך
ורבקה להיות לידתם ג"כ בדרך נס. ולכך נטווה אברהם קודם
ההולדה שנה אחת בברית מילה כי הוא נמול בן תשעים ותשע שנה
וינחך

וינחם נולד בהיותו בן מאה שנה · כדי שמלד עקרות האבות והאמהות
 כפי הטבע וזקנותם עם חולשת האבר המוליד יודע צביאור כי יד' ה'
 עשתה זאת מלורף שיהיה הולדת ינחם בקדוש' ושמלדה ומבטן ומהריון
 הפלאה' חסיד לו · ולזה ג"כ לא נמשך העם הנבחר מכל בני אברה' כי
 אם מינחם בלבד ולא נמשך מכל בני ינחם כי אם יעקב ידיד ה' עד אשר
 באו שנים עשר השבטים ראשי בני ישראל המה · והנה היה זה כדי
 שיוכר ויודע המשך העם ורצויו שהוא צרכון אלדי מבלי סבה
 טבעית · ולזה היו מאב אחד רומז אל היותם תחת הנהגת אל אחד הוא
 המחוייב המציאות ית' ובאו שנים עשר שבטים לרמוז שהם בעולם
 השפל דבקים לשם ית' כשנים עשר מזלות הרקיע ושהשבטים ההם
 לבדם יספיקו בהנהגתם בהשגחת האל ית' עליהם ולא יצטרכו
 למשרתי עליון ולהנהגת הגרמים השממיים ההם וכבר הוכיח אדוננו
 משה ע"ה על זה לישראל אמר את ה' אלדיך תירא אותו תעבוד ובו
 תדבק ובשמו תשבע · הוא תהלתך וגו' בשבעים נפש וגו' ואמר
 שידבקו לאל במחשבתם וזהו היראה כי בהשערותם גדולתו יראו
 מלפניו · ובפעולות הגופיות וזהו ואותו תעבוד ובדבר שפטים ג"כ
 וזהו ובו תדבק ובשמו תשבע · ונתן הסבה בזה ואמ' הוא תהלתך והוא
 אלדיך וביאר הגוראות ואמר בשבעים נפש ירדו אבותיך מלרימה
 וגומ' ר"ל שהיו מתי מספר כמות קטן וזהו בשבעים נפש והיו ג"כ
 באיכותם שפלים מאד וזהו ירדו אבותיך מלרימה וגומ' להיות שם
 עבדים ועתה שמך ה' אלדיך ככוכבי השמים באיכות ומעלה ואמר
 לרוב להורות על רבויים · והאריך בזה כמו שפירשתי בפירוש התורה
 אשר לי בזה המקום · וכבר ביאר לדעתי הענין הזה צביאור בלעם
 הרשע · אמר כי מראש נוריס אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד
 ישכון ובגוים לא יתחשב · מי מנה עפר יעקב וגומ' אמר כפי מה
 שאחשוב שאין הקללה פועלת בעם הנבחר לפי שאינם מתבזרים דרכי
 הטבע אבל רבויים וחזקם הוא כפי רוח האלדי ולכן אמר אשדעי
 למרחוק לאבות העם הזה והתחלותיו וזהו כי מראש נוריס אראנו
 ירמז לאבות ומגבעות אשורנו ירמז אל האמהות · ונרף לזה הקדמה
 שניתנה היא הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב ר"ל שלא נתערב עם
 ישראל אומה אחרת שנאמר שהיא היתה סבת רבויים וע"כ שהנוריס
 והאבות היו עקרים ואח"כ לא עבר זר בתוכם הנה עתה רבים עם

עטרת זקנים

הארץ בלי סבה ודרך טבעית וזהו מי מנה עפר יעקב. התבאר א"כ
שהשתלשלות האומה מאב אחד יורה על השגת האל בהתרבותה
בשלא על המנהג הטבעי: והתועלת הרביעי שנמשך
מהשתלשלות האומה והסתעפות היחס מהאב הוא כדי שבזכו האבות
והזורים הקדושים שממנו חוננו יהיה טוב להם וזכותם יעמד עליהם
לעת נר ומלחמה: הלא תראה נכפל זה פעמים שלש בתורתנו
הקדושה בענין העגל ובמרגלים שתמיד בזכות האבות זכו לכפרה.
ובזכותם ירשו ארץ אמר בפרשת ואתחנן לא מרצכם מכל העמים
חשק ה' בכם וגו'. כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה אשר
נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם וגו' וידעת כי ה' אלדיך הוא האלדים
האל הנאמן וגו' ר"ל כי בזכות אבות הוציאם ממצרים ולקיים
שבועתם וכיון שרצה לקיים שבועה קדומה כזאת דעו נא וראו כי ה'
הוא האל הנאמן בדברו ולא ישקר באמונתו אבל תמיד יקיים דבריו.
ואמנם שבזכותם גם כן זכו למעלת הנבואה אמר אתה הראת לדעת
כי ה' הוא האלדים וגו' מן השמים השמיעך את קולו וגו' ותחת כי אהב
את אבותיך וגו' יאמר אתה הראת מהאל יתב' דברים נפלאים לדעת
כי ה' הוא האלדים בשמים וגו' ר"ל אחד בעולמו והשיגו זה בשני חושים
היות דקיס חוש השמע מן השמים השמיעך וגו' וחוש הראות ועל הארץ
הראך את אשו וגו'. וביאר שכל זה זכו תחת כי אהב האבות. ובפירוש
משנה תורה פירשנו הפסוקים באופן אחר מתחלף לזה. הגה מפני
ארבעת הסבות האלה ראתה החכמה האדית להמשיך עמו בהשתלשלות
ישר מאב אחד וראה להפליא חסיד לו אברהם אהבו ושיהיה שורש
היחס אב המון גוים ולפי שלשלותו היה הרצון האלדי להשיג בו
בדבקות אלדינמרץ והיה הארץ אשר נולד בה מונע גדול לזה בלתי
סובלת הדבוק' הוא באתהו הצווי הראשון לך לך מארצך וממולדתך
ומבית אביך אל הארץ אשר ארריך ר"ל שיצא מארצו וממולדתו ומבית
אביו לבא לשבת בית בארץ כנען והיה זה לפי שהארץ בטבעה ומולדתו
שהוא חברת הקרובים מפני אמונתם הרעה ובית אביו להיותו הגדול
שבטובדי ע"ז שלשתם מונעים גדולים להשגת שלמותו ולכן יאות
שיעוזב טבע הארץ ההוא ואל יתחר במרעים ויאמר לאביו ולאמו לא
ראיתיו להדבק באל חי. ולפי שהוא ע"ה בצדקו נפשו עשה שלשה
עבודו' לגבוק מיוחדו' ביתר שאת ומעלה. האמת באמונתו שהשיג מה
למעלה

למעלה ומה למטה באמת עם שלא שיערוהו אנשי דורו והיו יושבי ארץ
 כלמות באמונתם. השנית במעשיו בעזבו משפחתו ובית אביו וכל
 קרוביו להתקרב אל האלדים וכי ראה קרבת אלדים לו טוב. השלישית
 בעזבו ארץ מולדתו ואחוזתו וכל קניניו ללכת להיות גר בארץ נכריה
 אורח נטה ללון. הנה מפני זה יעדו הגומל לחייבים עוונות יתברך
 בשלשה יעודים מדה כנגד מדה. והקדימם כפי הקדימה הראויה
 אליהם בטבע וסבה ומעלה. כי הנה יעדו ראשונה בזרע רב וקהל
 גוים שינאו ממנו בארץ הנבחרת. והם כנגד המשפחה והקרובים
 שעזב ללכת לעבוד אלדים. וזוה מהיתרון מה שלא יעלם לפי שהבנים
 יותר קרובים ונחמדים לאדם מכל שאר קרוביו כ"ש למתיאש מהם מפני
 עקרותו וזקנתו שיהיה היעוד מפני זה יותר מעולה ויותר חשוב ליהם
 והיעוד הזה בא ראשונה באמרם ואעשך לגוי גדול ואגדלה שמך ואזכרה
 וזוה לא יעדו בארץ ולא בדבר אחר כי אם בזרע. ואחרי כן יעדו ביעוד
 שני. והוא בירושת הארץ הנבחרת והיה זה כנגד בית אביו וכל אחוזתו
 ועקר שרשוהי שעזב ואבד בעבור העבוד האללית. וביעוד הזה
 מהיתרון מה שלא יעלם שעם שהעזיבה היה דבר מועט הנה יעדו בכל
 ארץ כנען שהיה דבר הרבה וזהו אמרו ויעבור אברהם בארץ עד מקום
 שכם על אלון מורה והכנעני אז בארץ. ויראה אל אברהם ויאמר לזרעך
 אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו. ר"ל שעבר אברהם
 בארץ וראה ממשלת כנעני וגבורתו כי חסון הוא באלונים. ואז בא
 הדבור לאמר אל תהי בעיניך כגר בארץ נכריה כאורח נטה ללון כי
 ידוע תדע שלזרעך שכבר אמרתי ויעדתי עליו ביעוד הראשון אתן את
 הארץ הזאת. והנה זכר הכתוב שעם היות דבור הזה מהבשורה
 בקיום הזרע שכבר נתבשר בה וביעוד ירושת הארץ. הנה אזכרה עם
 גודל אמונתו שכן יהיה והאמין בה. לא עשה המזבח ולא עלה לה'
 עולות על היעודים האלה כי על שגראה אליו להיות מעלת הנבואה
 שלמות נפשי ושאר היעודים היו בעניינים גשמיים. וזהו ויבן שם
 מזבח לה' הנראה אליו. ולהיות הזרע הקדוש המיועד בירושת הארץ
 כולד בקדושה ובטהרה ויהיו כלי הנער קדש לזוהי' לאברהם בבית
 מילה קודם לידת יצחק שנה אחת שהוא הזמן היותר גדול שאיפשר
 בעבור הגסים כמו שזכר במקומו ואז בלוותו על הבית ההוא יעדו
 האל יתב' בשני היעודים הקודמים ויעדו עוד ביעוד השלישי מעולה

עטרת זקנים

מהם וזהו אמרו שמה בסוף הפרש' והפרתי אותך במאד מאד ונתתיך
לגוים ומלכים ממך יצאו והוא היעוד הראשון שכבר יעדו בזרע ובו
הודיע שממנו יהיה יתד ופנה רבוי העם ואיכותו בממשלת המלכים
והשרים: ואמר עוד והקמותי את בריתי ביני וביניך ואין הכוונה בזה
שהיה לו לאלדים ולזרעו אחריו כמו שפירש רש"י ז"ל כי הוא יזכור זה
אחר כן ועדין לא נזכר הברית ההוא לשיאמר והקמותי אבל כוונתו
שאחרי יעוד הזרע שזכר יקום היעוד השני והוא ברית ירושת הארץ
שכבר זכר ביעוד השני ואמר להיות לך לאדים להגיד כי שני היעודים
האלה אינם מכוונים לעצמם כי אינם תכליות בפני עצמם אבל שניהם
מכוונים בעבור תכלית אחר והוא היעוד השלישי הזה שכנה באמרו
להיות לך לאלדים וענינו שגתיחד להנהגתם בלי אמצעי ולא ימסרם
לכבד ולמזל: והיה היעוד השלישי הזה מהדבק ההנהגה האלדית בו
וזרעו כנגד מה שהשיגו ע"ה והאמין באל יתב' מה שלא האמינו אנשי
דורו ולפי שהוא נדבק בו באמונתו היה מהראוי שידבק ג"כ בו וזרעו
ההשגחה האלדית ההיא: ואחר שזכר שלשת היעודים האלה שהם כנגד
שלשת מיני העבודות המעולות שעשה אברהם אבינו אמר עוד ית'
ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען לאחזת
עולם והייתי להם לאלדים לבאר שיעוד ירושת הארץ יקדם ליעוד
השלישי מהשגחת העם ודבקות השכינה בו ושלא יחשוב אברהם שבניו
יתדבקו באל ית' בכל מקום שהיו כי זה בלתי אפשר אם לא בהיותם
בארץ הנבחרת המסוגלת בטבעה לזה: ולכן בא הפסוק הזה ונתתי
לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען: ואחר
ירושת הארץ אז והייתי להם לאלדים: ר"ל שידבק בהם שכינתו
ואין הכוונה שלא יהיה אלדיהם חוץ לארץ אבל שהנהגה בלי
אמצעי והדבוק הזה יטורף בהכרח שתהיה בארץ: וזה לפי
שארץ מנרים והמדבר ושאר הארצות מונעות הדבוק הזה
ואמנם למה לא היה כן במדבר יתבאר סבתו בזה המאמר הנה
התבאר מכל זה שאמרנו שגם מיעודי האבות התחלות השתלשלות
האומה הישראלית יראה בשלמות שהשפע האלדי וההשגחה והדבקות
המעולה בלי אמצעי מסוגל בארץ ישראל ויתר הארצות מונעות לזה:
והוא אשר רצינו לבאר בזה הפרק:

פרק חמשה עשר

בהיותו

הספק הא' והב' כאשר רצה הק' צה לזכות לישראל
 לבא לקחת לו גוי ולהמשיכו מאב אחד בהמשך
 ישר. והיה רוב העולם טועה באמונות האלהיות ומסכל דרכי השם.
 מהם היו אומרים שאין סבה עליונה מניע הגלגל היומי כי לא היו
 עיונס עובר מהמורגש כמו שכתב הרב המורה בפ"ח סג"ח"א ומהם עם
 שידו במציאות הסבה הראשונה היו כופרים בהשגחה ואומרים עזב ה'
 את הארץ. ומהם יודו במציאותו והשגחתו אבל לא יאמינו ביכולת
 הבלתי צ"ת המוחלט הגה לזאת הסבה ראה האל ית' לפרסם ולהודיע
 בעולם חמתת אמונתו באופן נאות ותחבולה כמרצת באמצעות אומת
 ישראל וזה בשיבאם בגלות בארץ מצרים יען היו שם כופרים רבים
 והיא עיר מלאה כשופים ממנה יתד לכל הכפירות. באופן שיעשה
 נסים ונפלאות להגלתו וגאולתו בהם יתפרסמו האמונות האמתיות
 ויאמרו אנצבע אלדים היא. כמו שתראה ממכות הארץ ותחלוהיה
 שנאמר תמיד בהם למען תדע כי אני ה'. רומז על מציאות השם.
 ואמר למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ שורה על ההשגחה. ואמר
 למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ שורה על היכולת האלדי. והם
 הפנות שהיו כופרים בהם אנשי מצרים. ואחר הנפלאות ההם ראה
 השם יתברך עם היות כלל האומות תחת ממשלת הגרמים השממיים
 ושרי מעלה כמו שבא בהקדמה הראשונה בפרק אחד עשר מזה המאמר
 להפליא חסיד לו ולקחת עם ישראל להנהגתו כמו שבא בהקדמה השנית
 אשר בפרק שנים עשר מזה המאמר. הגה לארצה להושיבם בארץ
 מצרים בהשקט ומנוחה ולהדבק שם בהם השגחתו והנהגתו האלדית
 להיותה ארץ טמאה בלתי סובלת השלמות והשפעה האלדי. והיא מנד
 עצמה מונע גדול לדבוק ההוא כמו שבא בהקדמה השלישית אשר בפרק
 י"ג. ולפי שהיו במצרים בהכנעה רבה ושעבוד נמרץ והיו ג"כ משוללי
 מהדיעה והשלמו הגפשיי היה מהחסד האלי להשלימם בשני השלמיות
 שלימות ראשו' הגופני והוא בהוויאו אותם מארץ מצרים משעבוד
 לגאולה ביכולת האלדי המוחלט המסור להנהגתו והשפעתו האלדית
 לא לשפע אמצעי אחר ולזה בא בקבלה שמכת בכורות והגלת העם
 היה מהאל ית' בלי אמצעי יען היה המערכת השממי מנגד אליו ואחרי

עטרת זקנים

היותם חפשי' עם שיעור רב מהטובות המדומות ונקמת האויבים אשר
זה כלל השלמות הגופני. השלימים בשלמות האחרון והוא הנפשי וזה
בתתו להם תורה ומצות והנהגה אלדית במעמד הר סיני הנבחר :
ובהגיעות' אותם למעלת הנבואה מזולת שיהיו מוכנים אליו והיה זה
בפנמו ית' בלי חמצעי. לפי שבהיותם בלתי מוכנים למעלה הנבואי'
ההיא היה בלתי איפשר שיגיעו אליה אם לא היה על גד הפלא מהש'
אשר לאישמור יחס ולא הכנה כלל במקצל השפע כשירצה כמו שהתבאר
בשורש השלישי מההקדמה השנית שהקדמנו בפרק שנים עשר הנזכר :
והנה נתנה התורה אליהם בכלל ובפרט ר"ל בעטרת הדברות אשר
יוכללו בהם כל המצות כמו שבא בדבריהם ז"ל ובפרט שנתן למשה בהר
סיני כללותיהם ופרטיהם ודקדוקיהם של מצות והנה עטרת הדברות
באו בפרשת וישמע יתרו ומיד בפרשת אלה המשפטים באו המצות
בפרט וחתם הדברים באמרו ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שהוא
רמז לכלל המצות ולהיות ע"ז שקולה כנגד כל העבירות אמר בסוף
דבריו ושם אידים אחרים לא תזכירו ולא ישמע על פיך עם היות שנכלל
באמרו ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. והנה סמך לזה אמרו שלש
רגלים תחוג לי בשנה לב' סבות האחת לפי שהעושה ע"ז מיד יעשה חג
עליה כמו שאמרו בעשיית העגל חג לה' מחר והנביא אמר הוי אריאל
אריאל קרית חנה דוד ספו שנה על שנה חגי' ינקופו והיה זה על הע"ז
שהיו עובדים. הנה בעבור זה אחרי שהזכיר על הע"ז הזהיר על החגי'
שהיו לעבודתו ולא לעבוד בהם האלוהות ההם. והסבה השנית היא
לפי שכמו שנזכר בפרשת וילך משה הנה לקיום התורה האלדית
ושמירתה צותה החכמה האלדית ואמר בצוא כל ישראל לראות את פני
ה' אלדיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל
באזניהם הקהל את וגו' ולמען ילמדו ויראו את ה' אלדיכם ושמרו
לעשות וגומר הנה התבאר בזה שאחד והמיוחד מתועלות עלית הרגל
היה כדי לשמוע התורה וללמוד ליראה ולשמרה ולכן אחרי כווי המצות
כלם אמר שלש רגלים תחג לי בשנה ופירש שלשתם ואמר את חג המצות
וגו' וכלל הדברים באמרו שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני
האדון ה' ר"ל כי אין הכוונה בחגיגה כדי לאכול ולשתות כי אם כדי
להראות את פני אדון העולמים. וביאר גם בזה שהמצוה ינהג בזכרים
לא בנשי' ולא יהיה סבה להרבות זנות כמו שהיה באומות הסבלות כי
ילכו

ילכו האנשים על הנשים אל בית אלהיהם ויזנו שמה וזהו הוסיף
לומר עוד לא תזבח על חמץ גו' ראשית זכורי אדמתך גו' לא תבשל
גדי גו' ויראה שהמנות באו הגה בלי סדר והכרח כלל אבל אחשוב שלפי
שזכר שלשת הרגלים נתן בכל אחד מהם מזה אחת ולזה בענין
חג הפסח אמר לא תזבח על חמץ דם זבחי ולא ילין חלב חגי עד בקר
שהוא מענין הפסח כמו מה שאמר בפרשת כי תשא ולא ילין לבקר זבח
חג הפסח ובענין חג השבועות אמר ראשית זכורי אדמתך תביא
בית ה' אלדיך כי זמן הבאת הזבחים הוא בחג ההוא ולכן אמר בו וחג
הקציר זכורי מעשיך כי בו יביאו הזבחים ובענין חג הסוכות אמר
לא תבשל גדי בחלב אמו והענין בזה התבאר אחרי שידעתי שבזמן
ההוא היה מנהג קדוש בכל רועה לאן שהם יתקבצו לדבר בעניניהם
ובתקון הנהגותיהם והיה מאכלם גדי בחלב בפשוטו וכן כל מיני
תבשיל בשר בחלב בפשוטו וגם היום הזה נמשך המנהג ברועים אשר
בקשטו ילייא כי בזמן הזה יתקבצו יום אחד לדבר בהנהגתם וקוראים
לו בלשונם מיש"טה ובו ביום התבאר בלי ספק שזה מאכלם מן הבא
ביום מנחה הגה לסבה הזאת הזהיר האל ית' שלא יבשלו גדי בחלב
אמו וה' לכל בשר וחלב כמו שבא בקבלתם האמתית בכל זמן ובפרט
בחג הסוכות כמנהג העמים כלם והרצ המורה בפרק מ"ח חלק ג'
בתב טעם קרוב לזה באיסור בשר בחלב תראה אותו מדבריו והנה
סמך לזה מאמרו הגה אנכי שולח מלאך לפניך להודיע למה שהיה
הכוונה האלדית בכל זה להביא העם לארץ הנבחרת כדי להנהיגם
שם בלי אמצעי כמו שיעד עליו הגה ההוא ממזרים לשלמות גופם
ומתן תורה לשלמות נפשם הוצרך להיות בו ית' בלי אמצעי אחר אצל
אחרי הגאולה ומתן תורה בהיותם במדבר עד בואם אל ארץ נושבת
לא יהיה כן תמיד ולכן אמר אליהם אל תחשבו שתמיד תושבחו כאשר
היה עד הגה ממנו ית' בלי אמצעי כי טבע המדבר לא יסבול הדבקות
האלדי והנהגה בלי אמצעי אם לא בגם ופלא אין ראוי לעשותו לפי
שאין הכרח אליו ולזה היה די שילך לפניו מלאך עד בואם אל ארץ
ישראל לא עוד וזהו אמרו הגה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך
בדרך ולהביאך אל המקו' אשר הכינתי ר"ל אין המלאך שליח להנהיגם
תמידית ולא להנהיג בארץ הנבחרת לא יום אחד ולא יומים כ"א לשמרך
בדרך ולהביאך אל הארץ ההיא שהוא המקום שהכין לעמו ואחרי

עטרת זקנים

היותם שם לא ילך לפניו מלאך כי ילך לפניו ה' ושמה תדבק
בהם השגחתו בלי אמצעי כמו שיעד לאברהם אבינו • והנה משה
אדוננו ע"ה לא בקש עליו לפי שראה היותו דבר הגון וראוי ושאנו מן
הדין שיעשה עמוס האל ית' הגדול שכל הנסים תמידיו בארץ ההיא
המונע אליו בלי הכרח • וראה כי עוד מעט ימים או עשור ילבו לארץ
הנבחרת ויראה אליהם כבוד ה' ואין אם כן בזה מהירות ולא מהעול
כלל • ואינו מהתימה כי הנה ארון הנביאים לא בקש מהאל ית' שיעשה
גם גדול מזולת הכרח רב כי הוא לא בקש על המן וענני כבוד והבאר
והגלות שכינה בהר סיני לבלתי מוכנים בטבעם • אבל מה שנעשה
מזה היה מהרצון האלדי המוחלט בחסדו לא שיבקש עליו אדוננו משה
ע"ה • ולזה שתק הנה ולא בקש עליו עם היות שבהליכת המלאך תהיה
מעלתו שפלה ממה שהיה עד הנה • אך אמנם למה שירד לעומק
המחשבה האלדית וראה שהמדבר הגדול והנורא היה בלתי מוכן ומונע
בטבעו לדבקות האלדי ושמהרה יבאו לארץ כפי מחשבתו ויבוא אליהם
האור האלדי כבראשונה קצל הענין בתקותו • שאחרי ימים מעטים
תשוב עטרה ליושנה בארץ המוכנת לזה וזהו אמרו כי אם שמוע תשמע
בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי וגו' • ואמרג"כ והכחדתיו הנה
ביאר שכיבוש האויבים יהיה על ידו ית' בלי אמצעי לא על ידי המלאך
הנה התבאר ממה שאמרתי שלחות המלאך היה בדין כפי טבע
המדבר ושלא היה שלחותו תמידיו כמו שחשבו המפרשים ושלחיותו
דבר ראוי לא בקש משה ע"ה והותרו בזה הספק הא' והב' שזכרתי •

פרק ששה עשר

ברית הספק הרביעי • עם היות הספק הרביעי עלום
מאד הנה עם ההבנה במה שאמרתי אין היתרו
ממה שיקשה • וזה כי כפי מה שפירשתי היה הכוונה האלדית במלאך
השלום שכל נבדל ינהיג העם צרצוגו ובחירתו לא שיהיה במדרגת הכלי
אבל כי להיות המדבר ארץ בטבע' בלתי מוכנת לשתדבק שם השפע
והנהגה האלדית היה מפקיד עליהם מלאך מליץ ינהגם במדבר עד
בואם אל ארץ אשר ה' דורש אותה היא ארץ אחוזתם • והבטולי' שזכרתי
לדעת הזה הנה היתרם הוא בזה האופן אם הראשון והוא היות א"כ
העם

העם הנבחר שזה לשאר האומות בלי יתרון כלל. הנה היתרו הוא
 שהמה יתחלפו משאר האומות ויתעלו מהם מזד המנהיג ומזד ההנהגה
 בימנהיגי האומות הם שרי מעלה העלולים ומנהיג ישראל יהיה העלול
 הראשון היושב ראשונה במלכות המשפיע ביתר השרים וקראוהו חז"ל
 מט"רן ששמו כשם רבו ואם מזד ההנהגה כי הנה שאר השרים תהיה
 הנהגתם לעמם ולאותם כפי טבע הארץ וכפי שעת תולדותם מזד
 המערכת השמיי מזורף לזה השתדלות האנשים בסבות הנאותות
 להגיע אל הטוב הנכסף אליהם. אמנם המלאך הממונה על ישראל
 יגהם על פי התורה וזה לנו משה וכפיהם שיקים כל אחד מהם משפטי
 התורה ומצותיה חוקים ומשפטים לדיקים יהיה הללחתו עם היות
 הענין הפך המנהג הטבעי ובחלוק המערכה. ויהיה ערך הנהגתו
 לקיום המצות יחס שאר השרים אל המערכה השמייית כי כמו שהם
 יישרו האנשים אל אשר יהיה שמה רוח המזל והמערכה ככה המלאך
 הגואל לישראל יגהם לקיום המצות וכפי שמירתם תהיה הטוב והרע.
 ולכן היה המלאך הזה הוא השר הראשון העלול ראשונה מהאל ית' לפי
 שיוכל לשנות סדרי המערכה להטיב לעם או להענישם על פי מעשיהם
 כמו שאמרתי: והביטול השני מענין השגחה הפרטית כפי פרטי
 הפעולות שיראה סותר היותה על ידי אמצעיים הנה אומר בהיתרו
 שהיות ההנהגה על ידי מלאך לא יסתור דבר מההשגחה הפרטית כי
 הנה הפנה הזאת כפי המובן מדברי הרב האלדיו ית' החכמים חדשים
 גם ישנים הלא היא שהמין האנושי צפרט מבין שאר ההוים הנפסדים
 הוא מושגח במעשיו השגחה פרטית וכל עניני אישיו מה שישגם מהטוב
 והרע נמשך אחר הדין כפי פעולותיו לא במקרה כדעת הפילוסוף ולא
 ברצון פשוט כדעת כתות הסכלים השמעאלים אם כן כשהפקיד הש'
 משרתיו עושי רצונו על עם ועם להנהיגם על פי מעשיהם כדבר נאמר
 בהם שהם מושגחים השגחה פרטית עם שיהיה ע"י אמצעי וכפי מעלת
 האמצעי המנהיג ואופן ההנהגה ר"ל היותה על פי התורה והמצות
 יוצדלו ישראל משאר האומות אבל אדונו משה ע"ה לסבות שאזכור בזה
 המאמר בקש מהאל ית' שני הדברים שתהיה השגחתו פרטית ושלל תהיה
 על ידי אמצעי גם בהיותם במדבר הבלתי מוכן אליו ושמזד טבעו
 ימנעוהו והנה בקש זה צפרט כי תשא אחרי עון העגל ולא בקשו במקום
 הזה בשבאתהו הדבור הנה אנכי שולח מלאך לפניך לסבה ענינית

עטרת זקנים

שאזכור בפ"כב מזה המאמר ושם אמר אם יצא היעוד הזה לפעל
מציאת המלאך ואם יצא לפעל באיזה זמן היה ואם לא יצא לפעל מה
היה הסבה בזה שהוא הספק השלישי שזכרתי בפרש' לא הותר עדינה
פני ענין המאמר ואמנם ביאת המלאך ליהושע לא היה להגהיג את
העם כמו שחשבו המפרשים כי אם לפי שיהושע היה משתדל בדברים
יעשה אותם כדרך הלוחמים בדרך אינושי ויחשוב שבתחבולות יעשה
לו מלחמה והעיר תגתן בידו בחזקתו ותקון המלחמה לכן בא המלאך
להודיעו שאין הענין כן ושל"י הישועה והוא ילחם להם וזהו אמרו של
נעליך מעל רגלך ר"ל כי אין המלחמה אנושית ינטרכו בה לקשת וחנית
וכידון אבל היה אלדות ולכן ראוי אליו שיכתות חניתותיהם למזמרות
ולא ילמדו עוד מלחמה וזה רמז במנעלים או יאמר על המחשבות שהיו
בלבו על המלחמה וכזה נאמר למשה רבו על המחשבות החומריות של
נעליך מעל רגליך ונתן הסבה למה לא ידקו בו תחבולות מלחמה
ואמר כי המקום אשר אתה עומד עליו קדש הוא ר"ל שהעיר תלכד בנס
ופלא ויהיה חרס ל"י ודבר קדוש ונבדל זהו אמרו ויעש יהושע כן ר"ל
שחל מהלחם בעיר ובא לו זה הדבור ע"י מלאך ביתר הנביאים לפי
שאינו במעלת משה רבו שלא היה נבואתו ע"י מלאך כמו שהתבאר
במקום אחר התבאר א"כ שדבור המלאך אל יהושע אינו ממה שיורה
היות העם הנבחר נמסר לטהגתו ומה שאמרו חז"ל אני שבאתי
למשה רבך ולא קבלני אין כוונתם להגהגת העם כי אם היה כן היה לו
לומר אני שבאתי לישראל בימי משה אבל אמר למשה רבך לפי שהיה
כוונתו שמה לא קבל שתהיה נבואתו על ידי מלאך ולא אמנעי אחר
ולא קבלו ונבואת יהושע יחוייב שתהיה על ידו ואיפשר שזה דעת
המדרש ולא המדרש הוא העיקר כי אם הפשט האמתי וכבר דברנו בזה
בפרק הראשון מהמאמר הזה ומשם יתבאר מה ענין אמרו המלאך
הגואל אותי מכל רע והוא ישלח מלאכו לפניך ויסע מלאך האלדים
ההולך לפני מחנה ישראל ומאמר הנביא ומלאך פניו הושיעם שבכל
המקומות האלה ודומיהם בא המלאך על גד הכלי שביין הש"י לעשות
מעשהו והוא המין השני מהאמצעיים שזכרתי בפ"ד ואינם מהמין
הראשון מהאמצעיים הבחיריים המנהיגים וזהו אמרו ומלאך פניו
הושיעם כי הלווי מפניו יצא והמלאך יפעלהו כאחד מהכלים כמו שכבר
זכרתי התבאר א"כ שהעם על כל פנים הוא מושגח מהש"י בלי אמצעי

ושבמדבר לצורך הארץ היה שולח מלאך וטוה לא יסתור פנת ההשגחה
ומעלת העם והשכר והעונש על פי המצות :

פרק שביעה עשר

בהיתר

הספק הה' וה' * למה שהיה כמו שאמרתי
הנהג' המלאך שומרת יחס וערך מוגבל במקבלים
הזהיר האל ית' שבהנהגת המלאך שינהיג ישראל במדבר ישמרו ההכנה
הראויה וזה כשישמעו דבריו ויעשו מה שיטוה ושלא יעשו מה שימנע
מהם עשותו וזהו אמרו השמר מפניו ושמע בקולו וזה במצות עשה
שיטוה * אל תמר בו וזה במצות לא תעשה * ונתן הסבה בשניהם אם
למה שאמר אל תמר בו ביאר מיד סבתו ואמר כי לא ישא לפשעכם ר"ל
שאין בידו לסלוח אבל יגיעס מהעונש מה שיהיו ראויים אליו כפי
הדין * ונתן טעם ג"כ לאמרו ושמע בקולו ואמר כי שמי בקרב ר"ל כי
בשמי ידבר כמו שתרגס אנקלוס ארי בשמי מימריה ולכן ראוי שתשמעו
בקולו ותעשו מצותיו * והנה אמר עוד כי אם שמוע תשמע בקולו
ועשית כל אשר אדבר ואיביתי את איביך וגו' לומר שאם ישמעו בקולו
הנה יוחלט עליהם שהם עושים דבר הש"י כי דברי המלאך בשם ה'
הם * ולכן השומע בקולו הוא באמת עושה דבר האל * והודיעם שלא
יחשבו שהמלאך הדובר בשם במדבר הוא יכבוש את הארץ לפניהם
וינהגם וישגיח בשם אחרי היותם בארץ כי לא יהיה כן אבל האל ית'
בעצמו ובכבודו הוא ילחם להם וזהו ואיביתי את איביך וזרתי את
זרריך כי הכבוש יהיה על ידי האל לא על ידי המלאך * והנה הוסיף
לומר עוד כי ילך מלאכי לפניך שיראה מותר לתת טעם למה שאמר
ואיביתי את איביך ר"ל אם אמרתי שלא יהיה כבוש הארץ על ידי המלאך
הוא לפי שהמלאך לא ינהג כי אם במדבר עד בואם לארץ לא עוד
ולכן אחרי הכנסם לארץ לא תהיה ההנהגה לו ולכן לא יכבוש וזהו כי
ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והכחדתיו * ר"ל שהמלאך ילך
לפניהם ויביאם עד ארץ האמרי לבד ולכן אני אהיה המכחיד אותם ויתר
האומות לא המלאך הנה התבאר שהמלאך ינהג בהיות ישראל במדבר
לא עוד ושהוא ישגיח בעם בסדר מוגבל מבלי שיהיה לו כח על הכפרה
ובאלה שמות רבה אמרו אל תמר בו אל תמירנו בו ואל תעשה תמורתו
ושמא

עטרת זקנים

ושמא תאמרו הואיל והוא השר לו אנחנו עובדים והוא נושא פשעינו לא
ישא לפשעכם לא כמו שכתוב כי נושא עון ופשע אבל הוא לא ישא ע"כ
הנה ביארו שמטבע המלאך הוא שיקיים שליחותו ואין בידו לכפר עון
ואמנם אמרו בפרשת כי תשא כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורף
אתה פן אכלך בדרך וגומר הוא להגיד שהמלאך עם שלא יסלח עון ולא
יעבור על פשע כמו שזכר כאן הנה יהיה ענשו כפי החטא ויהיה עונש
מוגבל שיוכלו שאתו אמנם כאשר ילך הק"ו עמהם הנה כמו שפעמים
רבות יכפר בעד חטאתם ברוב חסדיו ככה במרדס בו אלו יענישם
כפי הדין והמשפט הישר יתחייבו כלים לפי שיערך החטא כפי מעלת
האל ית' ולהיותו בלתי בעל תכלית השלמות ראוי שיהיה החוטא נענש
עונש מופלג בלא תקון והיא הכליה הגמורה אבל המלאך להיות
שליחותו מוגבל יהיה שכרו על הטוב וענשו על הרע דבר מוגבל יהיה
איפשרי סבלו הנה התבאר אם כן שאמרו כאן כי לא ישא לפשעכם
אינו סותר למה שאמר פן אכלך בדרך ועם מה שאמרתי הותר הספק
החמישי והתבאר פי' אמרו כי ילך מלאכי שהוא מענין הספק השני
ואמנם צורך הזהרת ע"ז במקום הזה באמרו לא תשתחוה לאלדיהם
וגומר הלא הוא לתת אזהרה הכרחית כפי ענין המאמר והיא שלא יחשבו
שאחרי שהם בהנהגת המלאך הנה יהיו ביתר האומות המיוחדו' להנהגת
הנושרתים ושלזה אינו מהגנות אם יעבדו האלודות ההם ככל הגוים
אשר סביבותיהם ואם היה שמה אדוננו אמר באזהרת ע"ז פן תשחיתון
ועשיתם לכם פסל תמונת כל וגו' ועבדתם אשר חלקה' אלדיך אתם
לכל העמים תחת כל השמים ואתכם לקחה' וגומר ויורה שייחוד
הנהגתם מהאל הוא ממה שיחייב ההפרד מהע"ז לכן היה מהראוי אם
המלאך ינהגם כשאר שרי האומות שגם המה יעבדו אלדיהם וישתחוו
להם כיון שכולם שוים בהנהגת המשרתים וכמו שאמרו חז"ל הואיל
והוא השר לו אנחנו עובדים וכו' הנה מפני זה אחרי זכרון הנהגת
המלאך הזהירם ואמר לא תשתחוה לאלדיהם ולא תעבדם ולא תעשה
כמעשיהם שהוא מאמר כולל כל מיני העבודות והמעשים המתועבים
ההם אבל כזה שיעשו בהפך וזהו כי הרם תהרם' ושברת שבר מצבותיה'
ולכן אע"פי שהמלאך ינהגם הנה הם על כל פנים יעבדו את השם
הנכבד לבד וזהו אמרו מיד ועבדתם אתה' אלדיכסר"ל שיעבדו אותו
להיותו ה' והוא המחוייב המציאות ית' אשר הוא לבדו ראוי שיעבד
ול להיותו

ולחיותו אלדיהם כי אע"פ שלהכרח טבע המדבר יבא המלאך להגהיגם
הגה חיכו הוא אלדיהם כי הוא ית' לבד הוא האל והמשגיח בהם ולפי
שלא יאמרו שהאלוהות הזרים ההם מזליחים לעובדיהם כדברי הנשים
השאננות ומן אז חללנו לקטר למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו
כל וגומר. הגה בעבור זה אמר שהאל ית' הוא המשפיע הטובות באמת
וברכתו היא תעשיר וזכר כלל הטובות אשר כפי הדעת ההמוני יקראו
אצל האנשים הכללה והם ארבעה מינים: המין האחד מהאנשים
הוא מהאומרים שהצריאות והחיים הארוכים הם הכללת האדם יען
הם היותר הברחיים למציאותו ואם יקנה אותם קנה לעצמו ולא יקנה
בזה דבר מזוני לו. ומהם אמרו שהכללה לאדם היא בקנין הבנים
לפי שהם ישמרו מציאותו ומיניו. וכמו שזכר החוקר בספר הנפש
התחכם הטבע להוליד בדומה כדי שיהיה הנפסד באיש נצחיי ומתמיד
במינו. עד שבעבור זה אמרו רבים שהיה כוונת חז"ל באמרם מת
בלא בנים אין לו חלק בעולם הבא שרונה לומר שהאיש שלא יאשר
ממנו בנים לא יהיה לו חלק בעולם הבא שהוא הדור האחרון שיבוא
אחריו כי אם יהיו לו זרעו ירש ארץ ואם לא יהיו לו לא יאשר לו חלק
ונחלה בדור יבעולם הבא אחריו בחיים הגופיים האלה: והמין השלישי
מדעות ההמון בהכללה הוא מהחושבים שהוא הכבוד יען הוא מתעלה
האדם ועם נגידים ויועלי ארץ יושיבהו לנצח ואמרו שהכבוד להיותו
מיוחס לאל ית' ולנבדלים כמו שאמר ברוך כבוד ה' ממקומו היה הוא
הגדול שבטובות ושהכבוד המובחר והמעולה ממנו הוא נצחון האויבי'
שהוא באמת הכבוד הנקנה ביד חזקה ובזרוע נטויה וכמו שאמרו בני
ישראל אל גדעון משל בנו גם אתה גם בנך גם בן-בנך כי הושעתנו
מיד מדין הגה התלו הכבוד מפני הנצחון: והמין הרביעי מדעות
ההכללה הוא שהוא העושר והרצוי בכל הקנינים והיה זה מאתם לסבות
מהם לחשדם שהעושר סבה לכבוד ולצריאות ולבנים ולחשדם שהעושר
וההסתפקות בעצמו וההשפעה על אחרים מהמעלות האלדיות אשר
הוא ית' מסתפק בעצמו לא יטורך לאחר וישפיע על כל הנבראים וכמו
שאמר והעושר והכבוד מלפניך הגה בעבור זה חשבו שהעשיר יותר
מתדמה לסבה הראשונה ויותר מוצלח ומעולה משאר האנשים:
הגה להיות הסברה בהכללה האנושית בעיני ההמון נכללת בארבעת
המינים האלה הודיעו ית' שכל אלה מיני ההכללה הם מאת ה' מן
השמים

עטרת זקנים

השמים ואינם לא ע"י מלאך ולא ע"י כוכב בהיותם דבקים בזית' ולכן
לא יצטרכו בעבורם לעבוד אדים אחרים וזהו אמרו ראשונה ועבדתם
את ה' אלדיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרתי מחלה מקרבך וזה
יעוד על הצריאות שהוא המין הראשון ואמר כי העובד מאהבה לא
יצטרך להגהגות הרופאים כי האל ית' יברך מזונותיו ולכן עם היות
שיהיה מזונו לחם ומים אף על פי שמלוי הלחם כמו שזכר ב"ס הוא הרע
שבמלוי המאכלים והיו גם כן המים היותר רע מהמשקים להיותם
יסוד פשוט ולא יזונו הגה עכ"ל הא יתברך יברך מזונותיו לחם ומים
לחן ויסיר מקרבם המחלה והבן אמרו והסרתי מחלה כי אמר הסרה
לפי שהיה מטבעם מזון הלחם ומשקה המים כשהיו לבד שישבבו
החולי על כל פנים לכן אמר עם היות המחלה טבעית שמה אנכי
אסיר המחלה מקרבך עם כל רוע המזונות האלה כ"ש אם יהיו מזונות
אחרים טובים שלא יהיה בהם כל חולי וכל מכה ואמר עוד לא תהיה
משכלה ועקרה בארצך את מספר ימך אמלא וזהו המין השני
מההלחה שהיא בבני' אמר שהוא המוליד באמת יתן ברכה בתולדותיו
וזהו לא תהיה משכלה ועקרה והוא נס מופלא שבכל ארץ ישראל לא
יהיה עקר ועקרה ולא ימלא בהם גם כן שכולה וגלמודה ואמר שלא
די שלא יהיה עקרה אבל גם בשעת הלידה לא ימותו וזהו את מספר
ימך אמלא כי ימותו כלם אנשים וזקנים יבואו בכלל אלי קבר ורד"ק
פירשו על זמן הולד בבטן ואמר עוד את אימתי אשלח לפניך גו'
וזהו בגד המין השלישי מההלחה שהוא בכבוד ושימלא בנצחון האויבי'
אמר שישלח לפניו אימתו והוא שיהיו נמוגים ארץ וכל יושביה מפניהם
באופן שבאשר ילכו הם לא יעמדו לפניהם פנים בפנים אבל יצרחו
מהם וזה יקנו כבוד הנצחון בלי סכנת המלחמה ואמר עוד בזה
שישלח את הצרעה והיא הדבר שיבא לעמים קודם הכנסת ישראל
לארץ ולפי שישראל לא יחשבו שהאומות יתגרשו פתאום מהארץ הנבחרת
ובאשר לא יהיה הענין כן יאמרו כי מצלתי יכולת ה' לאגרשם פתאום
הודיעם שלא יהיה כן וזהו לא אגרשנו מפניך בשנת אח' פן תהיה הארץ
שממה ורבה עליך חית השדה אבל הודיעם אופן הגרוש וסדרו וזהו
מעט מעט אגרשנו גו' הגה כל זה דבר בענין הנצחון והכבוד שזכר
ואמר עוד ושתי את גבולך גו' והוא כנגד המין הרביעי מההלחה
שהיא בעושר והקנינים אמר שצדקת ה' היא תעשיר ובהיותם דבקים

בן ישים גבולם מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הגדר שהם
 ארצות רבות שראוי שיקראו עושר קיים. ולפי שהמלכים פעמים
 הרבה קראו בשמותם עלי אדמו' לא להם ויאמרו שהמה אחוזתם כפי
 הדין מפאת אבותיהם. לכן הודיעם ית' שלא יהיה ישראל בזה האופן
 אבל כמו ששים גבולם כל הארצות שזכר ככה יתן בידם כל יושבי
 הארצות ההם ויהיו ארצותם נכבשות כלם אליהם בענין שיקראו קנינים
 באמת וזהו אמרו עוד בי אמת בידכם את ישבי הארץ. הגה בזה הודיע
 האל ית' שכלל ההצלחות ההמוניות מלבד האמתיות יבואו מאתו ושהוא
 רופא כל בשר ומפליא לעשות. והוא המוליד באמת והנותן תשועה
 למלכים והעושר והכבוד מלפניו אשר הם כלל ההצלחות ההם והנה
 הוסיף לומר עוד לא תכרת להם ולא לדיהם ברית לא ישבו בארץ גות'
 להודיע שלא יזום על גרוש האויבים ושלא ישבו בארץ לפחדו פן ירבה
 והיה כי תקראנה מלחמה שהמה ילחמו בישראל ועלו מן הארץ. אבל
 יזכו זה מפני מה שימשך מחברתם והוא שיעבדו את אלהיהם וזהו פן
 יחטאו אותך לי ולפי שלא יבטחו בדקתם ואמונתם אמר כי תעבד את
 אלהיהם כי יהיה לך למוקש רוגה לומר ידעתי בני ידעתי כי אם ישבו
 בקרבך אתה תבוא לעבוד אלהיהם וזה להיותם לך בזה למוקש. ומה
 הגד איננו מהאכזריות שלא ישבו בקרבך. הגה התבאר מזה פירוש
 הפסוקים והיתר הספק הה' והו' שזכרתי בפרשה 1

פרק שמונה עשר

בהיתר הספק השביעי והשמיני ופירוש הפרשה וסדר
 המעמד הנבחר האלדי. כפי הסכמת החכם
 ר"א והר"מבן ג"ע שהטיבו לראות בסדר המעמד הנבחר ובקישור
 הפרשיות וישוּבן כפי סדרן. הגה ישראל באו מדבר סיני בחדש
 השלישי ביום הראשון לחדש ומשה ע"ה עלה אל האלדים בהשכמת
 היום השני לחדש ובו ביום בא לעם בדבר ה' ובהשכמת היום השלישי
 לחדש עלה אל ההר להגיד את דברי העם ואז נאוו ית' לך אל העם
 וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם והיו נכנים ליום השלישי שהיה
 יום ששי לחדש לקבל התורה ובאותו היום הששי היה קול השופר וגש
 משה לבדו אל הערפל אשר שם האלדים וקבל עשרת הדברות ושמעו
 העם

עשרת זקנים

העם מהשם אנכי ולא יהיה לך כמו שקבלו חז"ל ואחרי הדברות כלם נקבצו זקני העם ושטריו ואמרו למשה דבר אתה עמנו וגשמעה ואל ידבר עמנו אֱלֹדִים פֶּן נָמוּת וְהוּדוּ לֹו אֲמוֹנֹת הַנְּבוֹאָה וּנְתִיִּיבֹו לְשִׁמּוֹר אֲלַעֲשׂוֹת כֻּכַל דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים וְשֵׁם נֶאֱמַר לָךְ אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם וְאַתָּה פֶּה עֹמֵד עֹמְדִי וְאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל הַמִּצְוָה וְהָעֵם לֹא רָצוּ לִלְכֹּת לְאַהֲלֵיהֶם אָבָל אָמַר וַיַּעֲמֵד הָעַם מֵרַחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל וְאָז נֶאֱמַר לוֹ פֶּרֶשֶׁת כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֶם רֹאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם גּו' וּפֶרֶשֶׁת וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים כֻּלָּה וּפֶרֶשׁ הִנֵּה אֲנִכִּי שׁוֹלַח מִלֵּאֲךָ לִפְנֵיךָ לִסְבֵּה שְׂקֵדְמָה וְהַזְהִיר עַל הַע"ז אֲשֶׁר יַעֲבֹד גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר הַמִּלֵּאֲךָ יֵצִיאֶם שָׁמָּה שְׁלֹא יִשְׁתַּחֲווּ לָהּ אָבָל יִהְרָסוּ אוֹתָהּ כִּי לֹא יִצְטָרְכוּ כִּי אִם לַעֲבֹד הָשֵׁם הַנִּכְבָּד אֲשֶׁר כָּל הַהַגְלָחוֹ מִמֶּנּוּ כִּמוֹ שֶׁאֲמַרְתִּי וְאַחֲרֵי שֶׁנֶּאֱמַר כָּל זֶה לְמֹשֶׁה בָּהָר וְרָצָה לִרְדֹּת לִלְמַד הָעֵם צֹוֶה הָשֵׁם ית' וְבֹא לוֹ דְּבוֹר וְאַל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵלַי ר"ל שֶׁאַחֲרֵי רִדְתּוֹ יַעֲלֶה פַעַם אַחֲרַת וְהִבְהִינִים וְשִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ וְשִׁישְׁתַּחֲווּ מֵרַחֵק וּנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדּוֹ וְהֵם לֹא יִגְשׁוּ וְהִיּוֹ זֶה לִסְבֵּה שֶׁאֲזָכּוֹר בְּזֶה הַפ' וְהִנֵּה כָּל הַדְּבוּרִים הָאֵלֶּה נֶאֱמָרוּ לְמֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לְחֹדֶשׁ וְהָעֵם הִיּוֹ יוֹשֵׁב מֵרַחֵק מִשְׁתַּאֲהָ מַחֲרִישׁ עַד בֹּא מֹשֶׁה וְאָז יֵרֵד אֲדוֹן הַנְּבִיאִים וְיֹסֵפֶר לָעַם בַּיּוֹם הַהוּא אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' וְאַתָּה כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וְר"ל אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' עֶשְׂרֵת הַדְּבוּרֹת וּפֶרֶשֶׁת כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֶם רֹאִיתֶם גּוֹמֵר וּפֶרֶשֶׁת הִנֵּה אֲנִכִּי שׁוֹלַח מִלֵּאֲךָ וְגוֹמֵר וְנֶאֱמָרוּ וְאַתָּה כָּל הַמִּשְׁפָּטִים רָצָה כָּל הַדְּבוּרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ לוֹ בְּפֶרֶשֶׁת וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים וְהִנֵּה זָכָרָה הַתּוֹרָה שֶׁהֵם עִנּוּ לְמֹשֶׁה כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְאָז כִּתְּבַתְּ הַמַּחֲוֶקֶק ע"ה עַל סֵפֶר אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' הַקּוֹדְמִים וְהִיּוֹ כָּל זֶה שֶׁאֲמַרְתִּי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי יוֹם מִתֵּן תּוֹרָה עַד הָעֶרֶב וְהַשְׂכִּים בִּצְבָר שֶׁהוּא יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְחֹדֶשׁ וּבִנְהָ מִזְבַּח תַּחַת הָהָר וְשִׁתִּים עֶשְׂרֵה מִצְבֵּה לִשְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיּוֹ זֶה לְהוֹדוֹת לָשֵׁם ה' עַל נְתִינַת הַתּוֹרָה וְכִדִּי לְהַכְנִים יִשְׂרָאֵל בְּבִרְיַת חֹדֶשׁ בְּדָם הַבְּרִית לִקְיִים אֵת כָּל הַתּוֹרָה וְשִׁלַּח נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הַבְּחוּרִים מִשְׁרֵתֵיהֶם שִׁיכְלוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתֶם הַזְּבָחִים שֶׁהִיוּ מִקְרִיבִים פְּרִים גְּדוּלִים אוֹ הִיוּ נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַבְּכוּרֹת כִּדְע' הַמִּתְרַג' וַיַּע' וְעַלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לָהּ פְּרִים וְלֶקַח חֲזִי הַדָּם וְשֵׁם בְּאֵגְנוֹת וְחֲזִי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְהִיּוֹ זֶה לְהוֹרֹת שֶׁהֵם הַנִּבְחָר יִתְאַחֲדוּ עִם הַש"י כִּמוֹ שֶׁהֵם עֲלָמוֹ נוֹשֵׂא הַנֶּפֶשׁ הוּא אֶחָד בְּעַלְמּוֹ וְלִכְּן הִיּוֹ חֲזִי הַדָּם

לֵב צוריקה וחציו לזרוק על העם • וקודם קבול הצרית לקח משה
 ספר התורה שכתב ביום הששי שעבר ויקרא באזני העם לאמר אם היה
 דעתם להקים את דברי התורה ולקיימה אחרי המחשבה ומה שהסכימו
 כל אותו הלילה והם השיבו כל אשר דבר ה' נעשה וגשמע • ר"ל עם
 היות המצות והמשפטים רבות מאד הנה עם כל זה דעצא ורעה שכל
 אשר דבר ה' נעשה ונקיים • ולא די המצות האלה שאמרת כלם אבל גם
 מצות אחרות אם תצוה עוד ג"כ נשמע ונעשה וזהו אמרו וגשמע או
 יהיה פי' וגשמע שישמעו אל דברי המלאך כמו שהזכיר ואמר השמר
 מפניו ושמש בקלו • ואחרי קבלם על עצמם המצות אז לקח משה את
 הדם וזרק על העם ואמר הנה דם הצרית אשר כרת ה' עמכם על כל
 הדברים האלה ואחרי כל הפעולות האלה קיים מה שצוהו ית' באחרונה
 מעלותו להר פנים אחרת כמו שצוה ואל תשה אמר עלה אל ה' וזהו
 אמרו כאן ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל • ואמנם
 בצורך העליה הזאת אחשוב אני ע"ד הפשט שלמה שהיה ציאת המלאך
 לעם דבר איפשר שיסבב בהם שיטעו באלהותו ויעבדו אותו כיתר
 האומות העובדות לאלהיהם • הנה בעבור זה צוה ית' למשה עלה אל
 ה' אתה וגו' • וכל זה כדי שישגו אדנות השם ית' והיותו מושל בשכלים
 הנבדלים כלם ובגלגלים ושהוא אלדי האלדים ואדוני האדונים גבוה
 מעל גבוה כמו שיתבאר שכלל העיון הזה בהשגת הזקנים • והנה עלה
 עמהם אדוננו משה לא להיותו צריך לכמו ההשגה ההיא אבל להיותם
 בלתי ראויים אליה מעצמ' אם לא תצטרף אליהם שלמות משה ע"ה
 אשר באמצעותו יהיו הם מזכנים וכמו שאמר ואנלתי מן הרוח אשר
 עליך ושמתי עליהם • האמנם למה שלא היה הענין שזה בהם ואינם
 משתוים בהשגה ההיא אמר ונגש משה לצדו אל ה' והם לא יגשו כלומר
 שבהשגה ההיא לא יגיעו הזקנים למעלת משה ולא יעלו אליה • והעם
 לא יעלה למעלת הזקנים ההם וזהו אמרו והעם לא יעלו עמו שלא
 ישתתפו בהשגה ההיא כמו הזקנים שישתתפו בה עם היות שלא ישתוו
 באופן ההשגה וכבר יסבול פשט הכתוב שאמרו ויראו את אלדי ישראל
 יכלול משה ואהרן והזקנים כלם וזהו ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא
 וגומר ויראו את אלדי ישראל כי כלם יוכללו בראיה ההיא • והיותם
 ככך בעיני שההשגה הזאת לאצילי בני ישראל נתיחסה לבד ושצורך
 עלית משה עמהם אינה לענין השגתם אבל השם יתברך צוה למשה
 שיעלה

עזרת זקנים

והסתר הוא רמז לפשיטות ושהוא פשוט בלי הרכבה חומרית. ולכן
אמר וכעצם השמים ולא כמו שפירש רש"י ז"ל שהוא לשון מראה ואינו כן
כי שם העצם לא יאמר על המראה שהוא מקרה. והיה כוונת המחבר
שזקני ישראל ראו והשיגו בנבואתם שהאל ית' הוא המשגיח בעצמו בעול'
השפל הזה בעם הנבחר אשר בחר לנחלה לו והוא המשגיח בעולם
השכלים הנבדלים ומשפיע בהם הטוב והמציאות והוא גם כן מניע
בעצמו הגלגל העליון אשר בתנועתו יתנועעו הכל והוא א"כ המושל
והמנהיג בכל העולמות והוא קדוש בעולם המלאכים וקדוש בעולם
הגלגלים וקדוש בעולם השפל הזה. והוא אמרו ויראו את אלדי ישראל
ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר ר"ל ראו שהשם
ית' שהוא אלוהי ישראל ומשגיח בעצמו והוליאם ממזרים ונתן להם את
התורה הוא עצמו המנהיג את התחתונים והוא מנהיג את העליונים
כלם השכלים הנבדלים והגלגלים. והוא וכעצם השמים לטהר ר"ל וגם
כן מניע הגרמים השמיים. והוא על דרך אמרו כי ה' אלדיכם הוא
אלדי האלדים ואדוני האדונים ר"ל כי המשגיח בכם הוא המשגיח
באלדים שהם השכלים הנבדלים והוא המשגיח בגרמים השמיים שהם
אדונים על הגשמים השפלים האלה. כמו שדרשוהו במכילתא והביאו
הרצ המורה בפ"ד ח"ב מספרו כמו שכבר זכרתי פעמים והנה אמר
וכעצם השמים בכ' ע"ס שאינו משל כפי מה שפירשתי לא לדמיון והשוואה
אבל יהיה הכ' הזה מיותרת כמו שכתב רבי' וינה שיש בכתוב כ"ף בתחלת
המלות ואינה נותנת טעם בדברים והביא מזה המין לשגגה שיוצא
מלפני השליט. ותדבר אליו כדברים האלה. ותקראנה אתי כאלה.
כמעט וגרים בה ורבים אחרים שאין להם לורך בכתוב ואיפשר עוד
שהיה הכ' כאן להשוואת בין שני דברים והדמותם כמו כמוני כמוך
כמו שכתבן' פורפיט והביאו ראב"ע ז"ל על כי כמוך כפרעה ואמר
שמעשה לבנת הספיר הוא תחת רגלי האל ומסדתו ותחת כפות רגליו
למו שעצם השמים הם ג"כ תחת רגליו כי הדברים שיתדמו בענין
אחד יאמר בהם כ"ף הדמיון. והנה לורך ההשגה הזאת לזקנים היה
כדי שידעו שהמלאך השלוח אליהם הוא שליח האל ואין בו דבר אלוהות
כי אם היכולת המסור אליו ממנו וכל זה כדי שלא יטעו בו כמו שאמרתי
במה שעבר. ואמנם אמרו ואל אלילי בני ישראל לא שלח ידו לחשוב
בהאילים ההם אינם הזקנים שזכר אבל היו שאר החכמי' ראשי המטות

שהיו מתנבאים בתחתית ההר ולא הגיעו למעלת הנבואה הזכה כזקנים
 שעלו להר ולזה קראם בשם אחר אלילים כי היו הם נאללים מהעם
 בשלמות מה אצל לא הגיעו למעלת הזק יס ואמר לא שלח ידו להגיד
 שהאל ית' לא שלח יד נבואתו אליהם ולא בא אליהם השפע כמדרגת
 אהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל • אצל זכו להשגה מועטת
 וחזיון קצר אלדיו והו' אמרו לבד ויחזו את האלדים כלומר שהשיגו
 מציאות האל בהשגה כללית בלתי מושלמת • ויהיה לא שלח ידו מלשו'
 היתה עלי יד ה' שהוא מין ממיני הנבואה כי היה כמו שראית מדברי
 הרב המורה הנבואה האלדית בשני מינים חלום ומראה • ואין ההבדל
 ביניהם מנד הפועל כי הוא בכל אחד מהם האל ית' באמצעות השכל
 הפועל ולא יוצדלו גם כן מנד המקבל השפע כי היה בשניהם הכח
 הדברי תחלה ואחר כך הכח המדמה ולא יוצדלו גם כן בצטול החושים
 בעת השפע וההשתמשות בהם לפי שכבר בא בדבריו שהנבואה באיזה
 מין שיהיה יתבטלו ההרגשות כלם ותחדל כל השגה חומרית וחושית
 אצל יתחלפו החלום מהמראה מנד הכנת האדם בעת קבול השפע כי
 בהיותו יסן בדרך כל הארץ ונחה עליו רוח ה' נקרא חלום נבואי • ואם
 היה בהקיץ פעם בחוץ פעם ברחובות ובאתהו אז השפע הנבואי תקרא
 מראה • וכפי שרשי הרב המורה שהפליא תושיה בענין הנבואה אין
 החלום והמראה שוים בשלמות ומעלה אצל היה המראה מעלה שלימה
 והחלום הוא מדרגה למטה ממנה תראה דבריו צפ"מו ח"א וצפ"מא
 וצפ"מה ח"ב מספרו באמרו צפ"מה הנזכר ז"ל והעליונה והשלימה שבהם
 שיתנבא במראה בכלל • אמר גם כן שבחלום הנבואי לא ירחיק שיראה
 הנביא כאלו השם ידבר עמו • אצל אם איפשר שיראה הנביא ג"כ
 במראה הנבואה כאלו השם ידבר עמו הוא רחוק אללו ולא יגיע פעל
 הכח המדמה לזה • והסבה בזה לדעתי היה כי בבא השפע לאדם בהיותו
 יסן הנה ימלאו מבולבל שקוע הדמיון והוא בו מתהפך בתחבולותיו
 בלתי משועבד לשכל להיותו בעת השינה זמן התגברות המדמה ולכן
 תהיה השפע ההוא בחלום בלתי מסודר כי יגבר הכח המדמה על
 השכלי ואינו רחוק שבהתגברות המדמה שמה יחקה כאלו השם ידבר
 עמו עם היותו בלתי אמתי • כי תגבורת המדמה יקח הדבר הכוזב
 תמורת האמתי אצל בבא השפע לאדם בהיותו בעת היקוה ימלא
 השכל גובר ופועל פעולתו והמדמה מסודר תחתיו כפי מה שראוי בעת

עטרת זקנים

היקינא ויהיה הנבואה זכה וברורה להיות רוב השפע על הכח הדברי והמדמה מסודר להשכל כראוי ולכן היה המראה יותר מעולה מהחלום והרחיק הרב האלדי שיראה הנביא בעת המראה כאלו השם ידבר עמו לפי שהדמיון אינו משובש לחקות דבר שאינו אמיתי כמו שהוא בחלום להשתבשו בסבת השינה הקודמת ולהיותו בעת המראה בסוב שבסדור הוא רחוק שיחקה מה שהוא בלתי אפשר : וכלל הדברים האלה כלם שמהנבואה חלום ומראה ושהמראה מדרגה מעולה ונשלמת מהחלום והרב עצמו אמר שיד' ה' היא ממין המראה תראה דבריו בתחלת פמ"א ח"ב ז"ל איני צריך לבאר החלום מה הוא אמנם המראה והוא אמרו במראה אליו אתודע והיא אשר תקרא מראה הנבואה ותקרא ג"כ יד' ה' ותקרא ג"כ מחזה הוא ענין איום וגורא מחריד מחובר לנביא בעת היקנא עכ"ל : הנך רואה ממה שאמר הרב מחובר לנביא בעת היקנא ההבדל שזכרתי מהחלום למראה ותדע שיד' ה' היא המדרגה היותר עליונה שבנבואה ולכן אמר ששם היות שהגיעו אליה הזקנים בהשגתם הנה האצילים לא הגיעו אליה וזהו לא שלח ידו : והנה הרחבנו בזה ליוקר הדרוש : ואמר ויאכלו וישתו להגיד כי האצילים למה שלא היתה עליהם יד' ה' לא הוצרכו להתבודד ולהתפרד מהמאכל והמשתה כמו שנפרדו ממנו משה והזקנים שזכר : אבל האצילים אכלו ושתו ואיפשר שהיה אכילתם מהשלמים שעשה משה קודם עלותו כדבריר"א ז"ל : התבאר מזה שהאצילים אינם הזקנים ושלא נכפל ללא צורך אמרו ויחזו את האלהים ובא ויאכלו וישתו במקום הראוי והותר בזה הספק התשיעי לדעתי : ולפי שהרב המורה הביא לדעתו בהשגת הזקנים שני עדים ממאמר רבי אליעזר הגדול ומדברי יחזקאל במרכבה ראוי שאחקור עליהם ואשתדל לבאר הזמת עדותם או הכחשתם או פירושם באופן אחר : אבל כדי שלא נעשה הפסקה ציבור הפרשה ראיתי להניחם לאחרית המאמר בשני פרקים יבאו בזה בג"ה :

פרק עשרים

בהיתר

הספק העשירי והשלמת ציבור הפרשה : יען וביען היה התכלית הנכסף בעליה הנעלת הזאת התיחדות אדון הנביאים בהר ושבתו שם לקבל התורה והמצוות : לכן אחרי

אחרי זכרון השגת הזקנים הנכבדת והשג' האזילים כפי איפשרותם •
 בא הדבור למשה אדוננו עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת
 האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם • ר"ל שיעלה משם לראש
 ההר לקבל האזילות האמתיות והשפעת הנמרץ מהש' והודיעו שישב שם
 ימים רבים וזהו אמרו והיה שם ושיקנה בשיבה ההיא שלמות נפשו
 ראשונה במראות עליונות מראות אלדים וידבק נפשו באלדים כאחד
 מבא המרום • וגרמו ג"כ זה באמרו עלה אלי ההרה והיה שם ר"ל
 שיעלה במעלה עליונה מהדבוק והנבואה ויתמיד בה לא יסור ממנה
 בעודו בחיים חייתו לפי שמפני הישיבה בהר ישאר מתדבק תמיד
 מוכן בכל עת לנבואה כמו שאזכור בזה הפרק וזהו והיה שם ומלת שם
 חיכו מההכרח שירה מקום אצל יאמר פעמים על ההתבודדות והענין
 אשר הדבור בו ומזה האופן לדעתי אמרו וימת שם משה עבד ה' בארץ
 מואב על פי ה' • ויקבר אתו בגי בארץ מואב מול בית פעור וגו' כי לפי
 שאמר למעלה דבור האל ית' למשה אדוננו ושצמראה הנבואה הראהו
 את כל הארץ וזכר שצאותו ההתבודדות הנפלא מת משה ובהיותו מדבר
 עם השם פנים בפנים הוסר החומ' ממנו ונפשו נשארה קשורה בא ית'
 ודבקה בו כמו שענינו הרואו' איש אחד יפליג בהתבודדות עד שיסירו
 המנפפת מעל ראשו והוא לא ידע בכל אה אצל הוא מתמי' בהתבודדותו
 ככה אדון הנביאים להיותו עבד ה' מת שם בהתבודדות הנבואיי ההוא
 ודומה לזה כתב הרב המורה בפ"ג ח"ג אמר זה לשונו • כשיבא האיש
 השלם בימים ויקרב למות תוסיף ההשגה ההיא תוספת עלומה ותרבה
 השמחה בהשגה ההיא עד שתפרד הנפש מהגוף בעת ההנאה ההיא ואל
 זה הענין רמזו חז"ל באמרו שמה אהרן ומרים מתו בנשיקה כי נאמר
 במשה וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה' ונאמר באהרן על
 פי ה' וימת שם • וכן אמרו במרים שמתה בנשיקה ולא זכר בה התורה
 על פי ה' להיותה אשה ואין עוב להזכיר בה זה המשל והכוונה ששלשת'
 מתו בענין השגה הנאה מרוב החשק וגמשכו החכמים להקרא חוזה
 ההנאה והחשק נשיקה כאמרו ישקני מגשיקות פיהו וזה המין מן המיתה
 אשר היא ההמלט מהמות על דרך האמת לא זכרו חז"ל שהגיע אליו כי
 עם משה אהרן ומרים עכ"ל הרב • והנה העיר על מה שאמרתי אם לא
 שסמך זה לאמרו על פי ה' • ואני אחשוב שגרמו במלת שם • והרב עצמו
 גשתמש מהמלה הזאת בזולת ההכנה המקומית ראה דבריו בראש ספר

עטרת זקנים

המדע אמר יסוד היסודות ועמוד המכמות לידע שיש שם מזוי ראשון
וכו' ואמר בסוף ההלכה השנית אין שם מזוי אמת מלבדו ואי אפשר
שיוכן ממלת שם ההגבלה המקומית כי האל יתברך אינו מוגבל במקום
חלילה ועל הצד הזה ראוי שיוכן אמרו הגה והיה שם ר"ל שיתמיד
בהתבודדות הגפלא שישג בהר והנה אמר שמלבד השלמת עצמו הגה
יקנה עוד לשלמות עמו מעלה עליונה והיא התורה האלדית וההנהגה
העליונה בכתב ובעל פה כי לחות האבן היה נרמז בכתב מלבד ספר
התורה שכתב משה אחרי כן והתורה והמנוח היה המקובלת מפה אל
פה ואמר עוד אשר כתבתי להורותם ויחזור ללחות להגיד כי לא
ינטרך לכתובה לתקות ספק ופקפוק שיהיה בתורה שבעל פה אבל
היתה הכתיבה ממנו ית' כדי להורות לישראל הפעל המופלא האהי הוא
ר"ל כתיבת הלחות וזהו אמרו אשר כתבתי להורותם או יאמר שיתן
לו לחות האבן והתורה והמנוח שהם עשרת הדברות אשר כתב על
הלחות כדי להורות לפניהם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר
יעשו והנה ראתה החכמה האלדית לכתוב עיקרי האמונה והמנוח על
שתי האבנים לרמוז שהם נצחיות ושכל דברי התורה לנו ולבנינו עד
עולם לא יחליפם ולא ימיר אותם ולכן כתבם על האבנים למען יעמדו
ימים רבים ודומה לזה אמר איוב מיתן איפו ויכתבון מלי מי יתן
בספר ויוחקו בעט ברזל ועפרת לעד בצור יחבבון ומשה ע"ה קיים
דבר האל וזהו ויקס משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים ר"ל
ששניהם קמו והלכו אבל יהושע הלך רבו עד התחום ומשה לבדו עלה
אל הר האלהים ולפי ששם היות בעם שרי אלפים ושרי מאות היה מסדר
המשפט שכל הדבר הקשה יביאו אל משה הוצרך לזוות משה לזקנים
שזכ' שבו לנו בזה עד אשר נשוב גומ' מי בעל דברים יגש גו' ר"ל שבו
במקומנו בתוך העם עד אשר נשוב ואהרן וחור יהיו עמם במושב
בית דין הגדול במקום משה ואשר יהיה בעל דברים בדבר הקשה יגש
אליכם כדי לבאר להם את הדין וצוה מההוראה שהיה אדוננו משה
יודע שיהיה ישיבתו בהר ימים רבים כמו שגרמו באמרו והיה שם כפי
ההוראה הראשונה מהפסוק כמו שאמרתי ולפי שארכו הדברים חזר
להגיד עליות משה ואמר ויעל משה אל ההר ויבס הענן את ההר יגיד כי
אחרי עלותו ירד עמוד הענן על ההר ויבסוהו וישכון כבוד ה' על הר
סיני וכבוד ה' אינו הענן אבל הוא לדעתו אש כוגה ויאמר שהיה האש
הנקרא

הגקרא כבוד ה' על ההר ועליו היה הענן דומה לעשן העצ היוצא מהאש
 ולזה ביארה התורה מהו הכבוד שזכר ואמר ומראה כבוד ה' כאש אוכלת
 בראש ההר כי היה דומה לאש עם היות שכפי האמ' אינו אש יסודי ולא
 אש מורכב כי אש דבר אחר נברא על דרך נס ראה דברי הרב המורה
 בפ"סד ח"א ז' ל' וכן כבוד ה' פעמים רלו בו האור הנברא אשר ישיגנו
 השם ית' במקום להגדלה ע"ד המופת ע"כ ובמקומות רבים מספרו
 כתב הרב ע"ה דברי רבים בענין השכינה וכבוד ה' ואור נברא באופנים
 מחולפים ומה הפליא לדבר בעיני כל בעל כנף בעלי העיון האמתיי
 התוריי ולא אבוא עד תכונתו כי אינו מענין המאמר הזה ודי בשכדע
 שכבוד ה' שהוא כאש אוכלת היה בראש ההר והענן היה ג"כ עליו שזה
 ימים ויקרא אל משה ביום השביעי והיו ששת ימים האלה כדי לאסוף
 אדוננו משה בהם הכנה והתבודדות ופרישות רב על פרישות התמידי
 כי היה צריך אליו בעצם כמו שאמרו במסכת יומא האמנם למה לא
 הוצרך לפרישות כזה ביום מתן תורה הוא לפי ששם יות יום המעמד
 הנבחר יום גדול וגורא הנה הכנת אדון הנביאית התמידית תספיק לו
 ולא יצטרך להכנה אחרת וזה לסבות ראשונה לפי שכבר היו נכונים
 שלשת ימים שנית להיות משה ע"ה בין אלהים ובין העם להגיד להם
 את דברי ה' אשר זה ממה שיפסיק הדבקות שלישית שהדבקות ההוא
 היה קצר ומעט ר"ל ביום ההוא לבד אבל בישיבת ההר לקבל הלכות
 יתקבלו שלשה ענינים אחד מהם גדול המושג והוא השגת הנמצאות
 עליונות ושפלות כלם ועניני התורה פרטיה ודקדוקיה בסבותיהם
 העצמיות שני היותו גדול מהעם וגפרד מהם אשר בעבור זה יפליג
 בדבקותו ולא יפסיקוהו שלישית התמדתו ארבעים יום וארבעים לילה
 בהשגה ההיא מצד הפסק מדברים הטבעיים מאכל ומשתה ושאר
 הדברים ההכרחיים לחי אשר כל זה ממה שיגדיל מעלת הישיבה בהר
 כפלים לתושיה ממעמד מתן תורה ולכן ביום מתן תורה הספיק הכנת
 אדון הנביאים להתבודדות היום ההוא בקבלו התורה והיותו בין השם
 ובין העם אבל בישיבתו בהר היה צריך שיהיה השפיע יותר מעולה
 ורב והדבקות יותר עמוס וגמרן כפי ערך המושג ושיתמיד זמן רב בלי
 מזון כלל אשר זה ממה שאי אפשר שהנוף יסבלהו כפי הסדר הטבעי
 והתמדת הדבקות גם כן ימנע מצד השכל האנושי כי לא נסה ללכת
 באלה הנה בעבור כל הענינים האלה הוצרך להתבודד אדוננו משה

עטרת זקנים

ע"ה ולהבין לבו ולהתפרש מכל עניני הגוף ששת ימים מה שלא הוצרך
במעמד אחר כי כפי מעלת המעמד באיכותו והתמדתו תצטרך
הפרישות והנה היה בזה הזמן הפרישות להסכים עם הצריאה אשר
ששת ימים עשה ה' וציוס השביעי שבת ככה משה אדוננו ששת ימים
עשה הכנתו וציוס השביעי שבת בהשגתו לפני האלדים וינח ציוס
השביעי וזהו ויקרא אל משה ביום השביעי : ואמנס בשאר הפעמים
שעמד משה בהר ג"כ ארבעים יום וארבעים לילה לא הוצרך להתבודד
כל כך כמו שהיה במעמד הזה לפי שבישבת ההר בפעם הראשון קנה
תכונה נכבדת ונרדמו כחותיו הגופיות ומתו תאוותיו באופן שנשאר
יוכן תמיד להדבק באלדים מבלי שיצטרך עוד לפרישות כי במעמד
הזה ייה התבודדותו כל כך עלום שנפרד שכלו מחומריו ולא נשאר בו
הקשר כלל אבל היה יחסו אליו יחס שכל הגלגל רוצה לומר מניעו
עמו כי עם היותו מניעו לא ידבק בו והוא נבדל ממנו וכן נשאר רוח
אדון הנביאים נבדל מגופו ובלתי נקשר עמו ההקשר ההוא אשר לשכל
האנושי עם שאר האנשים ובה מתו תאוותיו צענין שלא יוכלו להמנע
עוד הדבקות האלהי : ומזה תבין ענין אמתי לא שיערוהו הראשונים
והוא שהיות אדון הנביאים מתנבא בכל עת והיותו מוכן תמיד לא היה
הענין הנפלא הזה מתחלת נבואתו אבל קנה הכח הגדול הזה במעמד
ההר אחר שבתו הארבעים יום והארבעים לילה בלי מאכל ומשתה כי
אז קנה גופו תכונת הגשמים השממיים הנלחיים וקנה שכלו תכונת
השכלים הנבדלים מחומר המתענגים בעיוס והתבודדותם תמיד
ומפני זה נשאר מוכן להנבא בכל עת והרצדינו נסים כתב שהיה
מוכן להנבא בכל עת להיות נבואתו מאת השם ית' אשר לא יצטרך אל
אמצעיים מוכנים ולא אל הכנת המקבל והיא סבה אחרת אבל מה
שכתבתי הוא הנכון והאמת יורה דרכו ואתה רואה שמבינו הקדושים
הוכיחו היותו מוכן בכל עת לנבואה ממאמרו עמדו ואשמעה וזה היה
אחר המעמד הזה לפי שממנו קנה התכונה הזאת ומפני זה גם כן
נפרד מאשה אחר זה המעמד כי מפרישותו הרב ומהפסד מזגו והרכבתו
בהר לא נשאר בו כח משתמש בזוג ובאחת משאר הפעולות הטבעיות
וכן אחשוב שכל ימיו לא היה עוד רעב וצימא ולא יזיקהו העדר השינה
או העדר הרקת המותרות זמן רב ולא היה משתמש בצרכי הגוף לתאוה
כי אם להכרח העמדת החיות וכל זה מהתכונה שקנה בהר אשרי

ואשריו

ו' שריו שלכך זכה. וזאת היא הסבה בעצמה שבהיות משה בן מאה
ועשרים שנה לא כהתה עינו ולא גם לחה לפי שמקרי הטבע כלם וחולשת
הכחות שתמשך אחר הזקנה נעדר ממנו ולא נמצא בו ולכן היה מיתתו
בלי זער וכאב כמו שפירשתי באמרו וימת שם משה בארץ מואב על פי
ה' כי היו הכחות כבר באופן כך מההפשט והיה הגפש כ"כ נפרדת
מהחומר שלא הרגיש כאב וזער כלל בשעת המיתה אבל בתוך
ההתבודדות הוסר החמר ממנו וזה אינו לסבה טבעי מפני זקנתו כי
כבר יצא עינו ממחשפט הסדר הטבעי אבל היה מיתתו בגזירת עירין
ובחימר קדישן וזהו אמרו על פי ה' כי במאמרו מת בלא סבה מקריית
או טבעית: התבאר א"כ שמהפ"ה נצטרך לפרישות ששת ימים בזה
המעמד האלדי לגדל המושג והתמדתו. ולכן חכמיו ז"ל במסכת
זמא לא למדו הפרישות לכל הנכנס למחנה שכינה כי אם ששת ימים
כמה והוא מהקושי כי אם הוא ע"ה נצטרך לפרישות ששת ימי למעמד
גדול ונורא כזה היה ראוי שילמדו פרישות שנים עשר יום או יותר לכל
איש אחר הנכנס למחנה שכינה כפי ערך מעלתו למעלת משה כמו
שלמדו הם בזה הדרך עצמו כאמרם ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלס
שבעת ימים ק"ו לשכינה תכלס י"ד יום אבל היה כוונתם שעם הבדל
מעלת משה לכל אדם הגה ערך השגתו במעמד ההוא להשגת כל אדם
ערך שכלו לשכל שאר האנשים ולכן יספיק שיהיה פרישות כל אדם
הנכנס לעיון הדברים האלדיים והעבודה במקדש אשר כל זה יכוונו
בנכנס למחנה שכינה כפרישות אדון הנביאים להשגה הנפלאה ההיא
ויתמיד פרישות כל אדם בענין קטון כמו שהתמיד פרישותו ע"ה בדבר
גדול המעלה והערך. ולזה אמרו כל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה
ששת ימים. ר"ל כל הנכנס יהיה מי שיהיה טעון הפרשה ההיא. ואמר
ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר גו' ויצא משה וגו' להגיד שאע"פ
שהיה מראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר וזה כפי הנראה לעיני בני
ישראל אבל לא כפי האמת בעצמו כי לא היה אש שורף הגה עם כל זה לא
נמנע משה מלבא שמה כשקראו האלית ולא פחד לבוא אבל בא בתוך הענן
וגם פלה אל ההר והוא ראש ההר אשר שם מראה כבוד ה' כאש אובלת
וזכר שם ישב עם ה' ר"ל בדבקות אלדי נמרץ ארבעים יום וארבעים
לילה והיה כל הזמן הזה עסוק בעיון אלדי לא נפרד ממנו כל אותו הזמן
רבע אחד כי היה הדבקות בכל הזמן ההוא אחד קשור מדובק לא נחלק
לשיעורים

עטרת זקנים

לשיעורים ולא נפסק שעה אחת לא בשמוע המאכל והמשתה והשינה
ושאר הדברים ההכרחיים לחיו ולא ד"ח וגת ינת הלחות היה בסוף הארבעי
יום אחר כלות ההתבודדות וההשגה עלומה ההיא כל אותו הזמן וזהו
אמרו ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו וגומר יאמר כי לא היה הפסק
ההשגה גם בקיבול הלחות כי לא נתנו כ"ח אחרי שלמות ההשגה ככלתו
לדבר אתו וזה דבר לא תשוער אללנו פליאתו מלד הנושא החמרי
אשר ימנעוהו תכלית ההמנעות ומלד השכלג"כ אשר מפאת עגמו ואשר
גסה ללכת לא יסבול הדבוק התמידי הזה כל הזמן הגדול ההוא להיות
יחס שמור בין המשיג והמושג אם לא כי יד ה' עשתה זאת לזכות את ישראל
והרים בחור מעם להעלותו מן הארץ בין כבדים שם קינו לעמוד בחצר
בית המלך פנימה כגבורים אשר מעולם פורשי כנפים וכמו שהתחכם
הטבע בתוך המורכבים החמריים להפליא המין האנושי ביתר שאת
ככה ראה מהמין ההוא להפליא חסיד לו נבדל ממנו כהדל המין כלו
משאר מיני הבהמות מדברים: ישתבח היוצר מבחר היוצרים:

פרק אחר ועשרים

בהיתר

הספק הי"א והי"ב: הנה ישיבת אדוננו משה ע"ה
בהר ארבעים יום וארבעים לילה היה אליל לשלשה
סבות הכרחיות: הסבה האחת יתבאר אחרי שתדע ד' הקדמות:
הראשונה שבעולם החומרי השפל הזה יובחנו עשרה דברים הווים
בהם יוכללו כל שאר הנמצאים החומריים: האחד מהם הוא החומר
הראשון והוא המשותף לכל הנמצאים והנושא לכל הנורות: ואמנם
מציאותו ואי זה מציאות הוא אם צבח או בפעל הרבה בו הדברים
הפילוסוף במאמר הראשון מספר השמע ובספר מה שאחר הטבע
ובדרושי צ"ר הטבעיים: השני הוא הנורה הנשמית הפוללת לכל
הדברים והיא הנורה הראשונה שתחול בחומר ההוא: ואמנם מה
הנורה ההיא ואם היא המרחקים הבלתי מוגבלים השלשה: הרבה בו
הדברים אצוחמד וב"ר בקצור מה שאחר הטבע הפליא תושיה לדעתו
בדרוש הזה ובמקומות אחרים: השלישי מהם היא הנורה הפרטית אשר
ליסוד מן היסודות אשר בה יתחלף משאר היסודות ואם הנורות ההם
הם האיכויות הראשונים או הכובד והקלות או דבר אחר בלתי נודע
אללנו

אכלנו חקר מזה ארסטו בספר השמים ובמקומות רבים וג"כ מפרשי ספריו ואני הנה כתבתי בזה דרוש אחד: הרביעי הוא המקרים הגמשים אחר הזרות הכוללות והפרטיות ומהם ראשונים כחוס וקור ולחות ויוצג מהם שניים ככובד וקלות והמרחקים המוגבלים השלשה ומהם חקר הפלוסוף בספר המאמרות ובספר מה שאחר הטבע ובספר השמים והעולם במקרי היסודות החמישי הוא בדברים שיתהוו באויר מחומר האד העולה מן הארץ והוא הענן והמטר והשלג והברד והקשת והעגולה אשר סביב הלבנה וזולתם והרבה בהם הדברים ארסטו בספר אותות ונליונות ואבוחמד בחלק הטבעיות השישי מהם הוא מה שיתהוו באויר מחמר העשן העולה מהארץ והם אבני אלגזים והרוח והכוכב הנקרא דשביט וג"כ הכוכבים בעלי הזנבות והרעם והברק וזולתם מהדברים: ובידיעת הדברים האלה הרבה החקירה הפלוסוף ג"כ במקומות הנזכרים השביעי הוא המתכות והם אשר יתהוו ממה שיסגר בצטן הארץ מן האד והעשן שלא עלה לאויר וגם בזה המורכבים הרבה הדברים ארסטו ואבוחמד גם כן ויתר המפרשים במקומות הנזכרים השמיני הנפש הנומחת והיא הגמלאת בלמחים ובצ"ח אשר מפעולותי ההזנה והגדול וההולדה בדומה ואמנם מה ענין הנפש הזאת חתר ובקש ראש הפלוסופים בצ"ח והשני מספר הנפש ובמקומות אחרים והמפרשים במקומות רבים מספריהם: התשיעי הנפש החיונית אשר פעולותיה ההשגה והתנועה ברגלן ואליה יוחסו כל ההשגות פנימיות וחיצוניות וחקר עליה הפלוסוף במקומות הנזכרים ובספר חוש ומוחש והעשירית מהגמלאים הוא המדבר והוא הכח המשיג במחשבה ועיון ממנו שכל מעשי וממנו שכל עיוני ואמנם מהות הנפש הזאת ואם היה הכנה או צורה נבדלת חתר בחשך ארסטו בספר הנפש והמפרשים בחבוריהם והרבה הדברים הר"ל בצ"ח מספר מלחמות אשר לו ואת כלם ישא רוח: הגה התבאר שהגמלאים השפלים כלם יוכלו בעשרה מינים מההווים פשוטים ומורכבים לעצמיותם ומקריהם והיא ההקדמה הראשונה: ואמנם ההקדמה השנית היא שרוב המדברים בעניני הגרמי השמימי' כללו דרושיהם וחקירתם בעשרה דרושים בהם יוכלו כל החקירות וכל הידיעות שאמרו בהם והדרוש הראשון מהם הוא בידיעת עצמותם רצוני לומר אם הם מורכבים מהחמר הראשון והצורה גשמית כגשמים השפלים או

עטרת זקנים

אם הנושא בהם הוא הגשמות לבד והוא העומד מקום החומר או אי זה
הוא הנושא בהם ואם הכוכב הוא מטבע הגלגל או יתחלף אליו בסוג
או במין ואם הם בעלי נפש ולויר וצדק זה חקר הפלוסוף במ"ב
מספר השמים והעולם וב"אממה שאחר הטבע וב"ר במאמר שגשה
קראו ענש הגלגל: הדרוש השני הוא במספר הגלגלים אם הם
שבעה גלגלים לשבעה כוכבי לכת וגלגל הכוכבים הקיימים וגלגל
המזלות והגלגל היומי או אם הם יותר מהמספר הזה או אם אין
גלגל היומי על גלגל המזלות כמו שחשב ב"ר והוא דעת רלב"ג בפ"ד
ח"ב מ"ה מספר המלחמות: ואם בקרב שבעה הגלגלים הראשונים
ימצאו קבועים גלגלי ההקפה וגלגלי יונאי מרכז אשר הסכימו חכמי
התכונה עליהם או אם הגלגלים חמשים כדעת קדמוני התכונים כמו
שהביא הרמב"ם ז"ל בפ"ד ח"ב מספרו ובפ"ט ממנו וכבר הרבה
הדברים בדרוש הזה בטלמיוס בספרו וב"ר בקצור האלמגסטי ובעל
ספר יסוד עולם בקצרה: הדרוש השלישי התחלפותם ר"ל הגרמים
השמיים אם יתחלפו בסוג או במין או בחלוק אשיי לבד וזה החלוק
האם הוא לבד בענש הגלגלים או ימצא ג"כ בכוכבים החלוק ההוא
וארסטו דבר מזה בי"אממה שאחר הטבע ואחרוני הפלוסופים דברו
יותר בזה הדרוש תראה דברי ב"ר בדרושים הטבעיים ופאולודי ויניציא
בפירושו על מאמר הראשון מספר השמים והעולם: הדרוש הרביעי
הוא בתמונתם ר"ל אם תמונת הגלגלים כלם הם כדוריות או הם
בתמונה אחרת והכוכבים גם כן אם הם כדוריים וארסטו חקר על זה
במאמר הב' מספר השמים והעולם: הדרוש החמישי מקומם ר"ל
אם מקום הגלגל הוא שטח מקיף שזה נבדל כמו שהוא ב"אחר הגשמים
המוקפים או הוא המרכז המוקף וחקר עליו ארסטו במ"ד מהשמע:
הדרוש השישי במצבם ר"ל במצב הגלגלים אם השמש ממעל כוגה
וכוכב אם יהיו הם למעלה ממנו כי בזה מחלוקת רב ובטלמיוס חשב
שהם למטה מהשמש והשמש באמצע שבעת כוכבי לכת וחכמי אנדלוס
הבריוח לפי הקדמות בטלמיוס שהוא בהפך כמו שהביא הרב המורה
בפי"ט ח"ב וצדק זה כללוגס כן ענין לקיות השמש והירח שהוא
כפי מצבם ומאי זה טעם יעלו שני כוכבים כאחד ולא יסקעו כאחד
ולמה היו הימים בלתי שוים במקומות המחולפים מהיישוב אשר כל זה
גמשך כפי המצבי וחקרו בזה התכונים כלם בספריהם המפורסמים:
הדרוש

הדרוש השביעי הוא בתנועתם ר"ל אם יתנועעו כלם בתנועה אחת פשוט' או בשתי תנועות' ומה הם שיתנועעו לצד ממזרח למערב ואשר יתנועעו ממערב למזרח ואשר יתנועעו שתי התנועות ההם ומאי זה טעם התנועעו קצת מהם בתנועה אחת בזמן קצר וקצת מהם יתנועעו אותו מרחק בזמן ארוך' ואם הכוכבים נחים קיימים בגלגלים או היה הגלגל קבוע ומזל חוזר כדברי קצת חכמי ישראל הלא הרבה הדברים בזה החוקר בספר השמים והעולם מ"ב מ"ג מבוקש ד' וה' ממנו' והביאו בעל ספר יסוד עולם מדברי בטלמיוס' הדרוש הח' במניעיהם ר"ל אם המניע בגלגל הוא"כ כו' או הוא שכל נדל ממנו ואם הוא נדל האם יתנועע הגלגל ממנו על צד התשוקה או בלי זה אופן תהיה תנועתו ממנו' ובאו בזה הדרוש דברים במ"ח מהשואע ובספר מה שאחר ואבוחמד בספרו בחכמ' האלהות והרצ המורה במ"ב מספרו' הדרוש הט' בזמנ' ר"ל אם הם האוים וגפסדים או היו קדמונים כמה שעבר וגנחיים כמה שיבאו או היו האוים בעבר וגנחיים בעתיד כדעת אפלטון והרבה דברי הבל וכזו הפלוסוף בזה בספר השמע ובספר שמים והעולם במקומות רבים מהספרים ההם ויתר הפלוסופים' ודבר עליהם הרב האלדי במ"ב מספרו' הדרוש העשירי בפעולתם ר"ל אם הם פועלים בשפלים אם לא ומה פעולתם בהם אם בהווה וההפסד לצד כדעת הפלוסוף או בכל שאר השנויים והמקרים המתחדשים בעולם השפל כדעת התיכוני ואם זה מהם על הכוונה הראשונה והתכלית הראשו' בהם או הוא מהם על הכוונה השנית' והחוקר דבר בזה ג"כ במ"ב מספר השמים והרצ המורה במ"ג ובאגרת שכתב לחכמי הר' מונפיסליר תחלתה מי זאת הנשקפה כמו שחר' ורל"ב ז'ל במ"ב מה"מ מספר המלחמות' הנה התבאר שכל ידיעות הגרמים השממיים כלם יוכללו בעשרת הדרושים האלה אשר הפילוסופים חקרו בהם וילאו למצא הפתח' והיא ההקדמה השנית' ההקדמה הג' שהפלוסופים האחרונים גזרו אומר שהשכלים הנפרדי' הם עשרה והביאם לזה מפני שהם מנות שעה גלגלים וגזרו שהמניעים הנדלים הלא הם במספרם והעשירי הורה עליו זאת שכלינו מן הכח אל הפועל והוא השכל הפועל ונותן הנורות' וכמו שביארו הזקן אבועלי צ"ס בספרו שחבר בפלוסופיה והביאו הרב המורה בפ"ד ח"ב מספרו' ועם היות שב"ר לא יודה בזה ויכפור בהקדמות אשר עליו

עשרת זקנים

צנו הדעת הזה אחרוני הפלוסופים הנה הוא בהכרח יודה שמספר הנבדלים אי אפשר שיהיה פחות מעשרה מהלך שאמרנו : והנה דעת האמתיים מאנשי התורה הוא שהם רבים מאד וכמו שאמר חזקוני יש מספר לגדוליו ואמר דניאל אלף אלפין ישמשוניה ורבוה רבבן קדמוהי יקומון גו' ואינו גוזר אם המלאכים האלה לדעתם הם השכלי' הנבדלים או אם הם כחות טבעיות הנקראות בלשונם מלאך ממונה על ההריון שרו של אש שרו של ברד כמו שחשבו חכמים מאומתינו הדוברים על ה' עתק. אבל אומר שאף שיהיו במספר גדול הנבדלים ההם הנה יוכלו במנין העשרה כי אלף אלפין ורבוה רבבן הוא עשרת מאת האלפים או עשרת אלפי אלפים : ולכן נוכל לומר שהשכלים הנבדלים יוכלו במספר הזה מהעשרה והיא הקדמה הג' אשר אקדים בזה : ההקדמה הרביעית היא שעם היות שהפלוסופים שמו יד לפה בענינים האלדיים וגזרו שהתוארים נמנעים בחקו כמו שביאר ב"ר מאד בספר הפלת ההפלה והרבה האלדי בח"א מספרו : הנה חכמי האמת חבמו ישכילו זאת והם חכמי הקבלה והמה ראו את אלדי ישראל והשיגו ממנו עשרה ספירות עליונות הנקראות בלשונם : כתר חכמה בינה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות : והספירות האלה אינם דברים עצמיים מתחלפים בו יתברך יחדש בו הרבוי ואינם מקרים חלילה כי אינו נושא להם אבל הם ענינים מתאחדים בו יוחסו אליו כפי פעולותיו ובידיעתם תשלם הידיעה האלדית בזה שאיפשר לאדם ולכן היו אותיות שמו ית' במלואו עשרה וכל ההיות עליונות ותחתונ' מתהוים ממנו כהיות כלגוי האור מן השמש מאותיות שמו הויה אחת מאות אחת ולזה היו ההיות במעשה בראשית באותו המנין ונתנסה אברהם אבינו בעשר נסיונות ונברא העולם בעשרה מאמרות והיכו המזריים במזרים עשר מכות ועל היסג"ב ויתר העשירות כלם הלא הם כפי מנין אותם האותיות הנשפעות ממנו להיותה כחות עליונות וסגולות נפלאות מתאחדות בו אם היה שיאמר עליהם שם הכח והסגולה : וכמו שאמרו חז"ל למען שתי אתתי אלה בקרבנו אל תקרי אותותי אלא אותיותי התבאר מזה שהידיעה האלדית נקנות בעשרה ענינים יקראום הספירות והיא ההקדמה הרביעית : ואחרי הודיע אלדיים אותך את כל ארבעת ההקדמות האלה אומר שישיבת משה אדונו בהר ארבעים יום וארבעים לילה הוה להשיג אמתת הדברים כלם תחתונים ועליונים

ועליונים ולכן ישז העשרה ימים הראשונים בהשיגו טבעי הדברים
 ותכונתם וזורתם האמתיות לא כידיעה הרקה בוקה ומבוקה ומבולקה
 שהשיג הפלוסוף אשר לא הגיע להשיג נורת הזכוב האמתית והיותר
 קטן שבדברים הטבעיים. אבל כל הדברים אשר בעולם השפל חומר
 וזורה בוללת והפרטית והמקרים ושאר הדברים כלם השיג על
 אמתתם ידיעה ברורה אמתית. ולהיות הגמלאים השפלים במספר
 העשרה כמו שבא בהקדמה הראשונה היה השגתו בהם בזה המספר
 מהימים והעשרה ימים השניים נלטרך להשיג טבעי הגרמים השממי'
 וטבעי הככבים ותנועתם ומניעיהם ומספרם ומצבם ויתר הדרושים
 אשר ימלאו בידיעתם ולהיות דרושי הידיעה בהם עשרה כמו שבא
 בהקדמה השנית היה ישיבתו בהשגתם עשרה ימים לרמוז למספר הזה
 מהידיעות וההשגות: והעשרה ימים השלשיים נלטרך משה אליהם
 כדי להשיג עיון השכלים הנבדלים מחומר משרתי האל עושי רצונו ר"ל
 במהותם וסדורם ואופן השירות והשבח שישבחו לאל ובמספרם ג"כ
 בהתחלפותם אם היה שיתחלפו במין או במקרה מהמקרים או בהיות
 האחד עלה והאחר עלול. ולהיות מספר השכלים הנבדלים נכלל
 בעשרה הן שיהיה עשרת אחדים או עשרת מאות או עשרת אלפים או
 יותר מזה. היה ישיבתו בהם עשרה ימים לרמוז על מספרם זה.
 והעשרה ימים האחרונים מהם עלה משה אל האלדים ונתעלה בהשגת
 מה שאיפשר מהאלהות ואיכות המלאות הנבראים ממנו שהוא תכלית
 הידיעה וסוף ההשגה והוא הנלחת האדם אשר אין למעלה ממנה.
 ולפי שהספירות אשר בהם יוכלל כל זה הם עשרה כמו שבא בהקדמה
 הרביעית היה ישיבתו בהשגה ההיא עשרה ימים לרמוז על מספר
 הספירות אשר היתה בהם ההשגה: הגה התבאר שהיתה ישיבתו
 ארבעים יום וארבעים לילה כדי לרמוז על מיני ההשגות שהשיג בעול'
 השפל ובעולם הגלגלים ובעולם השכלים הנבדלים ובאלוהית: אך
 דע וראה כי כמו שלא היה השגתו בעולם השפל בהשגת החוקרים
 בשכלם ככה לא היתה השגתו בגלגלים ובשכלים הנבדלים ובאלוהית
 כאופן השגת החוקרים אשר לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו והמה
 יודו אשר למעלה מגלגל הירח לא השיגו דבר כי אם באומד לא כן עבד
 האלדים משה כי כאשר גברו דרכי נבואתו לדרכי הראיות השכליות
 המדומות ככה גבה השגתו הפלא ופלא והיתה כפי אמתת הגמלאים

עשרת זקנים

ההם כאחד מנבא המרום וכמו שישיגוהו אחד מהשכלים הנבדלים •
ואם יקשה בעיניך איך בהשגת הדברים השפלים התמיד עשדה ימים
כמספר אשר התמיד בעיון השכלים הנבדלים עם כל חלוק ההשגות
ההם • אני אשיבך מלין שהיה מספר הימים להורות מספר הידיעות
עם היות שהמושגים יתחלפו במעלתם וקושי ההשגה בהם כמו שהיה
הענין במעשה בראשית שיוחד יום אחד להיות השלמים כמו שיוחד יום
אחד להיות המאורות או להיות השכלים הנבדלים אם היה שגרמו
באמרו יהי אור ויהי אור כמו שבא בקבלה האמתי וגם כי ינטרך
לעשרת ימים הראשונים להשגת העולם השפל להיותו בלתי מוכן
ואחריהם ישאר כל כך מוכן שלרוב הכנתו בעשרה ימים הראשונים
כשאר מוכן להשיג בעשרה ימים השניים עולם השמים והם הגלגלים
כלם ואחרי היותו כ"ב בעשרים יום נשאר ראוי והגון להשיג בעשרה
ימים לבד השלשיים עולם השכלים הנבדלים וה"ה בעשרה ימים
הנשארים • ובזה הדרך היה ההכנה בימים הראשונים עוזר גדול
להשגה הנמשכת ולכן יסתפק בה במעט מהימים הנה התבאר ממה
שאמרתי שהישיבה בהר היה כדי להשיג סודות המציאות ואמנם הלחות
נתנו באחרונה אחר היותו שלם בכל מה שאפשר ובעת גתינת הלחות
השלימו האלדים בביאור המלות כפי הראוי • וזהו אמרו ויתן אל משה
ככלתו לדבר אתו והרצון בזה כי כאשר כלה לדבר אתו ר"ל להשיג
העניינים האלדיים הנרמזים בדבר אתו אז אחרי השלמת ההשגות
כלם נתן אליו הלחות עם ביאור המלות כמו שאמרתי וזאת היא הסבה
הראשונה לדעתי בישיבת משה בהר • והסבה הב' בישיבת אדון
הנביאים בהר כל אותה הזמן היה כי להיות השכל האנושי נקשר בנו
הקשר ימנעוהו מהשגת הנבדל וקבול השלמות האלדי אשר השיג משה
בהר להיות ההשגה היא רוחנית יותר ממה שאפשר אליו לסבול •
לכן גזרה החכמה האלדית לברוא חדשה בארץ אשר כמוה לא נהיתה
ולא נראתה כזאת מהיות גוי והיא להעלות אדון הנביאים ממדרגה
אנושית אל מדרגה רוחנית נבדלת ולכן צוהו שיכין עצמו לזה כדי
שיחליף מזגו והרכבתו זו לזו וקו לקו באופן שאחר ההכנות ההם כלם
יקבל צורת הרוחניות ויהיה ראוי לקבל ההשגות האלדיות כאחד מנבא
המרום ואולי שלזה נאמר לו עלה אלי ההרה והיה שם ר"ל שיתהוה שם
ויקב' היות שלתי • והנה העלם האנושי יתהוה בארבעים יום כמו

שזכרו רז"ל במקומות רבים ובסוף הארבעים יום ישתלם ההכנה ויקבל
 המתהווה נורה אנושית לא קודם לכן כיהיו הימים הראשונים ימי
 ההכנה וכמו שהתבאר בשני ובשביעית מספר השמע הנורות יחולו
 פתאום במתהווים אחרי הדרגת ההכנות כלם והנורות האלה היות זה
 דרכם גם כן שיחולו אחרי ההכנה נאמר במלאכת המשכן ותכל כל
 עבודת משכן אהל מועד ויכל משה את המלאכה ויבס הענן נו'
 וכבוד ה' מלא את המשכן הנה בעבור זה הוצרך משה ע"ה לשבת
 בהר ארבעים יום וארבעים לילה שהוא הזמן המוגבל להויה האנושית
 לחול בה הנורה ולא נשלמה ההכנה להשיג הנורה המעולה ההיא כי
 אם בסוף הארבעים יום והארבעים לילה ובהשלמתה כתיב ויתן אל
 משה ככלתו לדבר אתו ולפי שבארבעים ימי הויה אולד אין שם
 מאכל ומשתה לכן היה שלחם לא אכל ומים לא שתה כדרך המתהווה
 והנה רצה להדמות בהויה הזאת לפועל השלם שגומר מלאכת ההויה
 האנושית בארבעים יום או שהוצרך לכך זאת היא הסבה השנית
 ביציאת משה בהר והסבה השלישית היא כי הוצרך אדוננו משה
 ע"ה להכניע יצרו ולהמית תאוותיו ולהכביש מזגו וטבעו לממשלת
 השכל באופן שלא יעכב מהשגת השלמות ולפי שהאיכויות הגוברות
 באדם ארבעה וליחותיו ויסודותיו אשר מהם הורכב ארבעה והיה
 גודל השגתו נכללת בעשרת הדברות כתובים בארבע אלדים לכן היה
 הוצרך להכניע כל יסוד זלימה עשרה ימים כמספר עשרת הדברות
 באופן שכל יסוד ויסוד מהד' יכנע לקבול הדברות העשרה ההם ומפני
 זה היו ימי ההכנה והכניעת החומר ארבעים יום הנה התבאר שהסבה
 הראשונה שזכרתי בזה לקוחה מפאת המושג ומעלתו והסבה השנית
 הוא כפי המשיג וצורך הכנתו והסבה השלישית היא כפי צורך שניהם
 קוצר המשיג וגודל המושג אכן נשאר לרעת אם היה שהארבעים יום
 הראשונים הוצרך משה אליהם מפני הסבות האלה בארבעים ימים
 השניים וגם הארבעים שיש בהם פנים שלישי מה היה הוצרך אליהם
 בזה המספר בעצמו ואיפשר שנאמר כפי דעת קצת המפרשים שלא
 היה הישיבה בהר כי אם שתי פעמים בלבד ושדפס הראשונה הוצרך
 אליה מהסבות שזכרתי ושהמדרגה האלדית הזאת שקנה הנה
 במעשה העגל אשר דאג לו כי מר כי נגע עד לבו עשתה לו כנפים
 נגשר יעוף השמים ומור אדון הנביאים להסתבך בסנסוני ההגשמה

עשרת זקנים

בעצבון לבו וכדי להחזיר אבדה לבעליה הוצרך להעביר את רעת העגל
ואת מחשבתו ית' אשר חשב על היהודים לאבדם ואחרי התפלה
והתחנה ונתרצה האל למחות עונם אמר לו האל פסל לך שני לחות
אבנים כראשונים ר"ל שיתבדוד כבראשונה כאשר קבל הלחות • ואז
ישב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לזכך החומר ולחזור למדרגה
הראשונה שאבד • ואחרי ההכנה ההיא הוכן לקבל שנית הצורה העליונה
וניתנה לו אז באמצעות הלחות והיותר נכון אנלי הוא שבפעם הראשון
שישב משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה לגדל המושג שהשיג
ולרוב הפלאות אשר נעשו שמה בימים הראשונים רצה הקב"ה במספר
הימים ההם שיקבל סגולה נפלאה מהפעם הראשונה ההיא וקבע
במספר הימים ההוא האלוהי יתברך כח יתר וברכה רבה ולכן בשאר
הפעמים בעמדו על עון העסובעמדו על הלחות השניות נתעכב
צהר המספר ההוא מהימים וישב שם ארבעים יום וארבעים לילה יען
וביען מספרם יועיל מאד בסגולה רצויה • ולזאת הסבה גם כן אגחנו
שארית יעקב בכל שנה ושנה עושים ארבעים ימיתשובה והימים האלה
נזכרים ונעשים לפי שבסגולתם ובקדושתם שקנו בתחלה היו עוד כל
ימי הארץ נרצים לפניו ית' • וגם אני אודך שהפלא העצום לא היה כי
אם בפעם הראשונה שישב בהר בלא מאכל ומשתה כל אותו הזמן • אבל
בשאר הפעמים לא היה הנס כל כך גדול לפי שקנה תכונה קיימת
והפסע מהחומר בפעם ההיא כל כך חזק שלא נשאר הקשר מה לנפשו
בגופו ולא ירעב ולא יצמא עוד כמו שכתבתי בפרק הקודם לזה : הגה
פתבאר משלשת הסבות האלה ששיבת אדוננו משה בהר הזמן הקצוב
הזה היה להכרח רב ואחר עס זה הספק האחד עשר : ואמנם בהיתר
הספק השני עשר והוא למה נעדר משה אדוננו מהמאכל והמשתה כל
ימי היותו בהר • אני אחשוב בו שתי סבות הכרחיות • האחת כילהיות
הכוונה במעמד ההוא החלש כחות הגוף והפסד התאוות והכבד חומר
אדון הגביאים באופן לא יהיה מונע הדבקות האלדי היה מהחסד האדי
להעמידו מבלי מאכל ומשתה בענין שההזנה התמידית לא יחזק כחות
הגוף והעדר האכילה והמשתה יחליש הכחות וימית התאוה אשר הוא
ממה שיעזור לכוונת המעמד מאד : והסבה השנית בהעדר המזון היה
לפי שהדבקות וההשגה בהם היתה בלה מתאחדת מדובקת כל
הארבעים יום מבלי הפסק כלל ואם היה אדון הגביא' משתמש בהזנה

הגוף היה מפסיק בהתבודדותו כי בהשתמש בגפשו בכלים הגשמיים
לא תוכל להשתמש במושכלות והיה המאכל והמשקה מזיק ומונע לא
לבד מפאת עצמו כי אם גם מפאת הפסק הדבקות אשר ימשך ממנו
בהכרח כי האכילה תחייב השינה ויציאת המותרות ושאר הדברים
ההכרחיים בחי אשר כל זה ממנה שימנע התמדת ההתבודדות והשלמתו
הנה גם מפני זה חייבה החכמה האלדית שלא ישתמש אדון הנביאים
במאכל ומשתה ודברי החכם ד' עמואל מארץ רומא ראיתי בפי'
התורה אשר לו דבר זה לשונו ויש אנשים יראו לתת טעם בדבר ויאמרו
כי סבת זה היה שמה ע"ה אז באותו המעמד האלהי לבש מלאכות
ופנה מכל טרדות העולם ומחשבותיו וכל כחותיו הגופניות נתבטלו
ולא פעלו פעולתם להתגבר שכלו אז ושוטטו בעולם המלאכים
ומתוך שלא נשאר בו שום כח גופני שלא נח מפעולתו א"כ הכח
המושך והמעכל והדומה ודומיהם מן הכחות הגופניות לא עשו
פעולתם למשוך ולרחות ומתוך כך נשאר גופו עם המזון שהיה בו
הימים ההם הנזכרים וע"ד האמת זה הדבר היה מן המופתיים
הגדולים שהיו מיום בריאת העולם ועל זה הענין ממש נאמר נגד כל
עמך מעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל
העם אשר אתה בקרבואת מעשה ה' כי גורא הוא וגו' עכ"ל ויפה
דבר באחרית דבריו ואמנם לא נזכר הנה בפרשה הענין הנפלא הזה
ועם שאמר ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה הנה לא ראה
לזכור לחם לא אכל ומים לא שתה כמו שאמר אחרי כן לפי שהפלא הזה
נזכר במקומו בפרשת כי תשא ונא בדיאור גדול בפרשת וזה עקב אצל
הנה בפרשת ואלה המשפטים היה הכוונה השלמת ספור עלית משה
להר' ומה ראו הזקנים אצל מה שקרה לו בהיותו בהר לא זכרו הכה'
כי סמך אחרי העליה הגבוהה שבאתה על מלאכת המשכן להיות זה
התכלית הנכסף בספור לסבה שיבא בפרק הנמשך לזה ולכן לא חשש
לזכור הנה העדר האכילה והמשתה שקרה לו בהר ועם זה הותר
הספק השנים עשר:

פרק שנים ועשרים

הספק הרביעי והשלמת דיאור הספק השלישי
שזכרתי בפרשה בפ"ב ובפ"ג מזה המאמר ולא

בהיתר

עטרת זקנים

הותרו עד כה. הנה אחרי ביאור הפרשה והיתר הספקות הנפלות
בה הנה נשאר עלינו להתיר הספק הרביעי והשלמת היתר הספק
השלישי והוא כי אם היה שליחות המלאך והנהגתו לעם דבר ראוי והגון
בהיותם במדבר ומשה לזאת הסב' לא בקש עליו והודה בו. איך אחרי
עון העגל בקש עליו ומשכ מחשבות להרוות בזולתו והנה טבע הארץ
לא יסבלהו. ומשה כבד הודה בגזרה. וגם נשאר לדעת אם היה
שהגזרה אמת כדיק ילין בה איך לא יצתה לפועל ולא נתקיימה כמו
שיער עליה. והנה בתשובת זה אומר שכפי מה שזכרתי בפרקי זה
המאמ' היה יעוד השם ית' לאבות הקדושי' שינהיג זרעם בלי אמצעי
אחרי היותם בארץ לא בהיותם במדבר להיותו מונע גדול לזה. ולכן
אחרי השלמת העם בשני השלמיות אשר היה הכרח היותם על ידו ית'
בלי אמצעי אמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך כמו שפירשתי אבל עם
היות פסק דינו ית' כפי יעודי האבות וטבע הארץ ראוי והגון הנה
אחרי שירד משה מהר והגיד לעם דברי המצות כלם ועם רבויים
וקושי שמירת' השיבו בנפש חפצה כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ומשה
זרק עליהם דם הברית ועלה הוא ע"ה ואצילי בני ישראל וזקנים להר
והשיבו מה שהשיבו. והוא השלם מכל ילוד אשה עלה אל הר האלדים
וישב שם עם ה' בהשגה נפלאה ובעיון נמרץ הפלא ופלא מופשט מכל
חומריות והגיע למדרגת השכלים הנפרדים היושבים לפני ה' ובא
הפשטן מהחומר כל כך שארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל
ומים לא שתה ותדד שנתו מעיניו ולא בא במאור ובמצוק העניינים
ההכרחיים לחי כפי הטבע. הנה ראה השם ית' אז לעשות עם עמו
ונחלתו חסד ואמת נורא למלכי ארץ והוא שעם היות' במדבר הגדול
והנורא מקום בלתי מוכן להדבק בו השפע האלהי הוא ית' בעצמו
ובכבודו לא על ידי מלאך ישגיח בס ינהגם הוא ימשול בס ויהיה הדבוק
תמיד עמם כמו שהי' במעמד הר סיני עם היות שלא היה כן יעודי
האבות ושכבר עבר' הגזרה בחלוק הזה. והיה החסד הזה עמם משתי
בחינות בחינה מפאת עצמם כי לשלמות אמונת' ותשוקתם למצו'
וקבלת דם הברית והשגת זקניהם ואציליהם היו ראויים לתקון הגזרה
ושיעשה עמם חסד הדבקות. ובחינה מפא' אדונו משה ע"ה כי אחרי
זכותו למעלה עליונה עין לא ראתה אלדים זולתו והגעתו לשלמות
בזה שמה ידבר והאלדים יענו בקול לא היה ראוי שימסר להנהגת

מלאך ותהיה נבואתו מאתו אחרי הזתה מאת ה' מן השמי' בלי אמצעי
כלל מפני שתי הסבות הכרחיות האלה רצה ה' לזכות את ישראל
והוסיף על החסד המיועד לאבות כהנה וכהנה בהנהגתו בדבקותו
הנמרץ המעולה בהיותם במדב' ולזה אחרי אמרו ויהי שם עם ה'
ארבעים יום וארבעים לילה סמך אמרו וידבר ה' אל משה לאמר דבר
אל בני ישראל ויקחו לי תרומה גו' והיה סוף המאמר ועשו לי מקדש
ושכנתי בתוכם ואמר שעם היות הגזרה החרוטה שליחות המלאך
להנהיגם הנה לשלימות העם ושלמות משה שקנה מחדש היה רוזה
לחזור מגזירתו ויחפון לשבת בית ביניהם ולהדבק שכינתו בתוך
במדבר ההוא ולזה ראוי שישתדלו בדבוק המשכן ועשייתו כדי שיהיו
ראויים להדבק בסם שמה השכינה האלרית ובהיות אדון הנביאים בהר
שמח ונעלז בקנין החסד האלדי הזה מטא העם הזה חטאה גדולה
ויעשו להם עגל מסכה ולהיות כפי החטא ההו' בלתי ראויים להדבק
בסם השפע המקוה והחסד גדול הנקנה באמצעות מלאכת המשכן
אמר האלית' למשה שלחיתם עם קשה עורף אין ראוי שילך בתוכם
במו שהי' רצונו לעשות ושלכן יאות לקיים בהם הגזרה הראשונה בגזר
להנהיגם על ידי מלאך כי היו בלתי ראויים להדבק בהם השכינה וזהו
אמרו בפרשת כי תשא לך עלה מזה אתה והעם ושלחתי לפניך מלאך כי
לא אעלה בקרבך והנולאך הזה הוא עצמו הנזכר בפרשת ואלה
המשפטים ולפי שכבר הודיע שיחזור מהגזרה הודיעו עתה שלא יעלה
בקרבם כמו שהיה רצונו לעלות ומה תבין שבפרשת ואלה המשפטים
לא היה ראוי שיאמר כי לא אעלה בקרבך כמו שאמרו בפרשת כי תשא
לפי שהמאמר הזה יורה שכבר רצה לעלות עמם ועתה יחזור בו ולזה
אמר כאן כי לא אעלה בקרבך כמו שכתב ה' רנסים וזכרנו לבדכה
האמנם אדוקנו משה ע"ה לפי שראה שהם יתבדך מעצמו הודיעו בהר
החסד שיעשה עמם ושידבק השגחתו בהם בהיותם במדבר והיה
חוזר בו בסבת עון העגל בכה ויתחנן לו שלא יעשה כן ויקיים דברו
הטוב אשר דבר וזהו אמרו שם ראה אתה אומר אלי העל את העם הזה
ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי גו' ר"ל אתה אומר אלי העל
את העם הזה ושאתה לא תלך עמם וזה באמת קשה אללי מאד לפי
שאתה כבר הודעתני בפרשת ואלה המשפטים את אשר תשלח עמי
והוא המלאך שאמרת הנה אנכי שולח מלאך לפניך גו' ויהיה א"כ ואתה

עשרת זקנים

לא הודעתני בתמיהה כלומר וכי אתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי
 באמת כבר הודעת כל זה לי ואני שתקתי . ואתה מעלמך אמרת אחרי
 כן בהיותי בהר ידעתך צסם וגם מצאת חן בעיני והוא רמו על מה
 שאמר לו בהר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם שהיה צעבור משה להגדיל
 מעלתו כדי שלא ינבא על ידי מלאך . וכיון שאתה אמרת לעשות חסד
 אגם כזה ראוי לי עתה לבקש עליו שלא תחזור בו ולא תנחם על הטובה
 אשר אמרת וזהו ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך ירנה עתה כמו
 שמצאתי בהר הודיעני נא את דרכיך ר"ל שאתה תהיה מודיע הדרך
 במדבר לא המלאך וזה כשתלך בתוכם ואז תודיע את הדרך אשר נלך
 ואשר תשגיח בהם במדבר או שיודיעו מדותיו כדי לרצותו בהם בשע'
 הכעס צעבור שלא ימשך מה שאמר טן אכלך בדרך . וזהו אמרו עוד
 במה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך גו' . ר"ל אם היה
 שלמעלת העם ולמעלת משה אמרת להדבק השכינה בהם . במה יודע
 אם כן שמצאנו טן בעיניך אפוא . ר"ל במדבר כי אם בלכתך עמהם כי
 אפוא יורה המקום ויאמר כי במה יודע אפוא שהוא המקום הזה יתרון
 העם ויתרון משה אם ילך עמהם המלאך ותלה הענין במה יודע כי עם
 כיות שיהיה יתרון להם כפי האמת מן האומות גם בהיות ההנהגה על
 יד מלאך כמו שבא בפי' ו' מזה המאמר הנהגותו היתרון לא יודע לכל באי
 עולם כמו שאמרתי . ובסוף הפרשה אמר ילך נא ה' בקרבנו . ר"ל
 שיקיים מה שאמר להם שילך בתוכם ושיעשו מקדש לשכון כבודו
 בקרבם . וזהו אמרו ילך נא ר"ל עתה בהיותם במדבר והאלית' השיבו
 בגד כל עמך אעשה נפלאות וגומר ר"ל שהוא יכרות עמהם ברית ללכת
 בקרבם וצוה יהיה לעם מעלה עליונה והיא כי עם היותם כפי כללותם
 בלתי מוכנים הגה בסבת הדבקות יעשה לפניהם נפלאות מה שלא
 יעשה המלאך ששליחותו מוגבל ויצטרך להכנת המקבלי' כמו שאמרתי .
 ויהיה למשה ג"כ שלמות גדול כי יראו כל העם את מעשה ה' כי נורא
 הוא אשר הוא ית' יעשה עמו והוא החסד המיוחד שזכה בו אדוננו משה
 בשכלו בהיותו תמיד מוכן לגבולה מצלי מונע גשמי וצנופו שזכה
 לקרן פנים אשר יראו כל העם מגשת א'יו כמו שזכר הרב רבינו חסדאי
 ז"ל . ואמנם פירוש הפרשה כלה אינו מענין המאמר והנה יבא בג"ה
 בשלמות בפי' התורה אשר אני עושה וענין קרון הפנים הגה יבא שמה
 וגם אביא מעט מועד בפרק האחרון מזה המאמר . הגה בתבאר מזה

איך לא הגיע שליחות המלאך לפעל כי היה לחסד אלדי • והתבאר
 עוד למה בקש עליו משה אחרי עון העגל מה שלא עשה קודם לכן •
 ותדע בזה שהדבק השכינה בעם זה היותם במדבר לא היה בזכות האבות
 ושבועתם כי אם בזכות אדוננו משה ע"ה והוא דבר לא שיערו בו
 הראשונים והוא מה שרציתי לבאר בזה הפרק • ועם מה שאמרתי הגה
 נשלים פירוש הפרשה לדעתי באופן גלות • ואתה הראת לדעת שכפי
 מה שפירשתי יותרו הספקות שיתחייבו לדברי המפרשים כלם בפרשה
 והתהלה לאל •

פרק שלשה ועשרים

אמר

יחזק אחרי כלותי פירוש הפרשה והיתר ספקותיה •
 אשית אל לבי שהרב המורה הביא שני עדים לקיים
 דעתו שלבנת הספיר נאמר על החומר הראשון • האחד מדברי הנביא
 יחזקאל ע"ה ותרבות יונתן בן עוזיאל בפ"ד ח"ג מספרו • והשני ממאמר
 רבי אליעזר הגדול בפ"כו ח"ג מספרו • ולפי שכמו שזכר הפלוסוף
 בספר השמים והעולם הטענות שיעשה המנגד לחזק דעתו המס
 יסובו ספקות לדעת סותרו לכן חל עלינו חובת הכחש עדות העדים
 שהביא או לפרש דבריהם באופן אחר וראוי אם כן שגפרש מאמר הנביא
 והמתרגם ומאמרי רבי אליעזר באופן לא יחלוקו על מה שפירשתי
 שלבנת הספיר נאמר על השכלים הנבדלים ובו לא תשאר פרסה
 מנגדת למה שפירשתי • והנה לא שמעת עד כה פי' המאמרים ההם
 כדי שלא להפסיק בציאור הפרשה להיותה כלה קשורה בגחלת • ועתה
 שמתי פני להתוכח עם הרב במה שזכר באלה הענינים ואביא בזה
 הפרק מה שכתב בפ"כו ח"ג ובפרק הגמטך לזה האכתוב על מה שהביא
 הרב בפ"ד ח"ג ממראות יחזקאל הנביא כדי להכחיש מה שהבין מהעדי
 האלה • כתב הרב המורה בפ"כו ח"ג ז' לראיתי לרבי אליעזר הגדול
 דברים בפרקים המפורסמים הגדולים בפרק י"ו לא ראיתי מעולם
 יותר זרים מהם בדברי אדם מהנמשכים אחרי תורת משה רבינו ע"ה •
 וזה לשונו שמים מאי זה מקום נבראו מאור לבושו לקח ונטה כשלמה
 והיו נמתחין והולכין עד שאמר להם די שנאמר עוטה אור כשלמה
 נוטה שמים כיריעה • הארץ מאיזה מקום נבראת משלב שתי' כסא

עמדת זקנים

כבודו לקח וזרק על פני המים שנאמר כי לשלג יאמר הוא ארץ עז"ל •
ואחרי שהביא הרב דברי רבי אליעזר אחר שתמה ממנו מאד ושדבריו
יבלבלו כל בעל דת ושלא התבאר לו בו פירוש מספיק • האמנם הוציא
ממאמרו זה שני כללים האחד שחומר השמים וחומר הארץ הם חומרים
מתחלפים • אם היה שיאמר בשמים חומר • והכלל השני כי למה שאנקלוס
תרגם ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר ותחת כורסיה יקריה
בעובדא דאבן טבא • ורבי אליעזר פירש שלבנת הספיר ההוא שתחת
הכסא הוא חומר הארץ והוא מבואר שחומר הארץ הוא החומר הראשון •
הוליד הרב מזה שלבנת הספיר הוא החומר הראשון והוא העד הראשון
שהביא בדבר • ולפי שיסוד הטענה הזאת הוא שרבי אליעזר היה שואל
על הסבה החומרית שממנה נבראו השמים והארץ ועל זה תמה ממנו
הרב ואמר שמאמרו זה יביא אל הקדמות ועל הבנתו זאת הוציא הכללי •
שזכרתי • ראיתי להביא בטולים עצמיים לזה ואוכיח שר' אליעזר לא
היה שואל על סבה החומרית ושיסוד הרב הוא קו תוהו ואבני דהו וזוה
יתבאר שלא הוליד מה שרצה • והבטול הראשון הוא כי אם היה שואל
על הסבה החומרית איך נסתפק רבי אליעזר בתשובתו מאור לבוש
משלג שתחת כסא כבודו כי עדין ישאר הקושיא ואור לבוש מהיכן
נברא והשלג מאי זה דבר נברא וכבר הרגיש הרב בספק הזה וחשבו
ביטול לדעת רבי אליעזר והוא באמת ביטול להבנתו ודעתו לא לדעת
רבי אליעזר אשר בדק כל אמרי פיו • הביטול השני כי אם היה השאלה
על הסבה חומרית איך אמר מאי זה מקום נבראו והיה ראוי שיאמר
מאי זה דבר נבראו כי הוא הלשון הראוי למה שממנו יתהווה ואתה
ראית מדברי הרב המורה בפ"ח ח"א בשיתוף מקום שלא יאמר על
החומר • והראיה השלישית בזה כי אם היה שואל על הדבר שממנו
יתהוו השמים והארץ איך אמר שנבראו השמים מאור לבוש והנה אור
הלבוש הוא מקרה ואיך יתהוו המעולים שבגשמים מהמקרה • כ"ש
שאור הלבוש אינו גוונו אבל הוא הזוהר הנשוא בגוון • וא"כ הוא מקרה
דבק במקרה אחר • והרביעית כי אם היה שואל על הסבה החומרית
איך אמר בארץ שנבראת מהשלג שתחת כסא הכבוד והוא מבואר
שהחומר הראשון והשמים לא יקדמו בזמן להיות הארץ והכתוב אומר
בראשית ברא אלדים את השמים ואת הארץ יורה ששניהם באחד
נבראו וא"כ איך אמר שנבראת הארץ מהשלג שתחת כסא הכבוד • וכל
זה

זה ממה שיורה שרבי אליעזר לא שאל על הסכה החומרית ולא נמצא כן
 בדבריו כי ידע בודאי שנבראו השמים והארץ אחר האין הגמור וגדול
 שבגדולי ישראל חלילה לו שיאמן בקדמות העול' כפושעי' הפילוסופים :
 אבל כוונת דבריו כפי העולה על רוחי אגיד לך ואתה פה עמוד על
 התבוננות אמתתו . אתה הראת לדעת מדברי הרב המורה בשתוף
 מקום שיאמר על המעלה שכלים והביא מזה המין ברוך כבוד ה'
 ממקומו הגה מקום אתי ובדבריהם ז"ל ממלא מקום אבותיו והנה רבי
 אליעזר באמרו מאי זה מקום נבראו לא שאל על החומר פי אם על
 הפועל הקרוב ר"ל אם היה היות השמים והארץ מהאל ית' בלי אמצעי
 או היה היות השמים מהשכלים הנבדלים והארץ מהגלגלים או
 מהשכלים ההם או היו שניהם ממנו ית' בלי אמצעי כלל והוא דרוש
 מקרו בו חכמינו הראשונים ע"ה והוא אמרם בב"ר ר' אליעזר אומר
 שמים נבראו תחלה ואחר כך ארץ שנאמר בראשית ברא אלהים את
 השמים ואת הארץ . ר' יהושע אומר ארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים
 שנא' ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים . רבן גמליאל אומר שניהם
 נבראו כאחת שג' קורא אני עליהם יעמדו יחדו : הנך רואה בעיניך
 שהיה הדרוש על הפועל לא על החומר וזה פירוש שמים מאי זה מקום
 נבראו ר"ל מאי זה מעלת מהנמצאים נמשכה התהוותם ומי עשאם אם
 האל ית' או השכלים הנבדלים והוא השיב לזה מאור לבשו ר"ל שנמשך
 מהאל ית' בלי אמצעי והלבשו רמזו למעלותיו כמו שאמר ה' מלך באות
 לבש וילבש צדקה כשרין והאור רמזו לרצון כמו שאמר באור פני מלך
 חיים ואור פני לא יפילון ואור פניך כי רציתם והיה הכוונה שמהרצון
 האדי ושפע מדותיו ומעלותיו נבראו השמים ע"ד אמרו עולם חסד
 יבנה ואמר החכם הגדול הזה שלהיותו נמשך מפאת הרצון והשפע
 האלהי היה בשיעור הזה ממה שהשמים בו להיות הרצון שיהיה בזה
 השיעור ולא שנא' מבצתי יכולת ה' לעשותו יותר גדול וזה רמז באמרו
 ז"ל היו נמתחים והולכים עד שאמר להם די הגה יחס זה כלו אל
 הרצון ושפע המדות והמעלות האלדיות לא לשכלים הנבדלים : ושאל
 עוד על הארץ ואמר והארץ מאי זה מקום נבראת ר"ל הארץ וכל
 תולדותיה מי הוא המהוה אותה . והשיב בזה משלב שתחת כסא הכבוד
 ובזה ראוי שתדע שעם היות שכסא נאמר על השמים כמו השמים כסאי
 להורותם למי שידעם על עולם ממלאם כיון שזכר הרב בפ"ט ח"א לא

עמרת זקנים

ימשך מזה ששם כסא לא יאמר על דבר אחר כי הרצ עלמו הודה בפני
שנאמר על בית המקדש כמו שאמר כסא כבוד מרום מראשון גו' ואמר
עוד הרב בזהותו פרק שכסא יאמר ג"כ על הש"י וגדולתו וגבורתו שאינו
כדל ממנו כמו שהביא כי יד על כס ית' וא"כ בכל אחד מהעולמות
השלשה נמצא כסא מיוחד לאל ית' אס' בעולם המלאכים המה יהיו
כסאו כי יורו על עולם ממציאם ובפרט העלול הראשון ובעולם
הגלגלים נקרא השמים כסא ובפרט הגלגל העליון ובתחתון נקרא בית
המקדש כסא וראוי הוא שאלו יוחסו בשם כסא להיותו בין שאר הנמצאי'
שבעולמיהם מושגחים מהאל ית' בלי אמצעי כמו שזכרתי בפ"ב מזה
המאמר בשלמות ואני אחשוב עוד ששם כסא כשיבא לבדו יובן על
הגרם השממי אבל כשיהיה סמוך אל כבוד כאמרס כסא כבוד כסא
כבודו לא יאמר כי אס' על השכלים הנבדלים מחומר ועל האל יתברך
עלמו והנה תמצא זה בדבריהם ז"ל שתמיד יאמרו כסא הכבוד על
המלאכים והנביא יאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וסמך
מקוה ישראל ה' כל עזבין יבשו: הנה התבאר מפשט הכתוב שלא
נאמר כי אס' על האל ית' לבדו או על השכלים הנבדלים ומה שיגלה זה
באמת הוא מאמר הנביא יחזקאל ע"ה וממעל לרקיע אשר על ראשם
כמראה אבן ספיר דמות כסא ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם
עליו מלמעלה ואמר גם לדעת הרב המורה שראה על החיות שהם
לדעתו הגלגלים רקיע כעין הקרח הנורא נטוי על ראשיהם מלמעלה
והוא הגלגל העליון הסובב בכל ואמר שעל הגלגל העליון הוא ראה
אבן ספיר דמות כסא והם השכלים הנבדלים מניעי הגלגלים ועל
השכלים ההם ראה דמות כמראה אדם והוא רמז לסבה הראשונה
המשפיע עליהם תמיד: וממה שביאר שהכסא ממעל לרקיע נדע
בלא ספק שהם השכלים הנבדלים וממה שתאר הרקיע שהוא הגלגל
בשם קרח הנורא כמו שאמר ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח
הגור' נטוי על ראשיה' מלמעלה שהוא לדעת הרב הגלגל הסובב בכל
תבין מאמר ר"א באמרו משלב שתחת כסא כבודו כי השלב והקרח
ישתתפו במובנם וסבתם אחת כמו שהתבאר בטבעיות ובדברי
המשורר הנותן שלב כנמר כפור כאפר יפזר משליך קרחו כפתים גו'
הגה היה אללו שלב כפור קרח דברים ממין אחד וזה ממה שיכריח ששלב
יאמר על הגרם קשממתי כמו שיאמר עליו הקרח בדברי הנבי' וזה

אמרו מסלג שתחת כסא כבודו ר"ל שהארץ נבראת בכחות הגלגלים ושהנהגתה בזהו והפסד נמשכת מהם כמו שהביא הרב המורה פ"י ח"ב: הנה התבאר שהיה דעת רבי אליעזר שהארץ נבראת על ידי הגלגלים הנמשלים בשלג אשר תחת כסא כבודו שהם השכלים הנבדלים מסכים למה שאמר בב"ר במחלוקתו עם ר' יהושע שמים נבראו תחלה ואח"כ ארץ אשר כוונתו שם שנבראת הארץ באמצעות הגלגלים וזהו ג"כ אמרו כאן לקח וזרק על המים כלומר שמהשמים באו הכחות על הדברים השפלים והנה הביא ראיה מאמרו לשלג יאמר הוא ארץ ר"ל שאמר לגלגל שיהיה הארץ: וזה דעתי בפירוש דבריו אחרי דקדוק גדול ושקיד' רבה והאלדים יודע האמת אבל מ"מ אין ספק שמה שר"ל הרב להוכיח מדברי ר' אליעזר אינו כדבריו ולא העיד כלל על מה שר"ל הרב המורה: והוא אשר ראיתי להביא בפרק הזה: ואמשיך הדברים בעד השני שהביא מדברי יחזקאל במרכבה:

פרק ארבעה ועשרים

כפי מה שגלה הרב המורה בתחלת החלק הג' מספרו הנכב' אמר שבנבואת יחזקאל היו שלשה השגות חלוקות ושלכן נאמר שם שלש פעמים וארא האחת בחיות אמר וארא והנה רוח סערה גו' ומתוכה דמות ארבע חיות וזה מראהו גו' וחשב הרב שנאמר זה על הנרמים השממיים ההשגה השנית היא באופנים אמר וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אלל החיות גומ' מראה האופנים גומ' וחשב הרב שנאמר זה על הארבעה יסודות אש ואויר מים וארץ אשר החומר הראשון משותף אליהם והוא האופן הראשון שזכר: ההשגה השלישית היא בחשמל ואמר וארא כעין חשמל כמראה אש גומר ואמר הרב שנאמר זה על מציאות השכלים הנבדלים והסבה הראשונה: ולפי שנאמר בהשגת האופנים שהם היסודות לדעתו מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשים ותרנס יונתן ב"ע ע"ה חיוז גלגליא ועובדיהון כעין אבן טבא וכו' והוא מסכים למה שתרנס אנקלוס ע"ה ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כעובדא דאבן טבא גזר הרב המורה שהענין הנמשל בשניהם הוא אחד וסתם מאמרו באמרו והבן זה: וירמוז כפי הנראה מדבריו במקומות מספרו שאנילי בני ישראל השיגו אחתת החומר הראשון

עשרת זקנים

הראשון המשותף ליסודות ושהוא נרמז באמרו באופנים שהם היסודות
שהם כעין תרשים שהוא עובדא דאבן טבא הנמשל בחומר ההוא אלל
שני המתרגמים זהו העד השני שהביא הרב לבאר שלבנת הספיר הוא
החומר הראשון : ויען היה יסוד הטענה הזאת אמרו שהאופנים הם
היסודות והחיות הם הגלגלים הגה אבקש לך ראיות חזקות שאין הבנת
מראה כדברי הרב ושאין החיות רמוז לגלגלים השממיים ואין האופנים
רמוז ליסודו ועם זה תבטל טענתו זאת והנה אוכיח זה בשבעה ראיות
לקוחות מדברי הנביא ע"ה בשתי המראות ועם הרב המורה נתוכח
אם יסכימו לשרשיו הפסוקים אם לא ולהיות הדרוש עמוק עמוק מי
ימצאנו והוא הגדול מחכמת התורה ושהרב התחכם במה שכתב בזה
אחלה פני המעיין בפלס ומאזני משפט י שקול דברי הרב וטענותי :
הראייה הראשונה כי אם היה כוונת הנביא במראה הנפלאה הזאת
בשים במציאות בכללו ד' יסודות מתדמים בחומרים והפכיים בצורותיה
ושעליהם הגרמים השממיים מתנועעים תמיד והם יגיעו אותם להיות
ולהפסד ושהשמים ההם יתנועעו ממניעים נבדלים אשר הגבוה מהם
הוא אלהינו ואין עוד אחר כדעת הרב הגה לא היו חכמינו הקדושים
מפליגים בהסתר הדרושים האלה כמו שבא במשנה אין דורשין מעשה
בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד והיותם מונעים הלמוד הזה עד
ימי הזקנה לחכמים כאמרם תא ואגמרך מעשה מרכבה אמר ליה אכתי
לא קשאי והנה אין בדבר מאלה הדרושים שזכרתי מה שיחייב ההעלם
הזה אבל ראוי שידרשו אלה הידיעות במקלות ברבבות עם ישראל
ואיך לא והנה בכל האומות גם באומותינו נתפרסם ההתפלספות בזמן
אלה הדרושים צבתי מדרשיהם הכוללים לנערים ולבחורים כמו שזכר
הרב רבינו חסדאי ז"ל וכל זה ממה שזרה אליך שמעשה מרכבה שראה
הנביא אינו מה שהתבאר אלל הפלוסופי בראיותיהם וא"כ אין האופנים
שזכר הנביא היסודות כדעת הרב ואמרו כעין תרשים לא ירמוז אל
החומר הראשון המשותף אליהם כדעתו : הראיה השנית כי אם היו
החיות הם הגרמים השממיים כדעת הרב כדי שיאמר שהאופנים אללם
הם היסודות איך אמר שהם ארבעה והגה הכדורים השממיים הם
יותר מזה המספר ואתה תראה שבמראה השניה אמר ואראה והנה
ארבעה אופנים אלל הכרבים אופן אחד אלל הכרוב אחד ואופן אחד
אלל הכרוב אחד ומראה האופנים כעין אבן תרשים הגה יורה שהכרובי

שהם החיות כמו שביאר ואמר בהם היא החיה אשר ראיתי בנהר כבר
המה במספר האופנים עצמו וכמו שהיסודות הם ארבעה באמת ככה
יתחייב שיהיו הגלגלים ג' כ' ארבעה כדורים ולא עוד והוא מהשקר כי
הכדורים השממיים רבים הם יותר מהמספר הזה והרב הרגיש מאל
בספק הזה וכתב בפ"ט ח"ב שהראשונים היו מסדרים נגה וכבד
למעלה מן השמש והיו מונים מספר הכדורים המצויירים ר"ל כדורי
הגלגלים אשר בהם ככבים ארבעה והם כדור הככבים העומדים וכדור
הככבים הנכוכים החמשה וכדור השמש וכדור הירח אלה הם הארבעה
כדורים ולמעלה מהם כלם גלגל אחד מופשט אין כבד בו ואמר הרב
ז"ל וזה המספר אנלי שרש גדול מאד לענין עלה בדעתי לא ראיתיו לאחד
מן הפלוסופים בביאור ודברי החכמים העירוני על זה וכו' ובפ"י ח"ב
הנזכר כתב הרב עוד ז"ל ועלה בדעתי כי אלו הד' כדורים המצויירים
ואע"פ שזופעים מכלם כחות בכל המתהוות והם עלתם יש לכל כדור
יחיד מן הד' יסודות הכדור ההוא התחלת כחות היסוד ההוא לבד וכו'
ועם היות שהרב העלים למה כתב כל זה ומה הצורך אשר לו בו שם
הנה האמת הוא שכל זה כתב הרב כדי לישב מספר הארבעה חיות
והיותם משוערות בדברי הנביא עם ארבעת האופנים וכל זה איננו
שזה לפי שהיסוד אשר עליו בנה הרב הדעת הזה הוא רעוע לפי שיסודו
הוא שזוכב ונוגה הם למעלה מהשמש ועל זה בנה הקדמתו שהם
ארבעה כדורים והוא יסוד רעוע כי כבר נודע לחכמים שאינו כן
ושני הככבים האלה הם למטה מהשמש וכן כתבו בטלמיוס ראש חכמי
התכונה וחלילה שהנביא יחזקאל יבנה נבואתו על קו תהו והקדמה
כוזבת וגם כי לדעת הראשונים לא ימנו הכדורים בזה המספר עם
היות כבד ונוגה למעלה מהשמש אבל ימנו כדור כל כוכב וכבד
מהכדורים בפני עצמו ואם יכללו החמשה כלם בכדור אחד הנה ג' כ'
יכללו שמה השמש והירח ובכלל שמעולם לא נברא אדם ימנה הכדורים
במספר ארבעה וגם לדעת הרב ודבריו הנה הם חמשה עם הכדור
העליון שאין כוכב בו וידוע שהנביא אם ידבר מהכדורים מכלם ידבר
ולא יהיה נבואתו מארבעת הכדורים המצויירים וישכח הגלגל המקיף
בהם אבל כפי האמת מספר הכדורים בזה האופן הרב הוציא מלבנו
לישב מאמר ארבע חיות וארבע מרכבות זכריה ושאר הרביעיות וזה
ממה שיורה שאין כוונת המראה בדברי הרב: השענה השלישית כי אם

עטרת זקנים

היה שהחיות רמזו לגלגלים והאופנים ליסודות והחשמל לעולם
השכלים הנבדלים יקשה מאד סדר ההשגה כי הגה ההשגה לא תמלט
משתהיה מהמאחר אל הקודם כהשגת יעקב אבינו והגה סולם מוצב
ארצו וראשו מגיע השמימה גו' שהשיג מהמאחר אל הקודם כמו שבא
במה שעבר * או שתהיה מהקודם אל המאחר כהשגת ישעיהו באמרו
ואראה את ה' יושב על כסא גומר שרפים עומדים ממעל לו והוא רמז
לסבה הראשונה המשפיע ביתר השכלים ואחרי כן אמר ויועצו אמות
הספים מקול הקורא והוא רמז לעולם הגלגלים ואמר בסוף והבית
ימלא עשן שהוא רמז העולם השפל המתהווה והנפסד מפאת כחות
הגרמים השממיים * והגה לדעת הרב יתחייב שתהיה השגת יחזקאל
מבולבלת ולא תהיה מהמאחר אל הקודם ולא מהקודם אל המאחר
כי הוא התחיל בחיות שהם השמים ואחר כן דבר באופנים שהם היסודות
ואחר כך בחשמל שהם השכלים הנבדלים והיה ראוי שתתחיל ההשגה
מהאופנים ואח"כ החיות אח"כ החשמל או שתהיה בהפך מהחשמל אל
החיות והאופנים באחרונה וכבר הרגיש הרב בחולשת סדרתו מפאת
הספק הזה וכתב פ"ה ח"ב בסופו ז"ל הקדים השגת החיות מפני שהם
קודמות במעלה ובעלה לאופנים כמו שזכר רוח החיה באופנים וזולת
זה ג"כ ואחר האופנים ההשגה השלישית אשר הוא עליונה במדרגה מן
החיות וסבת זה ששתי ההשגות קודמות בלמוד בהכרח להשגה
השלישית והם מורות עליה עכ"ל * ועדין הספק במקומו כי אם היתה
ההשגה בדרך מופת ראה כמו שיראה מדברי הרב באמרו למה
שהשמים הראשונות קודמות בלמוד בהכרח להשגה השלישית והם
מורות עליה וכו' היה ראוי שתתחיל באופנים אחר כן בחיות ואז ידבר
בחשמל ואם היה בדרך מופת סבה שתלך מהקודם אל המאחר היה לו
להקדים ענין החשמל שהוא קודם במעלה לכל הדרושים * התבאר
מזה שדעת הרב בהשגה לא יתכן : הראיה הד' כי לדברי הרב יקשה
מאד אמרו ודמות על ראשי החיה רקיע וגו' * ותח' הרקיע כנפיהם
ישרות גו' ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים גומר ויהי קול מעל
לרקיע גומ' וזה לפי שלדעת הרב ההשגות הם חלוקות ולכן נאמר
בהם שלשה פעמים וארא כמו שכתב בפ"ה ח"ג הנזכר * ואם כל מה
שאמר בחיות הוא מדרוש הגרמים השממיים עד אמרו וארא והגה אופן
אחד וגו' שהוא דרוש היסודות עד וארא כעין חשמל ומשם עד סוף
המראה

עצרת זקנים . מח

והמראה הוא דרוש האלהות א"כ איך בדברו באופנים באלו הפסוקים
 האלה והם ענינים כבר גאמרו בחיות ואין לורך בהשנותם כ"ש שיאמר
 שלא נזכרו בדברו בחיות ונזכרו במה שדבר בענין האופנים וזה ממה
 שיוצא שאלו נודה להיות כוונת המראה מה שזכר הרב יתחייב לדעתו
 שיבואו הפסוקים בלי סדר ותהיה ההשגה בסדר מבולבל והרב לא
 הרגיש בזה הספק: הראיה החמישית כי אם היו החיות הם הגרמים
 השממיים והאופנים המה היסודות כדעת הרב המורה יקשה מאד אמרו
 ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי בלכתם קול המלה
 כקול מחנה בעמדס תרפינה כנפיהן ויהי קול מעל לרקיע אשר על
 ראש גו' והקושי בזה מארבעה פנים: אחד מאשר יחס קול לגרמים
 השממיים והוא בחלוק האמת ראה דברי הרב בפ"ח ח"ב שזכר שהיה
 דעת קדוש שהיו לגלגלים קולות נוראים עזומים שנתנועתם ואמר שם
 ז"ל וזה הדעת מפורסם באומתנו ג"כ ע"כ ועם היות ששמה לא ביאר
 הרב המדקדק הפרק ההוא דע נא וראה כי כוונתו שמה אינה כי אם
 להעיר על זה הקול שזכר הנביא והרב אומר שזה בלתי איפשר כפי
 האמת ויתחייב א"כ שבא שוא ודבר כוזב במראות יחזקאל הנביא חלילה
 לאלמרשע: הפן השני מהקושי באלה הפסוקים במה שיחס הקול
 ההוא לבגדים לבד ולא לידים ולפנים ורגלים ולגויותיהם והוא זר מאד
 כי האומר כקול הגרמים השממיים יאמר שנתנועתם יחדשו הקול
 ההוא ולא יאמר שיתחדש הקול מהבגדים אשר הם לדעת הרב כדוריות
 הגלגל וגפשו ושכלו שיצייר והמניע הגדל שיגיעהו על כל התשוקה
 ואלה הענינים לא יחדשו קול: הפן השלישי מהקושי באמרו בעמדס
 תרפינה כנפיהן וזה יורה על שהמים נחים צומן מה והוא שקר כי
 המנוחה נמנעת בהם יען היתה תנועתם סבובית תדירה וכמו שהביאו
 הרב ואמר וכף רגליהם ככף רגל עגל מלמד שאין ישיבה למעלה:
 הפן הרביעי מהקושי היא באמרו ויהי קול מעל לרקיע אשר על ראש
 גו' והנה מעל לרקיע שהם הכדורים כלם אין גשם כלל ולכן לא תמצא
 שמה איפשרות קול ואין שם כנפים ולא עמידה לשיאמר בעמדס
 תרפינה כנפיהן: והנה הרמזים שזכר הרב בכנפים והדעת הקדום
 שזכר בקול הגלגלים לא יתכן שיאמר שהיה בדבר נמצא על הגלגלים:
 והראיה הששית אמרו במראה השנית ואראה והנה ארבעה אופנים אלל
 הכתובים אופן אחד אלל הכרוב אחד ואופן אחד אלל הכרוב אחד ומראה
 האופנים

עזרת זקנים

האופנים כעין אבן תרשים • וכל בשרם וגבהם וידיהם וגומד ואם היו
האופנים המה היסודות איך אמר בהם כנפים כי הגה היסודות הם
גשמים מתים ואין להם נפש ולא שכל שיזייר ולא מניע שיניעם על נד
התשוקה שהם הדברים שהמשיל בכנפים לדעת הרב המורה • והראה
השביעית אמרו עוד במראה השנית לאופנים להם קורא הגלגל באוני •
וארבעה פנים לאחד פני האחד פני הכרוב פני השני פני אדם והשלישי
פני אריה והרביעי פני נשר ואמרו חז"ל בראשונה אמר פני שור ועכשו
אמר פני הכרוב יחזקאל בקש עליו רחמים והפכו לכרוב אמר לפניו
רבוננו של עולם אין קטיגור געשה סניגור • ועתה ראה שהפנים
האלה המה הפנים שזכר בחיות ואם היה שהחיות הם הכדורים
השממיים והאופנים המה היסודות איך אמר באופנים הפנים שזכר
בחיות כי היסודות לא ישתתפו לגרמים השממיים לא בחומר ולא
בצורה ולא בדבר אחר • וכבר הרגיש הרב בספק הזה ואמר ז"ל והשיב
הנורות בעצמם והתנועות בעצמם והתבאר שהחיות הם הכדורים •
ע"כ בפ"ג ח"ג רוצה לומר שהפנים האלה שזכר כאן לא זכרם באופנים
כי אם על החיות כמו שנזכרו בראשונה ורבי דוד קמחי ז"ל גמך
אחריו אמר וארבעה פנים לאחד לכל אחד מהכדורים וכו' • אבל פשט
הפסוקים לא יסבילו כי הכתובים כלם באופנים ידברו ולא בכדורים •
ראה תחלת הספור ואראה והנה ארבעה אופנים גו' ומראהם דמות
אחד לארבעתם כאשר יהיה האופן בתוך האופן בלכתם אל ארבעת
רבעיהם ילכו גו' וכל בשרם וגבהם גומר לאופנים להם קורא הגלגל
גומ' וארבעה פנים לאחד וגומר הנך רואה שהפסוקים כלם באופנים
ידברו לא בכדורים ולכן אמר פני האחד פני הכרוב ואם היה הדרוש
בכדורים למה יאמר פני האחד פני הכרוב והוא באלו יאמר פני הכרוב
הוא פני הכרוב וזה מאמר בטל וגם שאחרי זה זכר פני הכדורים ולכן
יחוייב שזה מאמר על האופנים והוא ממה שיכריח שאין האופנים
היסודות כדעת הרב ואין עין תרשים הוא החומר הראשון כדעתו •
הראה שמינית כי אם הרב יחייב שלבנת הספיר הוא החומר הראשון
בין שתרגס בו אנקלוס עובדא דאבן טבא כמו שתרגס יונתן אמרו
כעין תרשים באופנים יותר ראוי הוא שנאמר שהשכלים הנבדלים
שקרא יחזקאל הנביא כסא אשר ממעל לרקיע הם חומרים בטבעם
זשים בהם מהחומר הראשון בין שגא' בהם במראה אבן ספיר והוא

הלשון עלמו שזכרה התורה כמעשה לבנת הספיר שאומר הרב שהוא החומר הראשון וכן תמצא שבמראה השנית אמר ואראה והנה על הרקיע אשר על ראש הכרבים כאבן ספיר כמראה דמות כסא וגומר הגה אומר בפירוש שעל ראש הכרובים שהם החיות ימצא האבן ספיר וג"כ תרגם בו יונתן אבן טבא וימשך מזה שיהיו השכלים האלהיים בלתי כבדלים מחומר כי חוזק הטענה תמצא יותר בדברי משה והנביא יחזקאל יען נתנו מרועה אחד משתמלא בדברי אנקלוס ויונתן כ"ש בהיות לשון הפסוק והתרגום שזה בשניהם והוא ספק עצום לא דבר הרב בו והסתיר פנים ממנו ואפלא מהרב המורה הפלא ופלא כי הוא אומר בפ' שיונתן מאשר ראה מאמר הנביא לאופנים להם קורא הגלגל באוני גזר אומר שהאופנים הם השמים ותרגם כל אופן גלגלא והרב אמר שאין כן דעתו כמו שתראה בפ"ח"ג ואם הוא בעצמו מודה שחשב יונתן שהאופנים הם השמים איך יאמר שתרגם יונתן עין תרשים אבן טבא ושומר זה על החומר הראשון כי א"ש יסבור המתרגם שהשמים הם בעלי חומר ראשון ולכן יאמר אומר שהמתרגם מאמר שאמר שהאופנים הם השמים ותרגם בהם כעין תרשים אבן טבא יראה שלא באמר אבן טבא ולבנת הספיר על החומר הראשון כדעת הרב והטענה שהביא א"כ לדעתו היא אליו הגדולה שבסתירות: הגה ביארתי מכל יטענות האלה שמה שכתב הרב המורה בפ' מעשה מרכב' אינו האמת ושאין החיות הם הגלגלים כמו שחשב והאופני' אינם היסודות כדעתו ומזה יתבאר שאבן ספיר אינו החומר הראשון ויונתן ז"ע לא כיון אליו באמרו אבן טבא וא"כ באו על האבן הזאת שבעת עינים ר"ל שבעה ראיות על שאין אבן ספיר הוא החומר הראשון מהם כוללות ומהם פרטיות מלבד הטענה הראשונה שאינה עצמיית כ"כ בדרוש הזה כפי הפסוקים וא"כ אתה המעיין תן חלק לשבעה וגם לשמונה הטענות האלה ותראה שאינו כמו שחשב הרב וגם שנודה שיהיה הכוונה כאן באמרו כעין תרשים הוא החומר הראשון לא יתחייב שיהיה כן לבנת הספיר כי כבר יהיה דבר אחד משל לשני דברים מתחלפים כמו שהביאו הרב המורה בהקדמת ספרו ז"ל ויותר עמוק מזה היות המשל האחד בעצמו משל לענינים רבים ע"כ: ואחרי שביארתי שאין הכוונה במרכבת המשנה שראה הנביא מה שחשב הרב המורה א"א מבילתי שאעיר דבר מה בכוונת המראה כפי חולשת סברתי לא בביאור והרחב

עשרת זקנים

המאמר כי אם ראשי דברים כמו שז"ל: ואומר שהאופנים והחיות
הם שמות נאמרים על השכלים הנבדלים מחומר משרתי עליון עושי
רצונו והם מדרגות כפי מעלתם החיות מדרגה עליונה מהשכלים
ההם והאופנים מדרגה למטה מהם ומקבלים מהם השפע כמו שאמר
כי רוח החיה באופנים ואמר בלכתם ילכו גו' ולפי שכמו שהתבאר אצל
המאמתי' היו השכלים הנבדלים בארבעה מחנות כמו שכתבו חז"ל
בהרבה מקומות ואמרו שמיכאל הוא שר המחנה הראשונה וגבריאל שר
המחנה השנית וזוראל שר המחנה השלישית ורפאל שר הרביעית לכן
אמר ארבע חיות וארבע אופנים. וזכריה הנביא ראה ארבע מרכבות
יוצאות מפין שני ההרים גו' וקראם ארבע רוחות השמים יוצאות
מהתיב על אדון כל הארץ. ואיפשר שהחיות הם ראשי המחנות
והאופנים הם אשר יהיו למטה מהם במחנותיהם או יהיו מעלות
מתחלפות מהשכלים הנבדלים. ובמדרש תנחומא אמרו כמה מעלות
היו בסולם ארבעה ואמרו עוד במקום אחר האבות הן הן המרכבה והבן
דבריהם בעין השכל כי הענין כל מסכים לאמת מכל עד ולפי שהאופנים
והחיות הם שכלים בעלי בחירה ורצון אמרו אנשי כנסת גדולה
והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומתם משבחים
ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו והשבח והשיר לא נאמר כי אם על
בעלי נפש. האמנם אם יש שכלים אחרים מבלעדיהם והמחלות האלה
מהו אופן וסדר ענינם. הנה זהו נעלם מעין השכל האינושי ולא יודע
כי אם בנבואה או בקבלה מהנביאים ולכן החמירו החכמים בלמוד
מעשה מרכבה להיותו דבר יוצא מחק השכל העיוני מהשיגו מעצמו
ולכן היו השמות הקדושים נקנים בקבלה אליהם והיו מוסרים אותם
לפרחי כהונה בהיותם בגוים ובזמן ידוע וכל זה ממה שיעיד שאינו
מה שחש הרב ושהוא קרוב למה שכתבתי: ויען וביען החכמה האת
רחוקה ממני אמרתי אשמרה לפי מחסו' ודי לי שהתבאר ממה שאמרתי
שהעד השני שהביא הרב לא יעיד דבר ממה שכתב אצל יראה באמת
שאכן ספיר ולבנת הספיר נאמר על השכלים הנבדלים והוא אשר
רניתי לבאר:

פרק חמשה ועשרים

בחימת

הדברי' בזה המאמ' ממם שזכרתי במה שקד' יעלה
 בידנו שהאומה ישראלית תתדמה לגלגל בג'
 בחינות ועתה אזכור עליהם בחינה רביעי' אמנם הבחינ' האמ' היא כי
 כמו שהגלגל עם היותו גשם יזכה לדבקו' הנבדל תמידיו וציוורו אותו
 יתנועע תמיד להגיע אל התכלי' הנכסף להשתלם בכל מה שאיפס' לו
 שלמות ככה האומה ישראלית תתדבק אל האל ית' התדבקות רוחני
 וציוורו אותו תתנועע מתשוקת עבודתו לעשות מעשה הדדקה
 והמנות וכבר אמר יסעיהו הבחינה הזאת אמר כה אמר האל ה' בורא
 השמים וכוטיהם רקע הארץ גומ' אני ה' קראתיך בדק גו' יאמר כי האל
 ית' שברא השמים מהאין הגמו' בשיעור' וגטיתם הנפלא ואשר רקע
 הארץ ואלאזאיה והם המתכו' והנמחי' אשר הם כלם מטבע הארץ כמו
 שאמר להם תוצא הארץ תדשא הארץ והוא אשר הרכיב טבע ממוצע
 שאינו מהשמי' לבד ולא מהארץ לבדה אבל הוא אמנעי מורכב משניהם
 וזהו אמרו נותן נשמה לעם עליה וגומר ר"ל שהוא ית' נתן נשמה ורוח
 עליון אלהי לעם בהיותו בארץ והולך עליה שהוא דבר נפלא שהנפש
 האלדי' תתדבק בחומר הארצי הזה וזכר שמכל אשר בארץ לא במד
 השם לנחלה לו להתדבק בהשגחתו כי אם האומה ישראלית לבד וזהו
 אמרו עוד אני ה' קראתיך בדק ואחזק בידך והוא רמז לדבקות הנפלא
 הקוא ואמר שבויה יהיה לאור גויס כי לא עשה כן לכלבוי' הבחינה
 השנית כמו שהקשר היותר חזק מחלקי הגלגל עם הנבדל הוא במקום
 פרטי מיוחד ממנו והוא בעיגול הגדול האזור אותו אשר הוא באמצע
 ברוחק שזה מקטביו כמו שזכר החוק' ככה היה הדבקות והשפע הנפלא
 אשר בכללות הארץ הנבחרת והאומה תמצא מיוחד אם בארץ בהר חמד
 אלדים לשבתו המקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם ירושלם הבנויה ואם
 באומה בחר בשבע לוי באהרן וזרעו הכהנים וכבר אמר המשורר ע"ה
 הבחינה הזאת אמר אוהב ה' שעדי גיון מכל משכנות יעקב ואמר זאת
 מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה לדה בדרך אצרך גו' ואמר עוד
 כהגיה אלביש ישע גומר ופסוקים אחרים רבים יאמרו זה וצב' ד'
 אמרו חז"ל מתוך בני ישראל אמר רבי צלאל מכל האומות לא בחר
 הב"ה אלא בישראל ומאריך ישראל לא בחר אלא בבית המקדש ומבית
 המקדש לא בחר אלא בית קדש הקדשים כך בכל האומות לא בחר אלא
 בישראל ומישראל בחר שבע לוי ומשבע לוי בחר באהרן שנאמר ובחר

עשרת זקנים

אזתו מכל שבטי ישראל : הבחינה השלישית כי כמו שהחלק המיוחד
והשלם שבכל הגלגל הוא הככב והוא היותר מדויק לנבדל והוא אשר
לזהרו ואזרו מאיר לגלגל כלו וגם לשאר הגלגלים כמו שנרא' מהשמש
שמלבד גלגלו יאיר שאר הגלגלים ועם היות הככב והגלגל כלו גשם
אחד ואינם משני סוגים היה הככב הוא היותר מעולה שבו והוא
המשלים לכל הגלגל כן האומה הנבחרת עם רבוי חלקיה ואחדותה
והתדבקות כללותיה בש"י היה איש אחד ממנה יותר חזק ההתדבקות
אליו לחוזק היחס והקורבה שבינו לאל ית' והוא אדוננו משה ע"ה אשר
קרן עור פניו וכאמרם פני משה לפני חמה כי היה הוא המאיר באורו
וזהרו לכללות האומה כמו שיאיר החמה לשאר הגלגלים ולהיותו בשכלו
וחוזק דבקותו משלים האומה מאיר לארץ ולדרים עליה רנה הב"ה
שגם עור פניו יאירו ויתדמה לככב בשני חלקיו אם בליורו ודבקותו
עם הנבדל וזה יוחם לשכלו ויתדמה אליו עוד בגשמו שבו שהככב
הוא גשם ספריי ככה משה אדוננו יהיה גשמו ספריי וזהו קרון עור
פנים והנה היה זה אחרי רדתו מהר ושני לוחות האבנים בידו כי עם
היות שישב שם ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה
ותדד שנתו מעיניו לא מפני זה כהתה עינו לא שבעבור זה גם למה
אבל נתחלף טבעו מטבע אנושי למראה גשם ספריי ומה טוב אמרו
ומשה לא ידע כי קרן עוד פניו כי בהיותו מתבודד בדבקות אלדי לא
הרגיש בהחליף מזגו ועם היות הבחינות האלה נפסקו ונחלשו בסבת
גלותינו כבר באו יעודי הנביאים שהמה עתידים להתחדש בזמן
באולתינו ושעם ביאת משיחנו נשוב כימי קדם לכל מעלה ושלמות אם
התחדשות הבחינה הראשונה והוא הדבקות האלדי לאומה כבר יעדו
הנביא ישעיהו ע"ה לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא
יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם ואלדיך לתפארתך לא יבא עוד שמך
גו' ועמך כלם נדיקים גו' יאמר שבזמן הגאולה יהיו ישראל בתכלית
הדבקות והשפעה האלדי ולא יהיו תחת ממשלת הגרמים השממיים עד
שאמר ממשל שהאור שנשפעה מהם לכל העולם השפל כימי משיחנו לא
לישראל כי יהיה האור המגיע אליהם מהאל ית' בעצמו לא מהשמש
וזהו אמרו לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך
והיה לך ה' לאור עולם ואלדיך לתפארתך ואמר לאור עולם להגיד כי
עם היות האור שזה בכל העולם הנה לישראל יהיה מהש"י וזהו והיה לך

ה' לאור עולם והנה אמר שמוה ימשך חסד עליון אלהי והוא שהאור
הגלגלי לא יתמיד על הארץ אבל אחריו ימשך חשך והאור האלדי לא יהיה
כן וזהו אמרו לא יבא עוד שמשך וירמך לא יאסף כי ה' יהיה לך לאור
עולם גו' ואם יאמר אומר איך יהיו בני ישראל כלם ראויים לחסד גדול
כזה השיבו ועמך כלם נדיקים לעולם ירשו ארץ גו' ר"ל כי להיותם
בעצמם אגסים נדיקים וטובים ולהיותם מעשה ידי השם ראויים
להתפאר מפני הסבות האלה יהיו ראויים למעלה הגדולה הזאת והיה
ענין האור משל למלכות והמעלה התמידית שיהיה להם מאת האל ית'
לא מהמערכה וזהו שאמר לעולם ירשו ארץ: ואמנם התחדשות הבחינה
השנית והיא חוזק הדבקות בירושלם אמר הנביא מיעד הטוב כי הנני
בורא שמים חדשים וארץ חדשה ולא תזכרנה הראשונות ולא תעלינה
על לב כי אם שישו וגילו עדי עד אשר אני בורא כי הנני בורא את ירושל'
גילה ועמה משוש יאמר שהוא ית' יברא שמים חדשים וארץ חדשה והוא
רמוז ומשל לאומת ישראל וקראה שמים להתדמותה לגלגל בכל
הבחינות האלה ואמר שלא תזכרנה הראשונות לפי שלא יהיה אליהם
יגון ואנחה בזכרון הרעות אשר סבלו וזהו שהמשיך עוד אמרו כי אם
שישו וגילו עדי עד ונתן הסבה למה ישישו ואמר אשר אני בורא ר"ל לפי
שאני בורא הבריאה המעולה הזאת ושירש הבריאה ההיא ואמר כי הנני
בורא את ירושלם גילה ועמה משוש הנה יעד על הטוב והשלמו והדבקו'
באית' שיהיה לירושלים עיר הקדש בזמן משיח נדקנו. ואמנם התחדשות
הבחינה השלישית והוא שימצא באומתנו איש יחסן אליה יהם הכבד אל
הגלגל להאיר עליו ולהשלימו כבר יעד הנביא שיהיה כן אמר הן עבדי
אתמך בו בחירי רצתה נפשי נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא והנה
אמר זה על מלך המשיח שיתמוך בו והוא רמוז לדבקותו ושיתן רוחו
האלדי עליו בענין שמשפט לגוים יוציא וזכר שהמשפט לא יוציאהו
לגוים מרוב משא ומתן ומצערות רבות וזהו לא יצחק ולא ישא ולא ישמע
בחוז קולו ואמר כמוסיף ביאור על זה קנה רצון לא יסבור ופשתה כהה
לא יכבנה לאמת יוציא משפט ר"ל אפילו קנה שהוא רצון לא יסבנה
ואפי' פשתה שהיא כבר כהה לא יכבנה בעיונו ועכ"ל לאמת יוציא
משפט וזהו אמרו עוד לא יבהה ולא ירוץ עד ישים באר' משפט ולמורתו
איים ייחלו ר"ל שיאיר לאומות במשפט כמו שיאיר השמש לגלגלים
באורו וזהו: והבחינה הרביעית שאוסיף עליהם עתה אשר בך

עשרת זקנים

תתדמה האומה לגלגל היא כי כמו שהגלגל בכללו מתנועע תנועת
ההעתק ואי איפשר שיתנועע תנועת ההווה וההפסד אם היה שיאמר
בהווה תנועה הנה ככה האומה הנצחרת כלנו כאיש אחד משתנים
תנועת ההעתק במעלה ושכלות לא בתנועת ההווה וההפסד כי
האומה הזאת לא תפסד ולא נפסדה עם כל הנרות הבאות עליה ואם
השליכנו אל ארץ אחרת כיום הזה הנה לא גרשנו גט פטורים לא
שכחנו לנצח לשיהיה ההפסד איפשרי עליהם כי הנה עם כל תוקף
הגלות לא הוסרה וועל ראשנו עטרת תפארת ההשגחה לא נפרדנו
מהדבקות האלהי הנמרץ בכלו נחיה בגוים כמו שהגלגל בהשתנותו
במעלתו ושפלותו במצבו לא תפרד ממנו דבקות הנצדל וניורו לא
שנאמר שאנחנו היום במדרגת האור והשפע הקדוש בזמן בית קדשנו
ותפארתנו כי איננו באותה המדרגה עמנו היום אבל אנחנו מתנועעים
בזה פעמים נעלה במעלה למעלה בשני השלמיות גופני וגפשיי
ושעמים נרד מטה מטה בשפלות נמרץ בתוך האומות העולם: אך
אמנם לא נירא בהמיר ארץ מהפסד כללי יען המגיע אותנו נצחיי נצדל
בלתי נפסד כמו שאמר הנביא אני ה' לא שניתי ואתם בני ישראל לא
כליתם ולזה תמשך אחר זאת התנועה תנועת השפלות והגלות תנועת
העליה והקצון כענין הגלגל וחלקיו העולה אחרי רדתו מתרחק פעם
מהאמצע ופעם מתקרב אליו וכן אנחנו שפעם נתרחק מהאמצע
המקודש הזה לכנפות הארץ בגלותינו ופעם נתקרב בצאולותינו נעלה
להראות את פני האדון ה' לבאות וכבר אמר הנביא ע"ה גם הבחינה
הזאת באמרו כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה
עמדים לפני נאם ה' כן יעמד זרעכם ושמכם והיה מדי חדש בחדשו
וגו' ואמר שישראל יתדמו לשמים בהיותם בטוחים מתנועת ההפסד
כי כאשר השמים עם היות שהמה חדשים וגבראים אחרי האין המוחלט
והארץ החדשה ג"כ עם היות שהם הווים המה עומדים לנצח ולא
יפסדו ואינו כמו שדמ' הפלוסוף שכל הווה נפסד כי זה אמנם יצדק
בהווה בטבע ולא בהווה על דרך פלא וזהו שאמר אשר אני עושה עמדי
לפני ר"ל כי להיות הדבר בנס יהיה הענין שהמחדשים יעמדו לפני
עדי עד כן יעמוד זרע ישראל ולא יפסד מעל פני האדמה והנה אמר
זרעכם ושמכם להגיד כי זרע ישראל יעמוד תמיד וגם לא ינא מכלל
הדת ולא ימיר שם אחר ותורה אחרת אבל כמו שיעמוד זרעם ככה

יעמוד שמכס לנצח נצחים וכן פירשו הרב המורה וסמך לזה אמרו והיה
מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות גו' לומר כי
כמו שגלגל הלבנה בחדשה החמידי ישתחווה לבוראה ויתן עוז למלכה
בכל חדש בהתחדשה ככה האומה בהתדמותה לגלגל יבא מדי חדש
ומדי שבת להשתחוות למלך ה' נבחות בציור שלש וזשוקה נכבדת
באחד מנבא המרוס במרוס:

אוחילה

לאל אחלה פניו יראה בצרת עמו יזכור ענינו
ולחננו ויעלה אותנו מכל הגוים למקום המשפט
לארץ הנבחרת וכימי קדם תשיבנו לנצח על אדמתינו ויקים לנו רועה
גאמן יקים מאמר המיעד כימי זאתך מארץ מצרים אראנו
נפלאות: תם ביל"או

כה תברכו * את * בני * ישראל



שמו על

שמו את

בני ישראל ואני אברכם

צורות היסודות

להחכם הכולל האלהי הישר והמפסר
דון יצחק אבראבנאל



יצחק בן לאדוני אפי הנשיא דון יהודה אבראבנאל ס"ס : יען וביען
היה הטעות במשפטי ההתחלות גדול עונו מנשוא להיות הדרוש הבנוי
לתלפיות על קו תהו ואבני בהו שוא ודבר כזב . וכמו שזכר הפלוסוף
בספר השמים והעולם האיש אחד יחטא בהקדמות ההתחלות ימוטו
מוסדי ארץ הגה הרה עמל וילד שקר . וראה ראיתי דעות החכמים
ומביני מדע בצורות היסודות אם הם האיכויות ראשונים או שניים אז
דבר אחר נעלם ואנחנו לא נדע מערכה מול מערכה איש לדרכו פנו
ועל דעת אחד לא יסמכו ותהי האמת נעדרת מעיני המעיינים לכן על
כל דברי האגרת הזאת דברתי עם לבי הגה אבקש לך מנוח אשר ייטב
לך . ואני אקבץ מכל הגוים חכמים וגבונים וידועים ואנשים מבני
ישראל אשר דברו בדרוש הזה דעותיהם והסכמתם אחד הגה ואמת הגה
ואראה פני הסותר לדעת דעת מהם ועליהם תטון מלתי לזרפס בכור
הברזל להוציא לאור תעלומת האמת בדרוש הזה . וכל זה לא ברב
דברים באופן שביותר קצר שאפשר יהיו התחלות ויסודות ההווה
מושגי' אלכלו בשלמות וכמו שהזהירנו על זה נעים ומירות ישראל ראש
דברך אמת ולעולם כל משפט נדקק : ובחפשי אמתחות ספרי
מנחתי דעותיהם ישתרצו עלו לג' חלקים האחד מהם שזורות היסודות

המה

המה האיכיות הראשונים חוס וקור ולחות ויוצש ואל זה הדעת יראה
נוטה מה שאמר הפלוסוף בתחלת המאמר הי"ב מספר ב"ח אמר ז"ל
ואומר כי ההרכבות ג' מינים הראשונה מהם ההרכבה אשר תהיה
מהחומר הראשון ולורות היסודות הד' במה שהם יסודות ר"ל החוס
והקור והלחות והיוצש שהגה כבר התבאר בספר האויה והפסד שזורות
היסודות במה הם יסודות אמנם הם אלו האיכיות הארבע ואולם
ההבדלים האחרים הגמלאים להם הנה הם נמשכים להם כמו הכבדות
והקלות והשעירות והחלקות והספוגיות והמקשיות עכ"ל . ון' סינא
בשער י"ו מספרו בשמים והעולם יראה נוטה גם לזה הדעת אמר זה
לשוננו יש לנו לבאר איך קבל חומר היסודות הנורות ההם הראשונות
אשר נקראו הם על שמם הנה התאמת בראיות חזקות שסבת החמימות
התנועה וסבת הקרירות המנוחה ונודע ג"כ שהחוס מתיר ומרחיב
הדבקות והוא סבה גדולה להתפשטות החלקים וכו' עד ונקרא החומר
ההוא קר ויוצש : הנה ביאר שזורות היסודות הם האיכיות הראשונים
חוס וקור ולחות ויוצש : והחכם רלב"ג בספר מלחמות במאמר החמישי
חלק ג' פרק שני אמר ז"ל ועוד שאנחנו גאמר כי האש תהיה אש כמוה
בזורת העצמים אשר בהוזה שהזורת העצמית לאש הוא החוס עכ"ל .
הנה התבאר מדברי האנשים האלה שלמים הם הדעת הראשון מהם
והוא שזורות היסודות הם האיכיות הד' הראשונים : ואמנם הדעת
השני הוא שזורות היסודות והבדליהם העצמיים הם הכבדות והקלות
והנה קיים זה א"בן רש"אד בספר השמי' והעולם מאמר רביעי כלל שני
אמר שהכובד והקלות אס שיהיו הם עצם היסודות ר"ל צורתם או שיהיו
יותר קרובים אל עצמם משאר המקרים הגמלאים ליסודות עכ"ל .
ובספר ההויה וההפסד אמר שהכבדות והקלות אס שהם צורו' היסודות
ואם במדרגת ההבדלים העצמיים עכ"ל ב"ר : ותמסתיום בפירושו
למאמר הנרשם באות הלמד ממה שאחר הטבע אמר שהנורה העצמית
לא תפעל בצורתה כי אס באיכיות והמשל כי האש כאשר תפעל אש
כמוה מגשם כבד לא יפעל בצורה העצמי' אשר בו שהוא הקלות באותו
הגשם הכבד כי כבר התבאר בטבע שאי' באש כח פועל וזלת החוס .
אבל יפעל בחוס שהוא מקרה בו ע"כ . ואבובכדן' תפיל בחלק הרביעי
מספר חי בן יקען אמר ז"ל והתבאר לו שאמתת כל אחד מהכבד והקל
מורכבת משני ענינים אחד מהם יפול בו השתוף משניהם יחד והוא

צורות היסודות

ענין הגשמות והאחר תפרד זו האמתות כל אחד משניהם מן האחד
והוא הכבדות והקלות המחברים בענין הגשמות ר"ל הענין אשר בו
יתנועע אחד מהם מעלה והאחד מטה עכ"ל ואמר ג"כ לפני' בזה החלק
עצמו כאשר זכר שהנפש המשכלת צורת האדם והחיונית צורה לחי
במה הוא חי והלומחת צורה ללומחים אמר שהצורה לגשמים הדוממים
דבר ייחודם בו יפעל כל אחד מהם פעלו אשר יומד בו ככמו מיני
התנועות ומיני האיכויות המוחשות מהם וזה הדבר הוא צורת כל אחד
מהם והוא הנקרא טבע עכ"ל ג"כ : ועיין דברי הזקן המעולה הזה לעקו
חובה כי נר להם דעת החכם הגרבוני שפי' עליהם וכמו שאזכור :
והדעת הג' הוא שלצורות היסודות אינם האיכויות הד' וגם אינם הכבדו'
והקלות ולא איכות אחר מהמושגים אללנו האמנם הם עצמים ימנאו
בחומר הראשון ימשכו אחריהם כל האיכויות כענין המקרי' עם הצורה
הטבעית ושאלה הצורות אינם מושגות אללנו וכבר נטה לדעת הזה י'
סינא בסוף ספר השמים והעולם שלו אמר ז"ל והחוס והיוצג לאש אינם
צורתו העלמית אך הם איכויות נמשכים בטבע אחר צורתו וכו' : וכן
אמר בחוס ולחות האויר ובקור ולחות המים ובקור וביוצג אשר לארץ :
והנה א"א שנאמר שיהיה דעת בן סינא שיהיו צורות היסודות הכבדות
והקלות אחרי היותם נמשכים אחר החוס והקור וכמו שנבאר :
ואבוחמד אלגזלי בספר כוונות הפלוסופים במקרא השנית מאמר שני
בחלק הטבעיות אמר ז"ל : אמנם צורת היסוד הוא טבע אחר ר"ל שהו'
בריאית ענין בחומר שאותו הענין לא יושג בעצמו בחושים כי לא יושג
בהם כי אם החוס והקור והלחות והיוצג והם מקרים באים מאותו
הטבע ואותו הטבע נודע מפעולתו לפי שהוא פועל בגופו השקיטה
במקומו הטבעי וההחזרה אליו כשיפרד ממנו ויחייב ההטאה הנקראת
קלות או כבדות ויחייב בכל גוף איכות מיוחד וכמות מיוחד א"כ טבע
המים יראה במים הכבדות בהכרח יחידנו אליו בהסתלק המכריח
כמו שיחייב תנועתו למטה כשישליכו המשליך למעלה וזה כשיסתלק
הכח המכריח עכ"ל והחכ' הזה הרבה לבאר כוונתו בזה משאר החכמי' :
וין' רש"אד בפירושו הארוך לשמע הטבעי על המלה מאמר חמשי כלל
שני פרק רביעי אמר ז"ל וכבר יסופק על זה ממה שיאמר אותו בספר
היה והפסד שהאש הפך המים והארץ הפך האויר והם עצמים
ואלסכנדר יסיב שמאמרן בספר המאמרות שהעצם לא יהיה הפך
העצם

העצם הוא מצד שהעצמים מורכבים מהחומר והלורה ומאמרו בהיות
 והפסד שהיסודות הפכים הנה הוא מצד הצור' וזה ההיתר לא יספיק במה
 שאת' הנה דבר וזה שאשר הנה משאין בעצם שגוי מפני שאין לו הפך הוא
 מאמר מי שיניח שאין בעצם הפך לא מפני צורה ולא מפני החומר
 והמחוייב שנאמין שהעצמים הפשוטים אמנם יתהפכו באיכותם
 והאיכיות הראשונים אינם עצמים ואם יהיו מתדמים לעצם לפי שהוא
 מן השקר שיהיה דבר מה ימנה ממאמר מה נמנע ובוולתו ממאמר
 אחר עד שיהיה החוס ד"ו באדם מן האריך ובאש מן העצם אבל הוא באש
 קרוב מן העצם ולכן עמד בגדר מעמד ההבדל והוא באדם ובוולתו
 רחוקה מן העצם' וזהו אשר ספרנוהו מאלסכנדר הוא אשר ספר
 ממנו תמסטיים ומאלנו מאמר אלסכנדר בפירוש זה המאמר על צד
 הענין אשר אמרנו שהיסודות אמנם יתהפכו באיכותם לא בצורתם
 ושמחנו בזה עכ"ל': והחכם ר' משה הנרבוני אמר בפירושו לחי בן
 יקטן חלק ג' ז"ל וצורות היסודות הם אשר אלה האיכיות נמשכים
 מהם והצורות העצמיות לא יקבלו הפחות והיתר ואמר בחלק ד' ממנו
 ודע כי הכבדות והקלות אינם בשלוח צורות היסודות אבל הם הבדלים
 עצמיים נמשכים לצורה עכ"ל': וכן דעתו בכל ספריו נמשך לדעת
 צ"ר כמנהגו כי הוא בכל הענינים מסכים עמו: ואחרי שזכרתי הדעות
 אשר נמנע לקדמונים בזה הענין ראוי שאביא מה שיראה סותר לדעת
 דעת מהם וזה כפי הנמנע בדבריהם וכפי מה שיעלה על לבי ובראשונה
 יראה שלדעת הראשון יתחייבו בטולים ארבעה: האחד שאם היו
 האיכיות ד' הם הצורות היה במאמר העצם הפך וזה נמנע א"כ הקודם
 הוא בטל אמנם החיוב הוא מבוחר למה שהצורה יקרא עצם וראשונה
 מהחומר ושאין במאמר העצם הפך התבאר בספר המאמרות: השני
 אם היו האיכיות צורות היסודות היה במאמר העצם פחות ויתר
 והנמשך שקר א"כ הקודם אליו הוא שקר אמנם החיוב מבוחר כי ביסודו'
 יהיה החוס בפחות ויתר באש ובאוויר והקור במים ובארץ וכן שאר
 האיכיות ואמנם שאין במאמר העצם פחות ויתר התבאר בספר
 המאמרות: הג' שאלו היתה צורת המים הקרירות היתה צורתם
 מתבטלת בחמימותם והיו המים עולים למעלה למקום החם כיון
 שבהתחממותם נפסדה צורתם שהוא הקרירות ולא נשארה אמתת
 המים וזה שקר א"כ המוקדם הוא שקר' הד' האיכיות האלה הם

צורות היסודות

מקרים במורכבים ומה שהוא מקרה במורכב א"א שיהיה עצמי בפשוט
א"כ האיכויות אינם צורות היסודות : ואמנם שהאיכויות הם מקרים
במורכבים הנה הוא דעת ב"ר ואבוחמד ושהמקרה אינו עצם הפשוט
הוא מבואר בעצמו : ואמנם לדעת הב' יתחייבו ג"כ ד' בטולים :
האחד כי הנורה היא אשר יסודרו ממנה בעצם פעולות הדבר והנה
הקלות לא יסודר ממנו פעל לאש כי אם במקרה א"כ אין הקלות
והכבדות צורות היסודות : ואמנם שהקלות לא ימשך פעל כי אם
במקרה מבואר כי לא תהיה להם התנועה למעלה כי אם בהיותו
בזולת מקומו שאז יתנועע אליו בקלותו וזהו במקרה כי המנוחה היא
לבגס הטבעי בעצם בהיותו במקומו כמו שהתבאר בספר השמע ולזה
לא תהיה להם תנועה במקומם עם היות להם שם צורתם : הביטול
הב' שהנורה אין ראוי שתהיה בהקש אבל יהיה בדבר בעל הנורה
ואולם הקלות הוא נאמר בהקש כי קגת היסודות הם קלים במקום
אחד וכבדים במקום אחר והאש כל מה שקרב למרכז הוא יותר קל
ואין לו קלות במקומו כמו שזכר הפלוסוף וזה ממה שיראה שאין
הכבדות והקלות צורות : הביטול הג' מה שזכר אבוחמד במקום
הנזכר והוא שאלו היתה צורת האויר עד"מ הקלות הנה כשיונח האויר
תחת המים כנאד הנפוח הנה יתחייב שכיון שאין לו שם קלות שלא
יהיה אויר וכן הארץ והמים כשיונחו באויר בהכרח נאמר א"כ שאינה
מארץ ומים כיון שאין להם שם כבדות כי מן הנמנע שתהיה הנורה
נפסדת או תהיה בכח והדבר בעל הנורה ימצא בפעל : הביטול הד'
כי אם היה הקלות צורת האש יהיה בלתי איפשר שתהיה צורה ג"כ
לאויר כי א"א שימצא צורה אחת בשני דברים מתחלפים במהותם וכן
אם היה הכבדות צורת הארץ לא היה ג"כ הכבדות צורת המים :
וזה הביטול עצמו יתחייב אם היו החום והקור והלחות והיובש צורות
עצמיות כפי הדעת הראשון שזכרתי : ואמנם לדעת הב' עם היותו
המוסכם מכל אחרוני החכמים שהוא האמת הנה אחרי העיון יתחייבו
לו ג"כ ארבעה בטולים אחרים : האחד שאם היתה לכל יסוד מהיסודות
צורה אחרת זולת האיכויות הנה יחייב שיסודר ממנה פעל מה או יהיה
הטבע כבר עשה הדבר לבטלה אבל הטבע לא יעשה דבר לבטלה
ומזאת הנורה לא יסודר פעל כלל א"כ אין לאלה היסודות צורה אחרת
כי אם האיכויות : ואמנם שלא יסודר פעל מה מהנורה הזאת יראה

מאשר השקיעה במקום הטבעי וההחזרה אליו כשיפרד ממנו הגה זה לקלות הדבר או כבדותו כי לקלות האש יתנועע למעלה ושם ינוח וגם הקלות והכבדות לא ימשכו מצורה נעלמת כי אם מהחוס והקור וכמו שבוחמד זכר זה מקרא ראשון ממאמר הטבעיות הנזכר ז"ל אמנם הקלות הוא מהחוס והכבדות הוא מהקור וכל אשר יהיה היוצא בוסף עם אחד מן החמימות והקרירות נתוסף הקלות או הכבדות וכו' הגה ביאר שהטאה הזאת ימשך בעצם מהחוס והקור לא מצורה טבעית אחרת: ואמנם איכות וכמות היסודות לא ימשכו מהצורת עצמית כי הכמות ימשך אחר החוס והקור וכמו שזכר הפילוסוף והביאו אבוחמד עצמו במקרא הרביעי אמר שכאשר יהיו המים על האש יגדל שיעורם וכאשר ישיגם הקור יקטן שיעורם וכאשר ישיגם השמש אשר הוא בין קלוות חוס האש והקור המקפיא ישים המים בשיעור ראוי אמרני וכו' הגה ביאר שכמות היסודות הוא מפני החוס והקור לא מפני צורות אחרות אבל כבר התבאר במקום אחר שאם יקטן או יגדל שיעור המים הרמוזים בלי סדר לא ישארו בגדר המים אבל יתפכו ליסוד אחר וכמו שזכרו הפילוסוף בראשון מספר השמע על צורת המתדמי החלקים ואמנם איכות היסודות לא ימשך מצורה אחרת למי שיסבור שצורת היסוד הוא האיכות עצמו וג"כ החוס אשר במים יחייב לפעול בו וכשיסור המכריח ישוב לאיתנו הגה כל זה ממה שזורה שפעל היסודות הוא באיכויותיהם לא בצורה אחרת עצמית ואם אנחנו נעמוד על מציאות הצורה מפאת פעולתה והיה אין בכאן פעל מיוחד לצורה ההיא א"כ אין בכאן צורה אחרת אם לא שנאמר שנמצאת הצורה ההיא לבטלה והוא בלתי איפשר והוא הביטול הראשון ואמנם הארכתיו בו להשיב על מה שכתב אבוחמד ומה שחשב שהיה פעל הצורה עצמית ביסודות כמו שזכר: הביטול השני שאם היו ליסודות צורות אחרות זולת האיכויות לא ימצא להם אם כן הפעל הנמשך מאיכותם בזה שהם יסודות אבל מדבר משותף להם וזולתם יותר פשוט ויותר קודם מהם כמו שהרגש אינו לאדם בזה הוא אדם כי אם מדבר יותר כולל ופשוט מהאנושית אשר ישתתפו בו האדם וזולתו מהבעלי חיים ובהיות הענין כן הגה יחוייב שימצא דבר בעל איכות יותר קודם ופשוט מן היסודות וזה שקר שאם כן לא היו היסודות יסודות והתחלות ראשונות להויה וגם יתחייב שיהיו בדברים ההם בעלי

צורות היסודות

בעלי האיכויות צורה אחרת לסבות שיחייב כן כיסודות וילך הענף
א"כ ללא תכלית ואם לא היה להם צורה היו היסודות הארבעה מורכבי'
מהם ולא יהיו אם כן התחלות ראשונות כמו שזכרתי וכל זה שקר :
הביטול הג' שאם היה ליסודות צורה אחרת הגה לא תמצא להם צמה
שהם יסודות כי היסודות התבאר שהם יסודות באותם האיכויות וכיון
שהפשוטים הם בעבור המורכבים והאחרון בהויה הוא הקודם בטבע
אם כן אין ליסודות צורה אחרת כי אם היה להם צורה אחרת תהיה
צמה שהם יסודות כי זהו המיוחד שבעניניהם וזה שקר אם כן הקודם
אליו הוא שקר : הביטול הרביעי כי אם היו צורות היסודות בלתי
האיכויות הגה לא יוכל אדם להגיד איזו צורה היה ואיזה פעל ימשך
ממנה וזה שקר שיהיה הצורה בלתי מושגת עם הראות כל פעולותיה
וגם כי היה הצורה דבר אחר מהיה ענין מאמר ארסטו שצורות
היסודות ישארו בצמוג והנה אנו לא נשיג במורכב כי אם האיכויות
והצורה הגשמית ויתר הצורות הבאות אחריה לא שיהיה שם צורה
אחרת שאם היה שם היינו משיגים אותה באמצעות פעולותיה ומה
יהיה הג"כ מאמר ארסטו שצורות היסודות העלמיות נשארות בצמוג
אם בפעל ואם בצמוג בין הכח והפעל ואם היו בפעל איך לא נרגיש
בהם ולא יפעלו פעולת יורו על מציאותם ואם היו בצמוג בין הכח
והפעל יהיה מכת הגמגמ שאיכויות הדבר ומקרייו ישארו בצמוג בפעל
ולא ישארו הצורות העלמיות ואם בתחלה היו כיסודות בפעל ובכמשך
לא יהיו באותו מציאות תהיה אם כן ההמוגה בהכרח הפסד לא מזג
וכל זה ממה שמראה שהוא מן הגמגמ שיהיה הצורה היסודית דבר זולת
האיכויות האלה : ואחרי זכרון דעות הקודמים בדרוש הזה וזכרתי
פני הסותר שהמחשבה יגזור לאחד מהדעות האלה הנה ראוי שנעיין
עתה ונבחין הצדק מהבלתי צודק מהדעות והבטולים שזכרתי :
ואמר שהדעת הראשון הוא לדעתי אמתת הדרוש הזה ושהאיכויות
הארבעה הראשונים הנה צורות היסודות ועלמיותיהם : ואמנם
המטענה הראשונה שעשיתי לבטל הדעת הראשון הזה מאשר לא ימצא
במאמר העלם הפך אינה צודקת על כל פנים לפי שהיא לחוקה מספר
המאמרות אשר נפלו בו הדברים על ג' הפרסו' והפרסו' הוא צודק
על הרוב לא תמיד וזה יתאמת בדברים המורכבים כמו שהמשיל שם
כי אין האריה הפך העקרב עם היות אחד מהם חס והאחר קר כי
ההפכיות

ההפכיות הזה הוא במזגם לא בעצמיהם ובצורותם המיוחדות לא היו הפכים אבל נאמר שמוציאם הפכיים ולזה לא יהיו מקומותיהם הפכיים כי המקום ימשך אחר הצורה ועומד במדרגתה אבל הפשוטים איננו קשה שיהיו הפכיים כאש למים ולזה היו להם מקומות הפכיים וזה מבואר בעצמו וכבר נטה למה שזכרתי אלסכנדר כפי מה שזכרתי בדברי ב"ר בשמע ע"ה והגה לפני' אחר זה אזכור שם מה שהשיב עליו ב"ר לא תפשו דבר : ואמנם הטענה השנית שזכרתי מאשר לא ימצא במאמר העצם פחות ויתר ג"כ הותרה כפי מה שזכרתי למעלה כי שם נאמר זה על צד הפרסום ולא יצדק תמיד וזה כי עם היות שהעצמים יגשאו על נושאייהם בהסכמה בשם ובגדר בלי תוספת וחסרון אינו נמנע מפני זה שאותו העצם ימצא בנושאו בחזק ובחולשה כי הנה הצורה המיונית שהיא הרגש ותנועה עם שהיא נאמרת בשם וגדר על כל חי לא ימשך מזה שלא יהיה האריה יותר מרגיש ומתנועע בקלות ומארה מגמלה אחת והאדם עצמו פעמים ימצא בו ההרגש בחזק ופעמים יחלש בו ולזה מה שזכר הפלוסוף בספר הנפש שאין חיות האדם כחיות בעלי חיים אחר בלתי מדבר הנה התבאר שאין במאמר העצם פחות ויתר בשם ובגדר ר"ל לשיקרא הנושא חיוני גדר בו אבל כבר יהיה העצם ההוא בחזק ובחולשה וכן יהיה ענין החוס והקור באש ובאוויר ובארץ ובמים שעם היות שיצדק על שניהם שם הקור ושם החוס וגדרם לא יתחייב מזה שלא יהיה האש יותר חזק החוס מהאוויר והארץ חזקה הקור מהמים וזה מבואר בעצמו : ואמנם הטענה השלישית מהחוס המקרי שימצא למים עם היותם בצורת מים איננה ג"כ נותנת האמת על כל פנים כי ההבדלים לא יחייבו להמצא בפעל תמיד עם נושאם אבל בכח כי הצומח אע"פ שבעצור מכריח מה לא יצמח כלל לא נאמר מפני זה שגתבטלה צורתו כיון שהוא מפאת ההכרח ולא בטבעו וכן הוא הענין במים כי עם היות צורתם הקור לא יתחייב שיהיו קרים בפעל תמיד אבל שיהיה להם כח על הקור כשלא ימנעו מונע ודומה לזה אמר ב"ר ברביעי מספר השמים והעולם על מה שאמר תמסתיום שאין הכבדות והקלות בפעל בהיותם במקומם הטבעי ואמר שהוא לא הבין טבע ההבדל כי אינו מחייב שימצא על כל פנים בפעל כי אם בכח והוא מבואר בעצמו : ואמנם לטענה הרביעית אומר כי האומר שהאיכות הם צורות עצמיות ליסודות הנה

צורות היסודות

לא יודה שהם מקרי' במורכב אבל יאמר שהם ענינים עצמיים בו ימצאו
בהרכבה מצורות הפשוטים: וגם שנאמר שהחוס והקור הפרטיים
המוגבלים הם דברים מקרים במורכב לא ימנע שהחוס והקור בהחלט
הם צורות עצמיות בפשוטים כמו שאמר ב"ר עלמו שהלורה הגשמית
הם המרחקים הג' הכלתי מוגבלים עם היות שיודה שהמרחקים הג'
ההמה הפרטיים ומוגבלים בגשמיים הם מקרים בהם וימנו ממאמר
הכמה וכמו שביאר בקצורו לספר מה שאחר הטבע והציאו אבוחמד
במאמר הראשון מהאלהיות: הגה התבאר שהטענות אשר זכרנו
בסתירת הדעת הראשון אינם נודקות והמה מבוארי הביטול בעצמם:
ואמנם הטענות שזכרתי בביטול הדעת השני והשלישי המה מחייבות
ונודקות על כל פנים והתבאר אם כן ביטול שתי הדעות ההמה
ושהדעת הראשון הוא האמת בעצמו: האמנם למה שהיה כמו שאמר
הפלוסוף בראשון מספר השמים שטענות המנגד יהיו ספקות לדעת
המנגד אליהם והיה שז"ר במה שזכרתי שכתב בפירושו הארוך בספר
השמע העיר שני ספקות לדעת הראשון הגה ראוי שאומר בהיתר' זהגה
הספק הראשון הוא כי אם היו האיכויות הם צורות היסודות היו בהכרח
עצם ומקרה יחד וזה בטל והחיוב ביאר ממה שצא בספר המאמרות
שהחוס והקור והלחות והיווצש הם ממאמר האיכות ואם כן הם מקר'
ושהם עצם התבאר אצל האומר שהם צורות: הספק השני ממה
שנכתב בפרק הרביעי כלל שני מאמר חמישי מספר השמע שאין
במאמר העצם תנועה לפי שאין בו הפך: אלה הם שתי הספקות
שהעיר ב"ר על הדעת הראשו' הזה כמו שזכרנו מדבריו במה שקדם:
ואני אשיב לספק הראשון שאינו בטל שיכנס דבר מה בשני מאמרות
מגדלים מתחלפים כי הגה אברהם וינחק הם ממאמר העצם במהותם
וממאמר המצטרף בערך האציות והבניות המתהפך ביניהם עם היות
אחד מהמאמרים עצם והאחד מקרה: והגה אם החוס והקור היו
ממאמר האיכות מגד עצמותם כקנין וענין ותמוג' ותאר היה הספק
עצום בחיי אבל החוס והקור אינם מאותו המאמר כי אם מפאת
ההתפעלות אשר יתפעל האדם מהם ומה הנד הם איכויות וזה לשונו
שם ואמנם נאמר בכמו אלו איכויות התפעלויות לא מפני שחודשו
בדברים המתוארים בס מהתפעל אבל מפני שהם יחדשו במרגושיהם
התפעלות עכ"ל: ואה ביאר שאינם מן המאמר הזה בעצמותם ולזה

לא יכנסו בקנין וענין או בכח טבעי אבל יהיו מהאיכות מצד ההפעלות
 אשר יעשו ולזה היו מסוג ההתפעלות מאותו המאמר ומבואר הוא
 שההתפעלות הוא דבר קרה לצורות במקרה ולזה נכנסו במאמר
 האיכות לא מצד עצמותם ובה אין קושי כלל ודומה לזה הוא מאמר
 ב"ר שזכרתי בצורה גשמית שאמר שהם המרחקים במה הם מרחקים
 לא בהיותם בשיעור כך כי מזה הלך הם ממאמר הכמה עם היות
 שמצד עצמותם הם לדעתו ממאמר העצם והנה הענין לדעתו הוא
 יותר מסופק מהדרוש שאנחנו בו: ואמנם היתר הספק השני אינו
 ממה שיקשה כי ארסטו לא סמך דעתו בשאין בעצם תנועה על אותה
 הטענה שזכר ב"ר ר"ל לפי שאין במאמר העצם הפך אבל היתה יסוד
 טענתו להיות המתנועע בכח וכמו שביארו ארסטו בשלמות בפרק
 הקודם אליו: האמנם למה שהיה כוונתו בפרק ההוא לבאר שאין
 בשאר המאמרות תנועה לקח הביאור כולל עם מאמר העצם כפי מה
 שאמר בו על צד הפרסום בספר המאמרות לא על שיסמך על זה
 בהקדמה לזדקת: וכבר התעורר לזה ב"ר בפירושו הארוך במקום
 הזה ואמר שביאר זה ארסטו במאמר העצם בפרק הרביעי הזה על צד
 היותר טוב ובעבור ביאור שאר המאמרות לא שיהיה הכרחי אחרי מה
 שכבר ביאר בפ' הקודם: ואחרי התרת ספקות ב"ר ראוי שתדע שאין
 להם שיסמוכו על דברי ראש הפלוסופים כי אע"פ שלא דבר בביאור
 בדבר הזה כפי הנמצא מדבריו הנה מה שכבר אמר בספר השמים
 והעולם ובספר ההויה וההפסד מאשר הכוזב והקלות הם צורות
 היסודות או קרובים להם יותר משאר המקרים וכו' יסכים עם מה
 שאמרתי כי הכוזב והקלות הם בלי ספק מהמקרים הראשונים שימשכו
 אחרי החוס והקור אשר הם צורות היסודות ואמר ארסטו עוד בספר
 ההויה שצורות היסודות ישארו בנמצא אם בפעל ואם בממוצע בין הכח
 והפעל ירצה שהחוס והקור שהם צורות ישארו בנמצא אם בפעל מצד
 החוס והקור הנמצא בו ואם שנאמר שלא ימצא בו בפעל כיון שאינם בו
 כאשר הם ביסודות ובחזקם אבל כיון שימצא בהם חוס וקור נאמר כי
 לא ימצאו שם בפעל כיון שאינם בחזקם ואינם ג"כ בכח כיון שחמימות
 ימצא בהם ולכן ראוי שנאמר שימצא בהם במנוע בין הכח והפעל ולזה
 הסכים ג"כ דברי אבוחמד נ' תפיל באמרו שהכוזב והקלות הם שיהיו
 אמתת הנמצא ואם שיהיו דבר נוסף על הגשמות והנה אין ספק שזה

צורות היסודות

הספק אשר הניחוהו מהיות הכובד והקלות צורות או נמשכים מהם
לחיפול כי אם על דברים שהיו מסוג אחד באיכויות שהחוס והקור
והכבדו והקלות כלם נכנסים בסוג האיכות. ובכלל כל דברי
אבובכד יובנו כפי האמת מסכים למה שאמרתי ולא כמו שפירש
הגרבוני: אמנם ארחת ישמעאלים ב"ס ואבוחמד וב"ר ברחו מהדעת
האמת הזו מהבטולי שזכרתי ובאו לחשוב מחשבות שצורות היסודות
הם דברים אחרים נעלמים מאתנו וכבר התבאר שאינו כן: אף כי
האמת יורה דרכו אם מפאת מקומות היסודות אשר הם כמו שאמר
ארסטו הולכים מהלך הצורה והיה ההתחלפות אשר במקומות הוא כפי
החוס והקור ר"ל שהיותר חס הוא המתקרב אל המקיף והיותר קר הוא
המתקרב אל האמצע ועוד כי הפועל האחרון בהיות הב"ח הוא החוס
היסוד כמו שהתבאר בספר ההויה ובמקומות אחרי' וכל זה ממה שזורה
שהחוס והקור הם צורות היסודות. ואין לך שתאמר שאם היו האיכויות
צורות עצמיות היה אם בן צורה אחת בשני יסודות מחולפים והוא
הבטול הרביעי שזכרתי לדעת הרביעי: כי הגהעם היות שבכליכוד
ויסוד שתי איכויות הגה אין הצורה עצמית בו כי אם אחד מהם לבד
והוא האיכות הנמצא בו בעצם וראשונה מאשר תמצא ביסוד אחר ואם
בן החוס צורת האש והלחות צורת האויר והקור הוא צורת המים
והיובש הוא צורת הארץ ושאר האיכויות אשר להם אינם צורות כי אם
משיגים עצמיים ולכן היה שחוס האויר אינו כחוס האש ולחות המים
אינו כלחות האויר וקור הארץ אינו כקור המים אבל חוס האויר ולחות
המים וקור הארץ אינם ממין חוס האש ולחות האויר וקור המים כי עס
היות שכלם יקראו איכויות בשלוח כפי האמת הם מחולפים בטבעם לפי
שאלו הם צורות עצמיות והאיכויות השגיים ההם הם משיגים לא
צורות כמו שאמרתי: התבאר מזה שהאיכויות הארבעה הם צורות
היסודות והוא אשר רציתי לבאר:

והתהלה לאל המהולל בתושבחות:

ה ו ש ל ב ע